

Marjo-Julia Hakkarainen

VARAUTUMINEN VIERAAN VALTION VAALIHÄIRINTÄÄN

KANSALAISYHTEISKUNNAN OSALLISTAMINEN TWITTER-VERKOSTOANALYYSIN VALOSSA

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Pro gradu –tutkielma

Maaliskuu 2021

TIIVISTELMÄ

Marjo-Julia Hakkarainen:

VARAUTUMINEN VIERAAN VALTION VAALIHÄIRINTÄÄN

kansalaisyhteiskunnan osallistaminen Twitter-verkostoanalyysin valossa

Pro gradu –tutkielma (81+11 sivua)

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen tutkimusohjelma

Maaliskuu 2021

Tutkielmassa käsitellään vaalihäirintään varautumista. Eksponentiaalisesti kehittyvä teknologia ja sen mahdollistamat salakavalat vaikuttamisen keinot muodostavat uudenlaisia uhkia demokratialle. Vaalihäirintä eli vieraiden valtioiden pyrkimys vaikuttaa vaalien lopputulokseen on noussut julkiseen keskusteluun etenkin Yhdysvaltojen presidentinvaalien (2016) sekä Iso-Britannian Brexit-kansanäänestyksen (2016) myötä. Tässä tutkielmassa vaalihäirintää ja disinformaatiota tarkastellaan Suomen ja Euroopan unionin varautumisen näkökulmista. Tutkimuskysymykset, joihin tutkielmassa pyritään vastaamaan, ovat: *mitä on vaalihäirintä ja kehen se kohdistuu – erityisesti valtateorioiden valossa? Miten vaalihäirintää pyritään vastustamaan Euroopan unionin ja etenkin Suomen varautumissuunnitelmissa? Miten vaalihäirintään varautuminen näyttäytyy siinä ympäristössä ja niiden toimijoiden välisessä verkostossa, johon häirintää kohdistetaan tai jotka ovat varautumisessa mukana (erityisesti Twitter-keskustelun valossa)? Ovatko valtateorioiden näkökulmasta oikeat tahot mukana vaalihäirinnän vastaisissa toimissa?*

Vaalihäirintää ja siihen varautumista analysoidaan vallan teorioita vasten. Steven Lukesin kolmiulotteinen valtakäsitys yhdistetään Michael Barnettin ja Raymond Duvallin vallan taksonomiaan. Näiden teorioiden pohjalta muodostetaan toimijalähtöinen valtakäsitys. Varautumisen toteutumisessa kiinnitetään huomiota sitä toteuttaviin toimijoihin ja pyritään löytämään varautumisen mahdolliset aukkokohdat. Nostan esiin keskeisiä havaintoja ja kehittämiskohtia varautumissuunnitelmista.

Tutkielma on monimetodinen. Tulkitseva politiikka-analyysi muodostaa tutkimuskehiksen, jossa menetelminä toimivat teoriaohjaava sisällönanalyysi ja sosiaalinen verkostoanalyysi. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla analysoidaan varautumissuunnitelmat ja nostetaan esiin keskeiset havainnot vallan teorioiden valossa. Sosiaalisen verkostoanalyysin avulla tutkitaan suomalaisen varautumisen toteutusverkostoa Twitterissä. Datan visualisointien avulla havainnollistetaan toimijoiden (Twitter-käyttäjien) sosiaalisia yhteyksiä ja mallinnetaan näitä yhteyksiä helposti ymmärrettävään muotoon. Tavoitteena on soveltaa perinteistä kansainvälisen politiikan teoriaa ajankohtaiseen tutkimusaiheeseen.

Tutkimuksen keskeinen havainto on, että kansalaisia ei ole osallistettu riittävästi vaalihäirinnän ja disinformaation torjumiseen. Varautumissuunnitelmissa on ristiriitoja: toisaalta kansalaisia kannustetaan luottamaan vaaleihin, mutta samaan aikaan nimenomaan kriittisyys on ase vaalihäirintää ja disinformaatiota vastaan. Myös viranomaisia kohtaan tulisi olla kriittinen. Sosiaalisen median yhtiöt voisivat olla vahvemmin mukana kriittisen keskustelukulttuurin edistämisessä. EU-tasoista oikeudellisesti sitovaa sääntelyä tarvitaan alustayhtiöiden disinformaatio-ongelman vähentämiseksi.

Disinformaatio on vallan teorioiden valossa etenkin ideologista, eli näkymätöntä vallankäyttöä ja se kohdistuu erityisesti kansalaisiin. Tämä kohteen kannalta ei-toivottu vallankäyttö tapahtuu vaikuttamalla sosiaalisiin rakenteisiin ja narratiiveihin. Varautumissuunnitelmissa kansalaiset mielletään lähinnä tiedon vastaanottajiksi, eikä tämä ihmiskuva välttämättä kohtaa vaalihäirintään varautumisen kanssa, vaalihäirinnän ollessa etenkin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa vallankäyttöä, jossa ihmiset ovat aktiivisia toimijoita. Avoimuus todennetuista häirintäyrityksistä, sekä vaikuttamismekanismien esiin tuominen ovat toimivia keinoja luottamuksen ylläpitämiseksi demokratiassa. Strategisen viestinnän keinot auttaisivat viranomaisviestinnän saavuttavuutta sosiaalisen median ympäristöissä. Poliitiikka-analyysini perusteella suositan, että kansalaisia osallistettaisiin tiiviimmin osaksi disinformaation ja vieraan valtion vaalihäirinnän vastaista työtä.

Avainsanat: Vaalihäirintä, disinformaatio, verkostoanalyysi, valtateoriat, varautuminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

Sisällys	v
1. Johdanto	1
2. Tutkimuskysymykset ja tutkimustehtävä	3
2.1 Teoreettinen viitekehys ja suhde aiempaan tutkimukseen	4
2.1.1 Disinformaatiota ja vieraan valtion vaalihäirintää koskeva keskeinen tutkimus	5
2.1.2 Disinformaatio-ilmion käsittely julkisessa keskustelussa	7
2.1.3 Miksi vieraan valtion vaalihäirintää tarvitsee tutkia	8
2.2 Käytetyistä tutkimusmetodeista	10
2.2.1 Poliittika-analyysi	10
2.2.2 Sisällönanalyysi	12
2.2.3 Sosiaalinen verkostanalyysi ja verkoston käsite	14
2.3 Tutkimusaineisto	16
3. Keskeiset käsitteet	17
3.1 Hybridi- ja informaatiovaikuttaminen	17
3.1.1 Dis- ja misinformaatio	18
3.1.2 Vieraan valtion vaalihäirintä	21
3.2 Varautuminen ja ennakointi	22
4. Vallankäytön muodot	23
4.1 Steven Lukesin valtakäsitys	24
4.1.1 Valta ja pakkovalta – yksi- ja kaksiulotteinen näkemys vallasta	25
4.1.2 Ideologinen valta, eli ylivalta	26
4.2 Vallan taksonomia	28
4.2.1 Valta vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa rakenteissa	29
4.2.2 Vallan sosiaalisten suhteiden erityispiirteet: suora vai hajanainen	30
4.2.3 Pakkovalta: suora kontrolli toisen yli	31
4.2.4 Institutionaalinen valta: sosiaalisesti kaukana olevien hallinta	32
4.2.5 Rakenteellinen valta: suora ja keskinäinen yleisrakenne toimijoiden ominaisuuksista	32
4.2.6 Tuottava valta: kohteiden tuottaminen hajanaisten sosiaalisten suhteiden kautta	33
4.3 Patomäen vallan nelikenttä	35
5. Vaalihäirintään varautuminen EU-tasolla ja Suomessa	37
5.1 Suomen varautumissuunnitelma ulkomaista vaalihäirintää vastaan	38
5.2 Miten Suomi varautuu – vaalit osana kriittistä infrastruktuuria	40
5.2.1 Uhkat	43
5.2.2 Yhteistyö	45

5.2.3	Verkosto	46
5.2.4	Ideologinen valta.....	47
5.2.5	Alustavia havaintoja analyysistä.....	49
5.3	EU:n disinformaation torjunnan toimintasuunnitelma.....	50
5.4	Miten EU varautuu – strateginen viestintä keskiössä.....	51
5.4.1	Uhkat.....	54
5.4.2	Yhteistyö	56
5.4.3	Verkosto	56
5.4.4	Ideologinen valta.....	58
5.4.5	Alustavia havaintoja analyysistä.....	58
6.	Verkostoanalyysi.....	60
6.1	Suomen varautumisen toteutusverkosto.....	62
6.2	Visuaalisen verkostoanalyysin keskeiset havainnot.....	71
7.	Pohdinta	72
7.1	Yhteenvedo varautumissuunnitelmista ja vallan neljän muodon analyysi.....	74
7.1.1	Verkostoanalyysin keskeiset havainnot.....	75
7.2	Suomen ja EU:n varautuminen ja verkoston aukkokohtat	76
7.2.1	Vallankäyttö ja sen muuttuvat muodot – onko vanhoista teorioista hyötyä muuttuvassa maailmassa?	77
7.2.2	Kehittyneiden yhteiskuntien haavoittuvaisuus - disinformaatio osana laajempaa muutosta	78
7.3	Johtopäätökset	80
8.	Lähdeluettelo.....	82
8.1.	Aineistolähteet.....	82
8.2.	Kirjallisuus	83
8.3.	Muut lähteet.....	86
8.4	Kuvaluettelo	86

1. Johdanto

8.3.2021. COVID-19-pandemia uhkaa sulkea koko Suomen. Valtioneuvosto suunnittelee laajaa *lockdownia*. Lähestyviä kuntavaaleja on juuri päätetty lykätä kesäkuulle. Puolueiden vaalikampanjat painottuvat lähes yksinomaan nettiin ja sosiaaliseen mediaan. Sen sijaan ei ole sosiaalisesti hyväksyttävää kampanjoida toreilla. Vaalihäirintä ja disinformaatio ovat suurempi riski demokratialle ja mielipiteen muodostukselle kuin aikaisemmin. Suomi on varautunut turvatakseen vapaat vaalit. Euroopan unioni on paljastanut 85 Suomeen kohdistunutta disinformaatiohyökkäystä.

Tämän tutkielman aiheena on ulkomaiseen vaalihäirintään¹ varautuminen. Vaalihäirintä eli vieraiden valtioiden pyrkimys vaikuttaa vaalien lopputulokseen on noussut julkiseen keskusteluun Yhdysvaltojen presidentinvaalien 2016² sekä Britannian Brexit-kansanäänestyksen 2016³ myötä. Tuoreempi esimerkki vaalihäirinnästä löytyy Ruotsin vuoden 2018 parlamenttivaaleista, joissa havaittiin informaatiovaikuttamista.⁴ Vaalihäirintä kytkeytyy hybrdivaikuttamiseen ja disinformaatioon. Disinformaatio tarkoittaa todistettavasti väärää tai harhaanjohtavaa tietoa, joka on luotu yleisön tarkoitukselliseksi harhauttamiseksi. Disinformaatiolla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia, se voi olla uhka demokraattiselle poliittiselle päätöksenteolle ja se saattaa jopa vaarantaa kansalaisten terveyden ja turvallisuuden.⁵ Valtiolähtöistä propagandaa ja disinformaatiota on ollut olemassa niin kauan kuin valtioitakin. Suurin ero 2000-luvulla disinformaation levittämiseen on sen helppous, tehokkuus ja alhaiset kustannukset. Uudet teknologiat ja mediat ovatkin lisänneet disinformaatiota ja yleisesti hybrdivaikuttamista.⁶ Tiivistetysti hybrdivaikuttamisessa on kyse poliittisesta toiminnasta, johon pyritään systemaattisesti erilaisia keinoja, kuten sotilaallisia ja psykologisia operaatioita yhdistelemällä.⁷ Hybrdivaikuttamisen käsite on noussut yleiseen keskusteluun erityisesti Venäjän Ukrainassa toteuttamien toimien jälkeen.

Totuuden jälkeinen aika tulee usein esiin puhuttaessa demokraattisten yhteiskuntien murroksesta ja uudenaikaisista informaatiovaikuttamisen keinoista. Sana 'totuuden jälkeen' (*post truth*) valittiin jopa Oxfordin englanninkielisen sanakirjan vuoden sanaksi vuonna 2016. Termin yhteydessä käsitellään usein Yhdysvaltojen presidentti Donald Trumpin vaalivoittoa,

---

¹ Ilmiöstä käytettiin aikaisemmin käsitettä "vaalivaikuttaminen", mutta vuoden 2020 aikana se todettiin harhaanjohtavaksi ja korvattiin sanalla "vaalihäirintä". Katso esimerkiksi: Leino-Sandberg, P., Limnell, J. ja Wass, H. 2020. *Vaalihäirinnän torjuminen demokraattisesti kestäväällä tavalla*. Teoksessa Poliitiikan ilmastonmuutos Eduskuntavaalitutkimus 2019, s. 384, toim. Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. ja Wass, H.

² Katso esim. Ziegler, C. 2018. *International dimensions of electoral processes: Russia, the USA, and the 2016 elections*. *International Politics* 55.

³ Katso esim. Wilson, G. 2017. *Brexit, Trump and the special relationship*, *The British Journal of Politics and International Relations*, vol. 19, nro. 3, s. 543-557.

⁴ Colliver ym., 2018.

⁵ Euroopan komissio, *Tackling Online Disinformation*, 2019.

⁶ Waltzman, 2017, s. 4.

⁷ Turvallisuuskomitea, *Kyberturvallisuuden sanasto*, 2018, s. 29.

sekä esimerkiksi Brexitiä. Lähiainakoina esiin voisi nousta myös COVID-19-pandemiaan liittyvä uutisointi ja keskustelu. Totuuden jälkeinen aika voidaan kuvata adjektiivina, joka kuvaa olosuhteita, joissa objektiivisilla tosiseikoilla on vähemmän vaikutusvaltaa yleisen mielipiteen muotoilussa, kuin tunteisiin ja henkilökohtaiseen vakaumukseen vetoamisella.⁸ Käsite totuuden jälkeisestä ajasta liittyy suoran valehtelemisen ohella uusiin vaikuttamiskeinoihin ja medioihin. Informaatioteknologisen murroksen jälkeisessä ajassa vaikuttaminen on muuttunut salakavalamaksi verkossa tapahtuvaksi manipuloinniksi.⁹

Valtaa käyttävä taho, joka haluaa vaikuttaa toisen valtion vaaleihin, voi disinformaation avulla vaikuttaa vaaleissa äänestäviin kansalaisiin. Oletuksena on, että vaikuttaminen voi olla osana valtion virallista (ja mahdollisesti näkyvää) politiikkaa ja päätöksentekoprosessia, mutta se voi myös olla näkymätöntä ja esiintyä päätöksenteon ulkopuolella. Se, johon vaikutusvaltaa ja manipulaatiota kohdistetaan, voidaan saada ajattelemaan asiasta eri tavalla, tai vahvistaa tämän mielipidettä. Disinformaatiota voivat luoda ja jakaa niin yksittäiset kansalaiset kuin instituutiot. Sosiaalinen media tekee tiedon jakamisesta vaivatonta ja siten yksittäisenkin ihmisen luoman disinformaation vaikutus voi olla voimakas.¹⁰ Virheellinen tai puutteellinen tieto voi myös olla jaettu tai luotu vahingossa. Tällöin puhutaan misinformaatiosta. Vaikka kyse ei olisi tahallisesta valheiden levittämisestä, voivat seuraukset tästä huolimatta olla erittäin vahingollisia.

Käsittelen disinformaatiota vieraan valtion vaalihäirintäkeinona sekä laajemmin sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa uudenlaista vallankäyttöä ja sen merkitystä. Disinformaation tutkimista vaikeuttaa se, että sen käyttöä ja vaikutuksia on vaikea todistaa. Liitän verkossa tapahtuvan vaalihäirinnän Steven Lukesin (1974¹¹) ideologisen vallan teoriaan sekä Barnettin ja Duvallin (2005¹²) vallan monimuotoista käsitteellistämistä havainnollistavaan taksonomiaan. Yhtenä tutkimustehtävänä pyrin käsitteellistämään vaalihäirintää vallan teorioiden valossa. Pyrkimyksenä on tuoda aiemmin varsin irrallinen ja omaan kuplaan siiloutunut disinformaatioon ja vaalihäirintään liittyvä keskustelu yhteiskuntateorian ja kansainvälisen politiikan yhteyteen.

---

⁸ Crilley, 2018, s. 417. Totuuden jälkeistä aikaa on myös käsitelty Antto Vihman, Jarmo Hartikaisen, Hannu-Pekka Ikäheimon ja Olli Seurin teoksessa ”Totuuden jälkeen – Miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana” (2018). Teoksessa luodaan kriittinen katsauksen totuudenjälkeiseen aikaan ja käsittelee ilmiötä laajasti historian ja tapaustutkimusten keinoin. Katso esim. <http://www.teos.fi/kirjat/kaikki/2018-syksy/totuuden-j%C3%A4lkeen.html>.

⁹ Evans, 1992, s. 1–4.

¹⁰ Evans, 1992, s. 1–4.

¹¹ Steven Lukes on politiikan tutkimuksen ja sosiologian professori. Lukes esitti teoriansa vallan kolmesta ulottuvuudesta vuonna 1974 teoksessaan *Power: A Radical View*. London: Macmillan.

¹² Kansainvälisten suhteiden professori Michael Barnett ja politiikan tutkimuksen professori Raymond Duvall esittivät teoriansa vallan taksonomiasta artikkelissaan ”*Power in International Politics*”. *International Organization*. 59 (1): 39–75.

Tutkielma rajataan siihen, miten Suomi varautuu uhkaan vaalihäirinnästä, minkälaista vaikuttamista ja vallankäyttöä vastaan varautumista tehdään. Teoria muodostuu toimijälähtöisestä valtakäsityksestä. Tutkielma on monimetodinen, joka rakentuu politiikka-analyysin, sisällönanalyysin ja sosiaalisen verkostanalyysin yhdistelmästä. Tulkitseva politiikka-analyysi toimii tutkimussuuntauksena, jossa menetelminä käytetään sekä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä että sosiaalista verkostanalyysiä. Suomen varautumista vieraan valtion vaalihäirintään ja Euroopan unionin disinformaation torjuntatoimenpiteitä analysoidaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tarkoituksena on nostaa esiin keskeiset asiat varautumissuunnitelmista ja peilata niitä valtateorioihin. Vaikuttamiskeinoja valtateorioiden kautta analysoimalla voidaan saada uutta tietoa varautumisen riittävydestä erilaisiin vallankäytön muotoihin vaalihäirinnän kontekstissa. Tämän jälkeen tutkielmassa analysoidaan sitä, miten vaalihäirinnästä on viestitty Twitterissä ja mitkä tahot ovat osallistuneet keskusteluun. Twitter-analyysi tapahtuu visualisoidun sosiaalisen verkostanalyysin (NodeXL) keinoin. Visualisoinnin avulla on mahdollista nostaa esiin uusia havaintoja abstraktista ilmiöstä.¹³ Molemmat - valtaa koskeva teoria ja verkostanalyysi metodina – ovat toimijakeskeisiä. Tutkielmassa yhdistetään vaalihäirinnän teoreettinen malli vallankäyttönä verkostanalyysiin toimijoiden välisestä vuorovaikutuksesta, joka mahdollisesti paljastaa aukkoja varautumisessa, johon tulisi jatkossa kiinnittää huomiota. Poliittika-analyysi kokoaa tulokset yhteen pohdintaosiossa. Lopuksi palataan teoriaan ja pohditaan varautumissuunnitelmien mahdollisia aukkoja. Pohdintaosiossa keskitytään erityisesti siihen, mitä analyysit kertovat vaalihäirinnästä ei-toivottuna vallankäytön muotona ja tehdään havaintoja varautumisen toteuttamisesta verkkoympäristössä. Tutkielma päättyy johtopäätöksiin, joissa esitetään keskeiset tutkimustulokset ja kehittämisenäkökohtia varautumissuunnitelmien toimeenpanosta.

Hypoteesini on, että kansalaisyhteiskuntaa ei osallisteta riittävästi viranomaisten koordinoimaan varautumiseen – vaalihäirintään kohdistuu lopulta nimenomaan kansalaisiin. Tutkielman keskeinen kritiikki koskee kansalaisten mieltämistä lähes passiivisiksi tiedonvastaanottajiksi, joille joko tarjotaan väärää tai oikeaa tietoa. Valtateorioiden valossa keskeinen vaalihäirinnän osa tapahtuu kansalaisten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ideologisesti ohjailemalla.

2. Tutkimuskysymykset ja tutkimustehtävä

Tutkielman ytimessä on vieraan valtion vaalihäirintä. Sitä tutkitaan Suomen ja Euroopan unionin varautumisen näkökulmista. Vaalihäirintää ja siihen varautumista analysoidaan vallan teoriaa vasten. Lisäksi tutkitaan aukkoja varautumisessa – joidenkin toimijoiden mukanaoloa ja joidenkin puuttumista. Tavoitteena on nostaa esiin mahdollisia kehittämisajatuksia tai tarpeita varautumissuunnitelmista. Tutkimuskysymyksiä, joihin tutkielmassa pyritään vastaamaan, ovat:

---

¹³ Katso esim. Tolvanen, A. 2019 *Totta vai toden näköistä?* s. 14–17, Grafia 3/2018.

1. Mitä on vaalihäirintä ja kehen se kohdistuu – erityisesti valtateorioiden valossa?
2. Miten vaalihäirintää pyritään vastustamaan EU:n ja Suomen varautumissuunnitelmissa?
3. Miten vaalihäirintään varautuminen näyttäytyy siinä ympäristössä ja niiden toimijoiden välisessä verkostossa, johon häirintää kohdistetaan tai jotka ovat varautumisessa mukana (erityisesti Twitter-keskustelun valossa)?
4. Ovatko valtateorioiden näkökulmasta oikeat tahot mukana varautumisessa ja varautumissuunnitelmien mukaisissa toimissa?

Hypoteesi on, että vaikuttamisen kohde, eli kansalaisyhteiskunta osallistuu ”epäviralliseen” diskurssiin ja disinformaation sekä misinformaation levittämiseen, mutta sitä ei ole (ainakaan riittävästi) osallistettu varautumissuunnitelmiin. Varautumisstrategiaksi näyttää valikoituneen oman valtion kilpaileva informaatio: haavoittuvuuksien tunnistamisen ja kriittisen ajattelun edistämisen sijaan kansalaisille tarjotaan viestiä *maailman parhaista vaaleista* ja ohjetta luottaa viranomaisiin. Viestinnässä olisi hyvä tuoda esiin, että lähdekritiikki ja medialukutaito olisi hyvä säilyttää lähes kaikessa. Isolta osin viranomaisten tarjoama tieto on pätevämpää, kuin epäviralliset lähteet, mutta häirinnälle haavoittuvassa prosessissa kansalaisille jalkautettu varautuminen voisi olla kattavin strategia.¹⁴ Viranomaisten avoimuus ja läpinäkyvyys ovat tärkeitä keinoja ylläpitää demokratiaa ja luottamusta. Tätä hypoteesia testataan varautumissuunnitelmien teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä, jossa vallan käsite yhdistetään Suomen ja EU:n varautumiseen. Tämän jälkeen havaintoja syvennetään visuaalisen verkostanalyysin keinoin.

2.1 Teorettinen viitekehys ja suhde aiempaan tutkimukseen

Tutkimus sijoittuu teorettiselta viitekehyseltään kansainvälisen politiikan tutkimuksessa konstruktivistiseen tutkimuksen teoriaan. Teorian muodostaa pluralistinen valtakäsitys. Valta käsitteellistetään neljän ulottuvuuden kautta: pakkovalta, institutionaalinen valta, ideologinen valta ja tuottava valta. Vallan nelikenttä muodostuu yhdistelemällä Steven Lukesin vallan kolmen ulottuvuuden teoriaa ja Barnettin ja Duvallin vallan taksonomiaa.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella disinformaatiota vallankäyttönä ja Suomen ulkomaiseen vaalihäirintään varautumista sekä sitä, miten EU pyrkii torjumaan disinformaatiota. Sosiaalisen verkostanalyysin avulla tutkitaan, kuinka kansalaisyhteiskunta osallistuu keskusteluun Twitterin välityksellä. Ajatuksena on tarkastella vaalihäirintää erityisesti

---

¹⁴ Esimerkki tästä tietoisuuden nostamisesta on Sitran opas *Mediavälitteinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen* osoitteessa: <https://media.sitra.fi/2021/01/27093057/mediavälitteinen-yhteiskunnallinen-vaikuttaminen.pdf>.

disinformaation muodossa ja siihen varautumista, sekä niihin liittyvää vallankäyttöä. Steven Lukesin toimijalähtöisen valtakäsityksen avulla voidaan tutkia monipuolista vallankäytön verkostoa useasta eri näkökulmasta. Valtateoriaa täydentää Patomäen hahmottelema malli, jossa sovelletaan Barnettin ja Duvallin pluralistista valtateoriaa. Verkostoanalyysin avulla pyritään selvittämään, ketkä toimivat disinformaatiokentässä disinformaation vastaisessa keskustelussa. Tutkielman lähteistönä on etenkin varautumisasiakirjat vuosilta 2018-2020, koska vaalihäirintää käsiteltiin ensimmäisen kerran Turvallisuuskomitean kokouksessa vuonna 2018.¹⁵ Vaikka Valtioneuvoston vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportissa todettiin, ettei merkittäviä vaikutusyriytyksiä esiintynyt vuoden 2019 vaaleissa¹⁶, on silti mielekästä tutkia, nouseeko analyysivaiheessa esiin joku aukko kohta Suomen vaalihäirintään varautumisessa ja mihin tulevaisuudessa vaalivaikuttamista ja disinformaatiota vastaan varautumisessa tulisi keskittyä. Ennakointi on tärkeä osa varautumista.¹⁷

Uudenlaisten vaikuttamiskeinojen ja erityisesti disinformaation tutkimiseen sopii hyvin Steven Lukesin teoria vallasta. Lukes jaottelee vallan kolmeen keskeiseen tyyppiin: yksiulotteisella vallalla hän tarkoittaa valtaa päätöksentekona, kaksiulotteisella puolestaan pluralistien kriitikkojen näkemystä vallasta; päätöksenteossa ja ei-päätöksenteossa ja kolmiulotteisella ideologista valtaa. Lukes kritisoi tutkimuksessaan erityisesti Dahlin yksiulotteista valtakäsitystä ja Bachrachin ja Baratzin kaksiulotteista valtakäsitystä ja argumentoi kolmiulotteisen näkemyksen vallasta tarjoavan syvällisimmän analyysin usein piiloon jäävään vallankäyttöön.¹⁸ Teoria on ajankohtainen ja soveltuu disinformaation tutkimiseen. Lukesia soveltaen se, että esimerkiksi valtio onnistuu varautumaan vaalihäirintään onnistuneesti, on tehokkainta vallankäyttöä. Vallankäyttö on siis myös ennakointia. Vaaleissa ideologioista äänestetään ja vaalihäirinnässä tätä pyritään sotkemaan ja se on kohteen kannalta¹⁹ ei-toivottua vallankäyttöä.²⁰ Taustateoriaa käsitellään tarkemmin luvussa 4. Siinä muodostetaan vallan neljän ulottuvuuden teoreettinen malli. Tämä luo teoriapohjaa tutkielman valtakäsitykseen, varautumissuunnitelmien sisällönanalyysiin ja edelleen taustoittaa tutkielman empiiristä osuutta.

2.1.1 Disinformaatiota ja vieraan valtion vaalihäirintää koskeva keskeinen tutkimus

Disinformaatiota ja laajemmin hybridiuhkia on tutkittu paljon. Uudemmissa tutkimuksissa on käsittely myös vaalihäirintää hybridivaikuttamisen osana. Useissa tutkimuksissa EU, Venäjä, Yhdysvallat ja Iso-Britannia ovat keskiössä. Suomen

---

¹⁵ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s.9.

¹⁶ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 23.

¹⁷ Turvallisuuskomitea, 2017.

¹⁸ Lukes, 2005, s. 15–16.

¹⁹ Vallankäytön arvottaminen on osin vallan käyttämisestä erillinen, normatiivinen tehtävä. Tutkielmassa on pyritty objektiiviseen tutkimusotteeseen. Tietynlaisena taustapremissinä on länsimaisen demokratian arvo, jota varautumissuunnitelmilla pyritään osaltaan turvaamaan.

²⁰ Josef Stalinin tunnettu letkautus menee nyt uusiksi. Stalinin mukaan ”ei ole väliä mitä äänestetään, vaan kuka äänet laskee”. Totuuden jälkeisessä ajassa ei enää ole tärkeintä se, kuka äänet laskee, vaan mistä äänestetään. Enää ei tarvitse manipuloida äänestystulosta, vaan sitä mistä äänestetään.

ulkomaiseen vaalihäirintään varautumista on tutkittu suhteellisen vähän. Teoksessa ”*Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*” on käsitelty vaalihäirinnän kokemusta ja torjumista.²¹ Aihetta on myös käsitelty esimerkiksi ELBOT-hankkeen julkaisusarjan tutkimuksessa ”*Botit ja informaatiovaikuttaminen Twitterissä Suomen eduskunta- ja EU-vaaleissa 2019*” verkostoanalyysin keinoin. Tutkimuksen lopputulemana on se, että botteja eli automatisoituja tilejä, jotka pyrkivät mahdollisesti vaikuttamaan vaaleihin, esiintyi Suomen eduskunta- ja EU-vaaleissa. Niiden määrä ja vaikuttavuus olivat kuitenkin alhaisia. Tutkimuksessa nostetaan lisäksi esiin se, kuinka myös faktatiedolla voidaan pyrkiä vaikuttamaan, eikä aina vaikuttamisyrietykset perustu esimerkiksi disinformaation levittämiseen, vaan informaatiovaikuttaminen voi tapahtua esimerkiksi kasvattamalla viestien määrää.²²

Hybridisodankäyntiä ja erityisesti Venäjän hybridivaikuttamista on tutkittu laajasti. Esimerkiksi Contemporary Politicsin artikkeli ”*Russia and ‘hybrid warfare’*” käsittelee aihepiiriä ja argumentoi hybridisodankäynnin olevan vanhempi ilmiö kuin yleisesti mielletään. Artikkelin käsittelee myös laajemmin hybridivaikuttamista osana valtioiden ulkopoliittikkaa.²³ Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen julkaisu ”*GAME CHANGER Structural transformation of cyberspace*” tutkii suunnanmuutosta kansainvälisen kybertilan rakenteellisessa hallinnassa. Tutkimus käsittelee mm. RuNet (Russian Internet) hanketta, jonka mukaan Venäjän tavoitteena on luoda vuoteen 2020 mennessä kansallinen riippumaton internet.²⁴ Mielestäni Venäjän hanke kansallisesta riippumattomasta internetistä tulisi ottaa Suomessa vakavasti etenkin naapurin mahdollistaessa oman väestönsä erkaannuttaminen kansainvälisistä keskustelevista verkostoista.

Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan rahoittama Koreha-hanke toteutti tutkimushankkeen hybridihäirinnästä, kiilastrategioista ja liberaalien demokratioiden resilienssistä vuonna 2018. Tutkimus käsitteli myös vaalihäirintää. Tutkimuksen lopputuloksena on laaja tieteellinen raportti ”*Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi: Ulkoisen häirinnän mahdollisuuden ja torjuntakyky liberaaleissa demokratioissa*”, käsittelee hybridivaikuttamisen mahdollisuuksista avoimissa liberaaleissa demokratioissa.²⁵ Hankkeen keskeinen havainto on, että valtioiden ulkopoliittinen vaikuttaminen on voimakkaassa muutoksessa ja hybridivaikuttamisesta on tullut viime vuosien keskeisimpiä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan käsitteitä. Liberaalit demokraatit ovat hankkeen mukaan erityisen alttiita hybridivaikuttamiselle ja hybriditaktikat hyödyntävät usein näiden luontaisia haavoittuvuuksia.

Kybertrooppeja käsittelevän tutkimuksen raportti ”*The Global Disinformation Order 2019 Global Inventory of Organised*

---

²¹ Toim. Borg ym, 2020.

²² Kantola ym., 2019.

²³ Renz, 2016.

²⁴ Kukkola ym., 2017.

²⁵ Aaltola ym., 2018.

Social Media Manipulation” kuvaa disinformaatiota kattavasti. Tuloksena on muun muassa se, että sosiaalisen median manipulaatiokampanjoiden käyttö on valtioissa yleistynyt 150 prosenttia kahden vuoden aikana.²⁶ Aihe on siis ajankohtainen ja sen tutkiminen on tarpeellista.

2.1.2 Disinformaatio-ilmion käsittely julkisessa keskustelussa

Disinformaatio on viime aikoina ollut paljon esillä eri medioissa. Tietokirjailija Petteri Järvisen kirja *”Kyberuhkia ja somesotaa”* on hyvä esimerkki siitä, että ajankohtainen aihe kiinnostaa laajaa yleisöä. Järvinen kirjoittaa verkon varassa toimivan yhteiskunnan haavoittuvuudesta, jota uhkaa epävarmuus tahattomien ja tahallisten hyökkäysten edessä, tietomurrot ja verkkohyökkäykset, mutta myös ihmismielen manipulointi viestinnän ja psykologian keinoin. Erityisesti kaksi teemaa nousee esiin kirjassa ja ne ovat pelko – se ohjaa tekemistä, mutta ihmisiä myös ohjataan pelolla, sekä kansalaisten vastuu yhteisestä turvallisuudesta. Järvinen kirjoittaa, että jokainen voi omalla toiminnallaan joko parantaa tai vaarantaa Suomen turvallisuutta.²⁷ Tästäkin syystä Twitter on hyvä lähde aihetta koskevalle tutkimusaineistolle. Twitterissä ovat läsnä samaan aikaan niin viranomaiset, kansalaisyhteiskunta, perinteiset mediat kuin vaalihäirinnän toteuttajatkin. Varautumissuunnitelmissa yksi pääpaino on kansalaisten mediakriittisyyden lisäämisessä. Twitter-keskustelut antavat pienen mutta kuvaavan kurkistuksen tähän kokonaisuuteen.

Sotatieteiden tohtori Saara Jantunen on kirjoittanut infosodasta ja saanut kritiikkiä osakseen. Jantunen on jopa sanonut olevansa itse infosodan kohde.²⁸ Jantunen käyttää kirjassaan turvallistamisen teoriaa ja kirjoittaa kaikkien sosiaalista mediaa käyttävien kansalaisten osallistuvan infosotaan. Esimerkiksi Johanna Vuorelma kritisoi kirja-arvostelussaan Jantusen kirjaa siitä, että sen lupaus käsitellä valtion roolia infosodassa jää lunastamatta.²⁹ Medioissa paljon huomiota on kerännyt Yleisradiolla työskennellyt toimittaja Jessikka Aro. Aro on julkaissut juttusarjan *”Venäjän trollit Suomessa”* vuonna 2015, sekä kirjan *”Putinin trollit: tositarinoita Venäjän infosodan rintamilta”* syksyllä 2019. Aro on joutunut kirjoitustensa perusteella laaja-alaisen vihakampanjan kohteeksi³⁰. Asia on käsitelty Helsingin hovioikeudessa 2020 ja syytetyt ovat saaneet tuomion Aron vainoamisesta ja kunnianloukkauksesta.

Disinformaatio on aiheena erittäin ajankohtainen ja siitä kirjoitetaan eri medioissa paljon, mikä osoittaa, että aihe kiinnostaa

---

²⁶ Bradshaw ja Howard, 2019.

²⁷ Järvinen, 2018, s. 9–10.

²⁸ Rämö, 2015.

²⁹ Vuorelma, 2015.

³⁰ Aihetta on käsitelty mm. Ylen artikkelissa 20.12.2019 “Syyttäjät MV-oikeudenkäynnissä: ”Ei voi enää mennä törkeämmäksi” <https://yle.fi/uutiset/3-11128614>.

laajasti ihmisiä. Aihetta käsitellään välillä kärjistetyistikin tai liioitellusti³¹, mutta keskustelu on joka tapauksessa aktiivista. Datatalouden kasvaminen edelleen on maailman isoimpia tämänhetkisiä megatrendejä ja teknologisen kehityksen edetessä on todennäköistä, että disinformaatioon tai vastaaviin uhkiin liittyvät riskit liberaaleja demokratioita kohtaan kasvavat. Etenkin ilmiöiden moniulottuvuus, yhteen kietoutuvuus ja vuorovaikutus lisäävät monitieteisen yhteistyön tarvetta.

2.1.3 Miksi vieraan valtion vaalihäirintää tarvitsee tutkia

Tutkimusteemana disinformaatio ja vaalihäirintä on ajankohtainen. Laajasti ottaen voi sanoa, että kiinnostus aihetta kohtaan on kasvussa ja teknologinen kehitys tulee nostamaan sen painoarvoa vielä lisää. Jostain syystä kuitenkin Suomessa, etenkin Suomeen kohdistuva vaikuttaminen ja siihen varautuminen ei ole saanut osakseen kovin suurta tutkimuksellista mielenkiintoa kansainvälisen politiikan tieteenalalla.³²

Tutkielman aihe liittyy kansainvälisen politiikan peruskysymykseen, demokratiaan ja oikeuteen turvallisista vaaleista. Useista valtioista, kuten Ruotsista löytyy esimerkki ulkomaisesta, Venäjältä tulleesta vaalivaikuttamisesta ja myös Suomeen on kohdistunut Venäjältä tulleita disinformaatiotapauksia, jotka ovat esillä EUvsDisinfo-sivustolla³³. Twitter-viestit puolestaan paljastavat kuinka ilmiötä käsitellään kansainvälispoliittisena diskurssina. On tärkeää tuoda esiin myös se, miten Suomen vaalihäirintään varautuminen on linjassa Euroopan unionin disinformaation torjunnan toimintasuunnitelmaan nähden. Verkottuneessa ajassa eri toimijoiden ollessa vuorovaikutuksessa toisiinsa, on mielenkiintoista tutkia, millä tavalla näiden toimet vaikuttavat Suomen varautumiseen. Tutkielman aiheenrajauksen kannalta aineistona toimii etenkin Suomen ja EU:n varautumisen asiakirja-aineisto sekä Suomen varautumissuunnitelmia jalkauttava julkinen keskustelu, jota käsitellään Twitter-analyysin avulla. EUvsDisinfo-sivuston tapauksiin on perehdytty ilmiön taustoittamiseksi. Tutkielman pääpaino on kuitenkin varautumisessa. Valeutisten paljastaminen on tästä toiminnasta tietysti tärkeä osa, mutta varautumissuunnitelmien ja valta-analyysin perusteella vaikuttavin vieraan valtion vallankäyttö tapahtuu enemmän salassa ja pitkäkestoisesti.

---

³¹ Esimerkiksi Jessikka Aron kirjan (2019) *”Putinin trollit”* on arvosteltu sortuvan liioitteluun. (Helsingin sanomat: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006248492.html>).

³² Kansainvälisen politiikan tutkimuksen piirissä Suomessa kuulee usein jopa hokemamaisesti toistettavan ajatusta, että Suomeen ei kohdistu minkäänlaista uhkaa vieraiden valtioiden taholta. Laaja halu uskoa Suomen uhkakuvattomaan erityisasemaan esimerkiksi Venäjän naapurivaltiona olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe jo itsessään.

³³ [EUvsDisinfo](https://euvsdisinfo.fi/)-verkkosivusto on Euroopan ulkosuhdehallinnon East StratCom -työryhmän tutkimushanke. Hanke perustettiin 2015 Venäjän disinformaationkampanjoiden vastukseksi, jotta EU:ta koskevaan disinformaation pystyttäisiin paremmin reagoimaan ja ennakoidaan. EUvsDisinfon päätavoitteena on lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä Kremlin väärentämistoimenpiteistä ja auttaa kansalaisia Euroopassa ja muuallakin kehittämään digitaalisen tiedon ja median manipuloinnin vastustuskykyä.

Kuva 1: Esimerkki @EUvsDisinfo:n Suomea koskevasta viestinnästä ja valeutisten paljastamisesta.

Vallan käsitteen liittäminen disinformaation tutkimiseen on tärkeä elementti tutkielmassa. Vallan rakenteita analysoimalla voidaan päästä käsiksi vaikuttamiskeinoihin. Analysoimalla verkoston, eli tässä tapauksessa Suomen vaalihäirintään varautumisen ja EU:n strategian välistä verkostoa, selvitetään, miten tiedonvälitys kulkee verkostossa. Tämä on tärkeää, jotta voidaan paljastaa mahdolliset epäkohdat.

Disinformaatio ei itsessään ole uusi asia, mutta teknologisen kehityksen ja erityisesti tekoälyn myötä se on muuttunut ja muuttuu koko ajan. Näin ollen vaalihäirintä ja informaatio(sodankäynti) luonnollisesti myös muuttavat muotoaan. On tärkeää ymmärtää disinformaatiota kokonaisuudessaan ja sen polarisoivaa luonnetta. Aihetta on tutkittu paljon eri tieteenaloilla ja eri näkökulmista. Etenkin poikkitieteelliselle tutkimukselle on tilausta ilmiön ollessa korostetun monisyinen ja etenkin digitaaliseen vuorovaikutukseen ja demokraattiseen prosessiin liittyvä. Sosiaalisen verkostanalyysin käyttö kansainvälisen politiikan tutkimuksessa voi tuoda esiin erilaisia näkökulmia, mitä ei kvalitatiivisella tutkimuksella välttämättä saavutettaisi. Poikkitieteellisen metodin käyttäminen kansainvälisen politiikan tieteenalalla voi tuoda oman

lisänsä tutkielmaan.

2.2 Käytetyistä tutkimusmetodeista

Tämä tutkielma on monimetodinen ja sen tutkimussuuntauksen muodostaa tulkitseva politiikka-analyysi. Poliitiikka-analyysi on monitieteinen tutkimussuuntaus, joka usein vaatii muita metodeja rinnalleen. Tässä tutkielmassa käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia sekä sosiaalista verkostanalyysia politiikka-analyysin tueksi. Verkostanalyysi antaa hyvät mahdollisuudet monenlaisten monimutkaisten suhdeilmioiden tutkimiseen ja näin ollen sopii hyvin sosiaalisen median tutkimiseen. Verkostanalyysin ja verkoston käsitteen avulla voidaan myös hyvin kuvata valtaa ja vallankäyttöä. Kvantitatiivisena tutkimusmenetelmänä käytettäessä verkostanalyysi auttaa hahmottamaan monimutkaisia ja usein näkymättömiä sosiaalisia rakenteita. Verkostanalyysi on hyödyllinen eri toimijoiden yhteistyön analysoinnissa ja kehittämisessä. Verkostanalyysi ei ole yksittäinen tutkimusmenetelmä, vaan ennemminkin joukko menetelmiä, joiden avulla kyetään kokoamaan ja hahmottamaan sosiaalisten rakenteiden moninaisuutta, sekä näkemään sosiaalisten ilmiöiden riippuvuus toisistaan.³⁴ Verkostanalyysillä analysoidaan Twitter-sivustolla esiintyvää Suomen viranomaisten ja kansalaisten vuorovaikutusta vaalihäirintään ja disinformaatioon liittyvissä keskusteluissa. Sosiaalisen verkostanalyysin keinoin voidaan tutkia ulkomaiseen vaalihäirintään varautumisen prosessia Suomessa. Verkostanalyysillä voidaan selvittää, miten esimerkiksi viranomaisviestintä tavoittaa kansalaiset Twitterissä. Toisaalta eri toimijoiden Twitter-keskustelusta voidaan saada parempi kuva vaalihäirinnän torjunnasta ja samanaikaisesti vaalihäirinnästä – molemmat tapahtuvat tässä samassa ympäristössä.³⁵

Toisena metodina tutkielmassa toimii teoriaohjaava sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi mahdollistaa varautumissuunnitelmien systemaattisen läpikäymisen ja auttaa jäsentämään tutkielman aihepiirin kannalta olennaista tietoa niistä. Seuraavissa kappaleissa käydään tarkemmin läpi politiikka-analyysia, sisällönanalyysia sekä sosiaalista verkostanalyysia.

2.2.1 Poliitiikka-analyysi

Julkisen politiikan avoimuus, luotettavuus, ennakoitavuus ja oikeudenmukaisuus taataan etenkin sääntöjen, normien ja

---

³⁴ Johansson ym., 1995, s. 3.

³⁵ Esimerkkinä metodin soveltamisesta muilla tieteenaloilla käy sosiaalisen verkostanalyysin käyttö esimerkiksi metsiin liittyvässä päätöksenteossa. Katri Korhosen artikkeli ”*Sosiaalinen verkostanalyysi metsiin liittyvän päätöksenteon tutkimuksessa*” käsittelee myös verkostanalyysin haasteita, kuten aineiston rajaamista ja keräämistä. Metsätieteen aikakausi, 2010: <http://www.metla.fi/aikakauskirja/full/ff10/ff104493.pdf>.

lakien avulla. Julkisen vallan tehtävänä on myös ennakoita ja sopeutua muutoksiin. Julkista valtaa käyttävien tahojen, kuten poliittisten päättäjien tulee virheiden estämiseksi kysyä neuvoja ja vaihtoehtoisia ratkaisuja politiikka-analytikoilta. Asiantuntijat voivat hyödyntää politiikka-analyysiä analyyseissään. Politiikka-analyysi tarkoittaa tiivistetyksi erilaisten vaihtoehtojen tunnistamista ja uusien mahdollisuuksien suunnittelua. Se pyrkii ennakoimaan muutoksia ja varautumaan niihin, sekä strategiseen ajatteluun. Politiikka-analyysin avulla tuotetaan neuvoja, ohjeita ja suosituksia siitä, kuinka tulisi toimia ja puutta asioihin.³⁶

Nyky-yhteiskunnan monimutkaisiin ongelmiin vastaaminen edellyttää hallinnolta siirtymistä hierarkkisista edustuksellisuuteen ja asiantuntijuuteen perustuvien instituutioiden päätöksistä ja toimeenpanoista erilaisiin verkostomaisiin, markkinoita tai yhteistyötä korostaviin käytäntöihin. Kansalaisten ja muiden ei tyypilliseen hallintoon kuuluvien osallistuminen hallintokäytäntöihin muuttaa politiikan, hallinnon ja kansalaisten välistä roolia. Toiminnasta tulee tällöin monisyisempää ja ennakoimattomampaa. Tilannekohtaisemmat säännöt korvaavat osittain aiempia käytäntöjä ja näitä pitää sovittaa yhteen. Poliitiikan, julkisen hallinnon ja päätöksenteon välinen suhde on muuttunut radikaalisti ja tullut haasteellisemmaksi, koska samalla toimijoiden väliset suhteet ovat muuttuneet. Erityisesti uudet mediat ovat pakottaneet politiikkaprosessien läpinäkyvyyteen ja siten esimerkiksi julkiseen vuorovaikutukseen kansalaisten kanssa.³⁷ Tulkitsevan politiikka-analyysin avulla voidaan tarkastella politiikkaprosesseja, jotka eivät välttämättä tapahdu vakiintuneiden instituutioiden sisällä, vaan erilaisten instituutioiden väleissä ja ulkopuolella. Tulkitsevan politiikka-analyysin avulla voidaan analysoida muuttuvien politiikkaprosessien käytäntöjä ja tilanteita.³⁸ Näkökulma syventää esimerkiksi prosessien juridista analyysiä.

Yrjö Haila esittää varautumisen tarkoittavan sitä, että epävarmuuden lähteistä ja merkityksestä otetaan mahdollisimman perusteellisesti selvää. Poliitiikan tavoitteet ja vaikutuskeinot voivat olla epäsuhdassa toisiinsa ja tämä voi lisätä poliittisten prosessien tuottamaa epävarmuutta.³⁹ Tulkitsevan politiikka-analyysin tehtävänä on muun muassa arvioida ongelmien kehystyksiä ja argumentaatiota, eritellä mahdollisia vaihtoehtoja ja päivänkohtaisten toimenpiteiden seurauksia, osoittaa politiikan institutionaalisia sidonnaisuuksia, paljastaa taustalla olevia eturistiriitoja ja valtasuhteiden vinoumia.⁴⁰

Keskeinen tarkoitus tässä tutkielmassa on tuoda ilmi se, miten Suomi käytännössä varautuu disinformaatiota ja ulkomaista vaalihäirintää vastaan. Lisäksi analysoidaan, miten varautuminen on hoidettu EU-tasolla. Tarkoituksena on lisätä

---

³⁶ Aarrevaara ym., 2007, s. 34 ja 46.

³⁷ Häikiö ja Leino, 2014, s. 11–13.

³⁸ Häikiö ja Leino, 2014, s. 14–15.

³⁹ Haila, 2014, s. 170.

⁴⁰ Haila, 2014, s. 168.

ymmärrystä varautumisesta ja tulkintaa siitä, miten käytännössä varautuminen on toteutettu ja ilmeneekö Suomen varautumisessa jotain aukkokohtia, joihin tulisi kiinnittää huomiota jatkossa.

Tulkitseva politiikka-analyysi ei kuitenkaan ole teoria tai metodi, vaan enemmänkin monitieteinen tutkimussuuntaus. Poliitiikka-analyysissä voi menetelmällisesti käyttää lukuisia eri tulkinnallisia analyysitapoja ja niiden käsitteistöjä. Esimerkiksi tapaustutkimus, sisällönanalyysi, etnografia, narratiivianalyysi, diskurssianalyysi sekä kehysanalyysi voivat toimia menetelminä politiikka-analyysissä. Tulkitsevassa politiikka-analyysissä keskeistä on empirialähtöisyys. Metodologisen valinnan tutkija tekee empiirisen tarkastelun myötä.⁴¹ Tässä tutkielmassa käytetään tulkitsevaa politiikka-analyysiä tutkimussuuntauksena, jossa metodeina toimivat teoriaohjaava sisällönanalyysi ja sosiaalinen verkostanalyysi. Aluksi aineisto (eli varautumissuunnitelmat) hajotetaan osiin, luokitellaan ja järjestetään loogiseksi kokonaisuudeksi. Koodit johdetaan etenkin valtateoriasta ja aineistoa peilataan myös verkoston käsitettä vasten. Tutkimustehtävän kannalta olennaiset käsitteet etsitään, luokitellaan ja analysoidaan valtateorian valossa. Sosiaalisen verkostanalyysin avulla syvennetään ymmärrystä varautumisen toteutumisesta sosiaalisessa mediassa, eli ympäristössä, jossa valtaosa kohteen kannalta ei-toivotusta vaikuttamisesta ja siihen vastaamisesta tapahtuu.

Tulkitseva politiikka-analyysi sopii varautumisen tutkimiseen hyvin, koska lähtökohtana on, että varautuminen tapahtuu verkostomaisesti: tarkoituksena on osallistaa myös kansalaiset disinformaation torjumiseen. Kansalaiset ovat tärkeä osa varautumista, koska vaalihäirintää voi tapahtua yksittäisten kansalaisten toimesta ja toisaalta vaalihäirintä usein kohdistuu yksittäiseen kansalaiseen.

2.2.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on tutkimusmenetelmä, jossa voidaan hyödyntää useita menetelmiä päätelmien tekemiseen tutkimusaineistosta. Nämä päätelmät koskevat viestin lähettäjä (tai lähettäjiä), itse viestiä tai viestin yleisöä. Tämän päätelmäprosessin säännöt vaihtelevat tutkijan teoreettisten ja aineellisten valintojen mukaan. Sisällönanalyysi on metodi, jonka avulla on mahdollista tuoda esiin tapoja, joilla ihmiset käyttävät tai manipuloivat symboleja ja sijoittavat merkityksiä kommunikaatioon.⁴² Näin ollen sisällönanalyysin keinoin on mahdollista paljastaa vallankäyttöä ja siten tutkija voi tuoda sen näkyväksi.

Sisällönanalyysi mahdollistaa systemaattisen tavan luokitella ja analysoida kirjoitettua tekstiä tai nauhoitettua puhetta. Jotta

---

⁴¹ Häikiö ja Leino, 2014, s. 11, 23–24.

⁴² Hermann, 2008, s. 151.

sisällönanalyysi onnistuu ajan puitteissa, on valittava tietty otos aineistosta (jos aineisto on laaja).⁴³ Sisällönanalyysiä voidaan käyttää moniin tarkoituksiin. Aineisto voidaan nähdä esimerkiksi viestintänä ja sitä voidaan lähestyä paljastamalla kansainväliset erot viestinnän sisällössä; auditoimaan viestinnän sisältöä tavoitteisiin nähden; koodaamaan avoimet kysymykset kyselyissä; tunnistamaan kommunikaattorin aikomukset ja muut ominaisuudet; selvittämään henkilöiden tai ryhmien psykologisen tilan; havaitsemaan propagandan olemassaolon; kuvailemaan asenteita ja käyttäytymistä koskevia vastauksia viestintään; heijastamaan ryhmien, instituutioiden tai yhteiskuntien kulttuurimalleja; paljastamaan yksilön, ryhmän, institutionaalisen tai yhteiskunnallisen huomion keskittymisen ja kuvailemaan viestinnän sisällön suuntauksia.⁴⁴

Sisällönanalyysiä voidaan pitää yksittäisenä metodina, mutta myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysin menetelmällä voidaan analysoida monenlaisia dokumentteja, esimerkiksi kirjoja, artikkeleita, puheita, keskusteluja ja raportteja. Onnistunut sisällönanalyysi tehdään systemaattisesti ja siinä pyritään objektiivisuuteen. Dokumentti voi olla lähes mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali. Strukturoimattoman aineiston analyysissä sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysiä voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti.⁴⁵ Suurimmat erot lähestymistapojen välillä ovat koodausjärjestelmät, koodien alkuperä ja luotettavuusuhat. Konventionaalisessa (aineistolähtöisessä) sisällönanalyysissä koodausluokat johdetaan suoraan tekstitiedoista. Kohdennetulla (teoriaohjaava sisällönanalyysi) lähestymistavalla analyysi alkaa teoriasta tai asiaankuuluvista tutkimustuloksista ohjeina alkukoodeille. Summatiiviseen (teorialähtöinen) sisällönanalyysiin sisältyy laskenta sekä vertailu ja yleensä avainsanoja tai sisältöä, jota seuraa taustan tulkinta.⁴⁶

Tässä tutkielmassa varautumissuunnitelmia analysoidaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä valtateoria ja verkoston käsite toimivat teorioina, joiden kautta aineistoa tarkastellaan. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on valittu menetelmäksi, koska siinä teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina, toisin kuin esimerkiksi aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä, jossa teoreettiset käsitteet tuodaan aineistosta.⁴⁷

Teemoittelun avulla voidaan painottaa sitä, mitä kustakin temasta on sanottu. Kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta osiin ja ryhmittelystä eri aihepiirien mukaan. Tämä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen vertailun. Ennen varsinaista

---

⁴³ Malici ja Smith, 2019, kappale 10.

⁴⁴ Weber, 1990, s. 10–11.

⁴⁵ Tuomi ja Sarajärvi, 2002, kappale 4.

⁴⁶ Klotz, 2008, s. 151.

⁴⁷ Tuomi ja Sarajärvi, 2018, kappale 4.4.4.

teemoittelua aineisto voidaan ryhmitellä tiedonantajien olennaisen ominaisuuden perusteella. Tyypittelyssä aineisto voidaan jakaa tietyiksi tyypeiksi, esimerkiksi tiettyjen teemojen sisältä voidaan etsiä yhteisiä ominaisuuksia. Tyypittelyn avulla aineistosta voidaan myös tehdä tietynlaisia yleistyksiä.⁴⁸ Teoriaohjaava sisällönanalyysi alkaa analyysirungon muodostamisella. Analyysirungon sisälle muodostetaan aineistosta erilaisia luokituksia. Tämä mahdollistaa sen, että aineistosta voidaan poimia analyysirungon kannalta olennaiset asiat.⁴⁹

Tässä tutkielmassa aineisto luokitellaan niin, että Suomen varautuminen vaalihäirintää vastaan käsitellään omassa osiossa ja sen jälkeen EU:n vastaava varautuminen omassaan. Varautumissuunnitelmat teemoitellaan valtateorian, verkoston käsitteen ja muiden aihepiirin kannalta olennaisten teemojen perusteella. Aineistoa läpikäydessä ikään kuin kysytään: miten ideologinen valtakäsitys näkyy varautumissuunnitelmissa? Sekä sitä, millaisessa verkostossa varautuminen tapahtuu? Myös kysymykset siitä, mitä uhkia suunnitelmissa mainitaan, miten niihin varaudutaan ja millaisessa yhteistyössä varautuminen syntyy, ovat analyysin keskiössä. Teemoittelu mahdollistaa tutkimusongelmaan liittyvien olennaisten asioiden poimimisen aineistosta ja siten helpottaa varautumissuunnitelmien vertailua. Lopuksi varautumissuunnitelmat tyypitellään niin, että vedetään yhteen varautumisten samankaltaisuudet ja eroavaisuudet.

2.2.3 Sosiaalinen verkostanalyysi ja verkoston käsite

Verkoston käsitettä ja erityisesti sosiaalista verkostanalyysiä on käytetty paljon erityisesti sosiologian ja tietotekniikan tutkimuksissa. Sosiaalisena verkostona voidaan kuvata esimerkiksi toimintajärjestelmiä ja metaforana verkosto voi korostaa yhteistyötä, sekä toimia hierarkkisyyden vastakäsitteenä. Toisaalta verkosto voi kuvata myös valtasuhteita ja vallankäyttöä, esimerkiksi tarkastelemalla verkoston pisteiden siteisyyden asteita. Toisaalta myös verkoston ulkopuolelle jääminen voi olla huomionarvoista ja kuvata valtaa tai sen puutetta.⁵⁰

Verkostanalyysin mahdollisuuksia kansainvälisissä suhteissa on tutkittu esimerkiksi kirjassa ”*New Directions for International Relations: Confronting the Method-of-Analysis Problem*”. Kirjan artikkelissa ”*International Relations: A Network Approach*” Z. Maoz, L. ym. argumentoivat verkostanalyysin toimivan hyvin kansainvälisten suhteiden tutkimuksissa. Heidän mukaansa verkostanalyysin avulla on mahdollista vastata kansainvälisten suhteiden tutkimuksen kohtaamiin haasteisiin, kuten esimerkiksi systeemisen tason analyysien siirtymästä

---

⁴⁸ Tuomi ja Sarajärvi, 2018, kappale 4.1.

⁴⁹ Tuomi ja Sarajärvi, 2018, kappale 4.4.4

⁵⁰ Aro, 1999, s. 151. Verkostanalyysistä vallan käytön viitekehyksessä on tutkinut esimerkiksi Callaghy, T. M., Kassimir, R. & Latham, R., (2001) artikkelissa: ”*Intervention and transnationalism in Africa: Global-local networks of power*”. Cambridge; New York: Cambridge University Press.

lähes yksinomaan dyadiselle tasolle. Kansalliset tutkimukset kansainvälisistä suhteista kvantitatiivisen tiedon avulla ovat viime aikoina tulleet melko harvinaisiksi. Artikkelin tarkoituksena on antaa yleiset hahmotelmat lähestymistavasta, joka saattaa hyvin vastata näihin haasteisiin. Se tarjoaa käsitteellisen ja metodologisen järjestelmän, joka tunnistaa kansainväliset suhteet verkostojoukoksi, jotka liittyvät toisiinsa tietyssä ajankohdassa ja ajan myötä. Artikkelissa pyritään hakemaan parempaa ymmärrystä kansainvälisistä suhteista.⁵¹

Kansainvälisten suhteiden näkeminen verkostoina, jotka liittyvät toisiinsa tietyssä ajassa ja ajan myötä, voi antaa uusia ja yleisempiä näkemyksiä kansainvälisten suhteiden kehityksestä. Koska verkostanalyysi luo yhtenäisen kehyksen kuvaamaan sosiaalisia suhteita eri tasoilla, se myös sopii monenlaisiin sovelluksiin.⁵²

Teknisesti verkostanalyysi käsittää ryhmän yksiköitä (*units*), jotka on sidottu yhteen tietyillä säännöillä, linkillä tai muun tyyppisellä yhteydellä. Verkostanalyysi antaa mahdollisuuden systemaattisesti vertailla järjestelmän verkostoja, joilla on tarkalleen samat solmut (*nodes*).⁵³ Verkostanalyysin perusyksiköitä ovat siis solmut ja niiden väliset yhteydet. Solmut ja yhteydet voivat käsittää esimerkiksi ihmisiä, valtioita tai viestintää, eli toisin sanoen mitä tahansa. Verkosto muodostuu toisiinsa yhteydessä olevista solmuista. Yhteydet voivat olla suunnattuja tai suuntaamattomia (esimerkiksi Facebook kaverisuhteet ovat suuntaamattomia, toisin kuin Twitter seuraaja - seurattava suhteet voivat olla suunnattuja). Yhteydet voidaan esittää joko painotettuina siten, että yhteydellä on voimakkuus, tai vastaavasti dikotomisina, eli yhteys on tai ei ole olemassa. Verkostot ovat yksi-, kaksi- tai monimoodisia. Yksimoodisissa verkostoissa solmut ovat tyypiltään samalaisia (esimerkiksi Twitter-palvelun käyttäjiä). Kaksimoodisen verkoston solmuja on kahdenlaisia (esimerkiksi wikisivut ja sen muokkaajat). Monimoodisissa verkostoissa puolestaan solmuja on useampaa kuin kahta tyyppiä. Affiliaatioverkostot ovat monimoodisten verkostojen alatyyppejä, jossa yhteys voi olla satunnainen. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa samaa hashtagia, eli aihe tunnustetta käyttävien välille muodostuu affiliaatioverkosto. Verkostodatan voi esittää luettelemalla verkoston solmut tai vaihtoehtoisesti solmujen väliset yhteydet. Verkostanalyysin matematiikka pohjautuu matriisilaskentaan. Verkostojen monimuotoisuuden vuoksi matriisien sanallinen esittäminen muodostuu nopeasti mahdottomaksi ja tämän vuoksi visualisointi on merkittävä osa verkostojen analyysia.⁵⁴ Verkoston visualisointi on keskeinen osa analyysia, koska se antaa verkostojen tutkijoille mahdollisuuden tehdä havaintoja sosiaalisten yhteyksien muodostumisesta, sekä keinon näiden havaintojen jakamiseksi muille.⁵⁵

---

⁵¹ Mintz ja Russett, 2005, s. 29–30.

⁵² Mintz ja Russett, 2005, s. 30.

⁵³ Mintz ja Russett, 2005, s. 31 ja 37.

⁵⁴ Huhtamäki ja Parviainen, 2013, s. 248–250.

⁵⁵ Freeman, 2009.

Verkostoanalyysin tekeminen, etenkin poikkitieteellisestä näkökulmasta asettaa myös omat riskinsä. Verkostoanalyysin vaarana voi olla yhteyksien yli- tai väärintulkinta. Esimerkiksi yhteyksien laatu tulee tehdä selväksi niin tutkijalle itselleen kuin lukijalle tutkimuksen validiteetin ylläpitämisen vuoksi.⁵⁶ Tässä tutkielmassa kompastuskivet pyritään välttämään siten, että käytettävä aineisto rajataan riittävän pieneksi ja sosiaalinen verkostoanalyysi tehdään NodeXL -analyysityökalua hyödyntämällä. Tästä huolimatta työkalut ja niiden käyttö tulee tuntea hyvin, jotta ylitulkinta tai virheellinen analyysi ei muodostu vaaraksi.⁵⁷

2.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto muodostuu varautumiseen liittyvistä keskeisimmistä virallisasiakirjoista, jotka ovat: EU:n disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma⁵⁸, EU:n käytännesäännöt (The Code of Practise on Disinformation)⁵⁹, EU:n toimintasuunnitelman implementointia koskeva raportti (Report on the implementation of the Action Plan Against Disinformation)⁶⁰ valtioneuvoston vaalivaikuttamisen koulutushankkeen puitteissa tuotettu materiaali⁶¹, Turvallisuuskomitean Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019⁶² valtioneuvoston kanslian julkaisu Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen – Opas viestijöille⁶³ ja vaalihäirintää koskevista mainoskampanjoista ja puheista. Kyseiset asiakirjat ovat valikoituneet tutkimusaineistoksi sen perusteella, että ne käsittelevät disinformaation torjumista vaalihäirinnän kontekstissa ja ovat ajallisesti tuoreimpia dokumentteja. Lisäksi EUvsDisinfo –verkkosivusto on toiminut tausta-aineistona disinformaatiotapausten tutkimisessa ilmiönä. Verkkosivusto on Euroopan ulkosuhdehallinnon East StratCom -työryhmän tutkimushanke. Hanke perustettiin 2015 Venäjän disinformaationkampanjoiden vastukseksi, jotta EU:ta koskevaan disinformaation pystyttäisiin paremmin reagoimaan ja ennakoimaan. EUvsDisinfon päätavoitteena on lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä Kremlin väärentämistoimenpiteistä ja auttaa kansalaisia Euroopassa ja muuallakin kehittämään digitaalisen tiedon ja median manipuloinnin vastustuskykyä.⁶⁴ Analyysia syvennetään muodostamalla aineisto vaalihäirintään liittyvistä Twitter-keskusteluista. Monipuolinen ja monitasoinen aineisto valikoitunut tutkielmaan siksi, että sen avulla voidaan saada syvempi käsitys moniulotteisesta ja globaalista ilmiöstä.

---

⁵⁶ Huhtamäki ja Parviainen, 2013, s. 258.

⁵⁷ Tässä on auttanut osallistuminen Rajapinta ry:n Aalto-yliopistossa järjestettyyn verkostoanalyysia käsittelevään työpajaan, jossa sai ladattua tutkielmassa käytettävät työkalun (NodeXL) tietokoneelle ja kosketuspintaa sen käyttämiseen.

⁵⁸ Euroopan ulkosuhdehallinto, Action Plan against Disinformation, 2018.

⁵⁹ Euroopan komissio, Disinformaatiota koskevat EU:n käytännesäännöt, 2018.

⁶⁰ Euroopan komissio, Report on the implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019

⁶¹ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019.

⁶² Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia, 2019

⁶³ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 9.

⁶⁴ Euroopan ulkosuhdehallinto, EUvsDisinfo, 2018.

3. Keskeiset käsitteet

Tutkielman keskeiset käsitteet ovat vieraan valtion vaalihäirintä, hybridi- ja informaatiovaikuttaminen, dis- ja misinformation sekä varautuminen ja ennakointi. Käsitteet liittyvät toisiinsa ja niitä käytetään limittäin. Ei myöskään ole yhtä ainutta oikeaa tapaa määritellä näitä vaikuttamisen keinoja, koska vaikuttaminen tai valta eivät ole yksiselitteisiä termejä. Tässä kappaleessa kuvataan yksi tapa, miten ne voidaan määritellä ja miten ne tässä tutkielmassa käsitellään.

Moderneihin konflikteihin liitetään usein hybridisodankäynti ja informaatiovaikuttaminen. 1990-luvun jälkeen käsitys sodista on muuttunut. Valtioiden välisten sotien sanotaan vähentyneen radikaalisti maailmanpolitiikassa ja sodan luonteen sanotaan myös muuttuneen. Esimerkiksi Mary Kaldor on kirjoittanut 'uusista sodista' ja argumentoinut, että vanhoissa sodissa taistelu käytiin valtion asevoimien puolesta, kun taas uusissa sodissa taistellaan valtiollisen ja valtiosta riippumattomien toimijoiden verkostoiden yhdistelmillä – esimerkiksi asevoimien, yksityisten turvallisuuspalveluiden, palkkasotureiden, jihadistien, sotapäälliköiden ja puolisotilaallisten joukkojen puolesta. Kaldorin mukaan uudet sodat poikkeavat myös tavoitteidensa perusteella vanhoista. Uudet sodat keskittyvät identiteettikysymyksiin geopoliittisten tai ideologiatavoitteiden sijaan.⁶⁵ Sotaa kuitenkin käydään yhä valtioiden välillä ja valtion asevoimien keinoin geopoliittisin tavoittein, kuten Venäjän toimet Ukrainassa osoittavat. Toisaalta sotiin on tullut myös Kaldorinkin mainitsemia uusia piirteitä, jotka mahdollistuvat erityisesti teknologisen murroksen ja uusien medioiden myötä.

3.1 Hybridi- ja informaatiovaikuttaminen

Turvallisuuskomitean käyttämän määritelmän mukaan hybridi- ja informaatiovaikuttaminen on poliittisesti tavoitteellista systemaattista toimintaa, jolla pyritään saavuttamaan omat tavoitteet erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen. Hybridivaikuttamisessa käytetään yhdistellen esimerkiksi informaatio-, kyber-, fyysisten ja taloudellisten operaatioiden keinoja. Hybridivaikuttamista voi harjoittaa joko valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija.⁶⁶ Informaatiovaikuttaminen puolestaan tarkoittaa toimintaa, jossa informaatiota tuottamalla, muokkaamalla tai sen saatavuutta rajoittamalla muokataan kohteen käsityksiä tai toimintaa informaatio- ja mielipideympäristön kautta. Informaatiovaikuttamista on monen tasoista ja sitä voidaan toteuttaa esimerkiksi informaatio-operaatioiden avulla.⁶⁷ Teknologisen kehityksen ja digitaalisen vallankumouksen myötä on alettu puhumaan nyky-yhteiskunnassa käytetystä informaatiosta termillä informaatio 2.0.⁶⁸

---

⁶⁵ Kaldor, 2013, s. 2.

⁶⁶ Turvallisuuskomitea, Kyberturvallisuuden sanasto, 2018, s. 29.

⁶⁷ Turvallisuuskomitea, Kyberturvallisuuden sanasto, 2018, s. 29.

⁶⁸ Katso esim. De Saulles, M., 2015, *Information 2.0: new models of information production, distribution and consumption*. Facet Publishing,

Tämän tutkielman kontekstissa informaatiovaikuttamisen kohteina ovat äänestäjät ja kansalaisyhteiskunta. Informaatiovaikuttamisessa keskeiseksi nouseva ideologinen valta on puolestaan käsitysten suosituimmuutta ja toiminta, jolla näitä voidaan muokata ideologisen vallan kautta, liittyy kohteen äänestyskäyttäytymiseen ja muuhun vertaisryhmään vaikuttamiseen esimerkiksi twiiteissä. Informaatio- ja mielipideympäristö muodostuu nykyään etenkin eri sosiaalisten medioiden palveluissa. Näistä Twitter on kuvaava analyysikohte. Viranomaiset käyttävät sitä paljon esimerkiksi perinteisten lehdistötiedotteiden korvaajana ja sitä voi pitää eräänlaisen perinteisten viestintäkanavien ja sosiaalisen median solmukohtana. Sosiaalisen median palveluna se tarjoaa ympäristön sekä ei-toivotulle vaikuttamiselle että siihen vastaamiselle. Viestintä- ja mielipideympäristössä, jossa tavallaan kaikki tahot ovat läsnä voi esiintyä erilaisia vallankäytön muotoja samanaikaisesti.

3.1.1 Dis- ja misinformaatio

Disinformaatio on vallitsevan määritelmän mukaan todistettavasti väärää tai harhaanjohtavaa tietoa, joka on luotu, esitetty ja levitetty usein myös taloudellisen hyödyn saamiseksi tai etenkin yleisön tarkoitukselliseksi harhauttamiseksi. Sillä voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia, se voi olla uhka demokraattiselle poliittiselle päätöksenteolle ja se saattaa jopa vaarantaa kansalaisten terveyden ja turvallisuuden.⁶⁹ Disinformaatio horjuttaa luottamusta instituutioihin sekä digitaaliseen ja perinteiseen mediaan ja vahingoittaa demokratiaa rajoittamalla kansalaisten kykyä tehdä tietoon perustuvia päätöksiä. Se voi polarisoida keskusteluita, luoda tai syventää jännitteitä yhteiskunnassa. Se voi myös horjuttaa vaalijärjestelmiä ja vaikuttaa laajemmin turvallisuuteen. Disinformaatio heikentää mielipiteen- ja ilmaisunvapautta. Disinformaation torjuminen sosiaalisen median ja verkkoalustojen aikakaudella on oltava koordinoitua toimintaa, johon osallistuvat kaikki toimijat, valtion ja kuntien instituutioista sosiaalisiin foorumeihin ja tiedotusvälineistä yksittäisiin käyttäjiin.⁷⁰

Hendricks ja Vestergaard kirjoittavat, että jos sinua informoidaan väärin, muodostuu sinulle tosiasiallisesti vääriä oletuksia, joiden uskot olevan totta. Tätä kutsutaan misinformaatioksi. Se johtaa harhaan niin kansalaisia, poliitikkoja kuin toimittajia. Misinformaatio on harvoin kokonaan väärää, vaan sen on näytettävä luotettavalta ihmisten harhaan johtamiseksi: se siis usein on sekoitus jotain epäilyttävää, väärää tietoa sekä jotain mahdollisesti totta. Kun mis- ja disinformaatio onnistuu, seurauksena on se, että ihmiset eivät muodosta poliittisia mielipiteitään ja äänestämistään

---

Lontoo.

⁶⁹ Euroopan komissio, Tackling Online Disinformation, 2019.

⁷⁰ Euroopan komissio, Tackling Online Disinformation, 2019.

käytettävissä olevien tosiseikkojen pohjalta, vaan ne pohjautuvat enemmänkin kyseenalaisiin lähtökohtiin.⁷¹ Del Vicario ym. ovat esittäneet, että digitaalinen misinformaatio on yleistymässä verkossa sosiaalisessa mediassa siinä määrin, että Maailman talousfoorumi (WEF) on listannut sen yhtenä tärkeimmistä uhkista yhteiskunnallemme.⁷²

Sana disinformaatio ja juontaa juurensa ainakin vuoteen 1955 venäjänkieliseen termiin *dezinformatsiya*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuksessa disinformaatiota on tutkittu suhteellisen vähän ennen vuotta 2017.⁷³ Ennen vuoden 2016 akateemisen yhteisön kiinnostusta disinformaatioon, tutkittiin laajasti propagandaa, sekä misinformaatiota. Propagandan tutkimisella on pitkät perinteet, mutta misinformaatiota on tutkittu disinformaatiota enemmän todennäköisesti siksi, että sitä on helpompi tutkia, kuin disinformaatiota ja koska toisin kuin disinformaatio, misinformaatio ei vaadi haitallisen tarkoituksen löytämistä, vaan riittää, että viestit ovat väärinä ja mahdollisesti haitallisia. Misinformaation tutkimuksen ovat kehittäneet erityisesti kognitiiviset psykologit. Erityisesti vuoden 2016 Yhdysvaltain presidentinvaalit kuitenkin sysäsivät kiinnostuksen disinformaatiota kohtaan ja akateemisia tutkimuksia alkoi ilmestyä niin informaatiotieteen, viestinnän kuin politiikan tutkimuksen tieteenaloilla.⁷⁴

Disinformaatiosta puhuttaessa ei voida täysin sivuuttaa propagandan käsitettä. Usein termejä käytetään limittäin tai jopa synonyymeina. Poliittisen propagandan yksi määritelmä on järjestäytyneen ryhmän käyttämä informaatio tai koulutuksellinen ponnistelu, joka on tehty valitun kuulijakunnan saataville, tiettyyn tarkoitukseen saadakseen kuulijakunnan toimimaan tietyllä tavalla, tai mukautuakseen tiettyyn asenteeseen, johon järjestäytynyt ryhmä haluaa. Propagandaa voi levittää peittelemättömästi tai peiteltyinä, ja sitä on useita eri muotoja, kuten vertikaalista tai horisontaalista ja sillä voidaan tavoitella integraatiota tai agitaatiota. Propaganda ei ole uusi ilmiö, vaan sitä on esiintynyt jo antiikin Roomassa.⁷⁵ Tämä tutkielma ei kuitenkaan keskity propagandaan, vaan uuden teknologian mahdollistamaan disinformaatioon ja sen keinoihin vaikuttaa vieraan valtion vaaleihin.

Disinformaatiota voi myös selittää käänteisesti kertomalla mitä se ei ole. Tahattomat virheet, satiiri, parodia sekä selkeästi yksilöidyt puolueelliset uutiset ja kommentit eivät ole disinformaatiota.⁷⁶ Disinformaation tuottamiseen ja levittämiseen voivat osallistua niin valtiolliset toimijat kuin kansalaiset, mikä tekee siitä vaikeammin tunnistettavaa. Kun hallitusten tai yritysten levittämät tiedot voidaan skeptisesti hylätä, säännöllisten käyttäjien tuottamat ja jakamat tiedot ovat uskottavampia

---

⁷¹ Hendricks ja Vestergaard, 2019, s. 54–55.

⁷² Del Vicario ym., 2016, s. 554.

⁷³ Freelon ja Wells, 2020, s. 148.

⁷⁴ Freelon ja Wells, 2020, s. 148–149.

⁷⁵ Evans, 1992, s. 1–4.

⁷⁶ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 1.

lukijoiden silmissä. Näiden tietojen levittäminen on sosiaalisessa mediassa palkitsevaa toimintaa sosiaalisen pääoman lisääntymisen vuoksi. Huomio, suosio ja näkyvyys ruokkivat toimintaa.⁷⁷ Tämä ilmiö on tausta, jota käytännön disinformaatio hyödyntää ja jota myös (vieraat) valtiot hyödyntävät.

Sosiaalista mediaa käyttävät aktivistit voivat esimerkiksi kehittää vääristyneen tunteen yleisön tuesta asialleen. Toisaalta esimerkiksi mielenosoitusten aikana käytetyt sosiaalisen median alustat tekevät yhteistyöstä helppoa. Kansalaisyhteiskunnasta voi myös tulla aktiivinen osallistuja valtansa heikentämiseen tuottamalla ja jakamalla disinformaatiota. Se voi johtaa epäluuloisuuteen, toimimattomuuteen, nihilismiin tai väkivaltaan ja uhkaa vakavasti julkista keskustelua, kuten esimerkiksi Venäjän ja Ukrainan konflikti on osoittanut.⁷⁸ Vaikutukset voivat kohdistua esimerkiksi valtioiden vaalijärjestelmien toimivuuteen kansalaisten kautta ja/tai edelleen valtioihin kansainvälisen yhteisön toimijoina.

Karlovan ja Fisherin mukaan misinformaatio ei tunnu nykyisin saavan riittävästi huomiota. Heidän mukaansa ihmiset nauttivat tiedon jakamisesta silloinkin, kun he eivät usko sitä. Misinformaatiota he kuvaavat virheelliseksi tiedoksi. Koska juoruja ja huhuja liikkuu paljon, voi tiedon seasta olla vaikea erottaa mis- ja disinformaatio. Sosiaalisen median kanavat tekevät informaation välittämisestä helppoa ja siten mis- ja disinformaatio liikkuvat sosiaalisissa verkostoissa esimerkiksi Twitterin kautta vaivattomasti.⁷⁹ Del Vicario ym. päätyvät kvantitatiivisessa tutkimuksessaan ja dataan perustuvassa mallintamisessa siihen, että sosiaalisen median käyttäjät enimmäkseen valitsevat ja jakavat sisältöä, joka liittyy tiettyyn narratiiviin ja sivuuttavat loput. Sosiaalinen homogeenisuus on sisällön levittämisen ensisijainen ajuri ja yksi yleinen tulos on homogeenisten ja polarisoituneiden klustereiden muodostuminen. Useimmiten tiedot on otettu ystävältä, jolla on samankaltainen profiili ja joka edistää samankaltaisia asioita. Tämä on esimerkki sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta polarisaatiosta.⁸⁰ Tämänkaltainen toiminta ja sosiaalisen median käyttölogiikka voivat lisätä mis- ja disinformaation vaikutusta ja siten muodostaa vakavan uhkan demokratialle.

Suurin ero dis- ja misinformaation välillä on se, että disinformaatio on tarkoituksella väärennettyä viestintää, kun taas misinformaatio on tahattomasti virheellistä tietoa. Lisäksi disinformaation ero misinformaatioon näkyy siinä, että disinformaatio on rakennettu erityisesti tuottamaan vaikutuksia, jotka hyökkäävät kollektiivisen poliittisen päätöksenteon taustalla oleviin keskeisiin oletuksiin. Kysymykset siitä, minkälaisia vaikutuksia dis- ja misinformaatiolla on, mikä on niiden laajuus ja missä olosuhteissa ne todennäköisimmin ilmenevät, ovat keskeisiä.⁸¹ Yksinkertaistaen voisi sanoa, että

---

⁷⁷ Mejias ja Vokuev, 2017, s. 1028–1029.

⁷⁸ Mejias ja Vokuev, 2017, s. 1028–1029.

⁷⁹ Karlova ja Fisher, 2013,

⁸⁰ Del Vicario ym., 2016, s. 558.

⁸¹ Freelon ja Wells, 2020, s. 151.

disinformaation avulla voidaan edistää misinformaatiota, mutta misinformaatio voi myös olla puhtaasti ajatusvirhe tai erehdys. Disinformaatio on aina tahallista vaikuttamista, mutta sen levittäminen tiedostamatta sitä disinformaatioksi voi olla misinformaatiota. Mikäli disinformaation tunnistaa disinformaatioksi ja kohde levittää sitä eteenpäin tietoisesti, on se silloin tahallisesti jaettua väärää tietoa, eli disinformaatiota.

3.1.2 Vieraan valtion vaalihäirintä

Vieraan valtion vaalihäirintä ei ole uusi ilmiö. Esimerkiksi presidentti George Washington on varoittanut vieraan valtion *vaalivaikuttamisesta*⁸² jo vuoden 1796 puheessaan puolustaessaan sananvapautta vapaan mielipiteenmuodostuksen perustana. Myöhemmin kylmän sodan aikana vaikuttamista esiintyi erityisesti Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen taholta.⁸³ Vieraan valtion vaalihäirinnän määrittely ei ole yksiselitteistä. Vaalien tulosten manipulointi tai äänestäjien mielipiteisiin vaikuttaminen voi tapahtua valtion toimesta, mutta myös ei-valtiollisen toimijan puolesta. Vieraan valtion vaalihäirintä voidaan tiivistetysti määritellä toiminnaksi, jossa valtiollisen tai ei-valtiollisen toimijan tahallisten peiteltyjen tai avoimien yritysten pyrkimyksenä on vaikuttaa vaaliprosesseihin tai yleiseen käsitykseen vaalien vastaehdokkaiden hyödyksi tai haitaksi. Ei-valtiollisia toimijoita voivat olla esimerkiksi yritykset, organisaatiot, kansalaisjärjestöt ja terroristijärjestöt. Vieraan valtion vaalihäirintä ei tarkoita puolueetonta ulkomaista apua ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vahvistettujen periaatteiden tueksi, eikä toimintaa, jossa on pyrkimyksenä vahvistaa demokraattisia instituutioita rakentamalla vaalijärjestöjen, kansalaisyhteiskunnan, tiedotusvälineiden, poliittisten tahojen ja laajemman yleisön valmiuksia.⁸⁴ Vieraan valtion vaalihäirintään liitetään useita eri käsitteitä, kuten manipulointi, big datan hyväksikäyttö, salainen profilointi ja kohdentaminen. Disinformaatio voi pitää sisällään kaikkia näitä keinoja ja on siten erityisen vahva keino häirintäyrityksissä. Tavoitteena vaalihäirinnässä on vaikuttaa vieraan valtion vaalien lopputulokseen esimerkiksi polarisoimalla julkista keskustelua, heikentämällä luottamusta ja siten demokratiaa.

Venäjän⁸⁵ muihin valtioihin kohdistamat disinformaatiokampanjat pitävät sisällään sekä avoimia että peiteltyjä päätoimijoita. Avoimia toimijoita ovat esimerkiksi venäläiset televisiokanavat, valtiomedia RT, Sputnik ja Ruptly TV. Peiteltyjä ovat puolestaan esimerkiksi sosiaalisen median trollit, automatisoidut tilit eli botit, jonain toisena henkilönä esiintyvät tilit Facebookissa, Twitterissä, Instagramissa ja DCLeaksissa. Tavoitteena on usein heikentää länsimaisia poliittisia narratiiveja ja transatlanttisia instituutioita, kylvää epäjärjestystä, lisätä jakoa maiden sisällä, sekä häivyttää rajoja

---

⁸² Nykyisin käytetään käsitettä vaalihäirintä kuvaamaan pääosin samaa ilmiötä.

⁸³ Mohan ja Alan, 2019, s. 110.

⁸⁴ Mohan ja Alan, 2019, s. 110.

⁸⁵ Vaikuttamista tekevät useampi valtio näkökulmasta riippuen, mutta etenkin tässä ajassa Suomen näkökulmasta Venäjä on erityisen mielenkiintoinen toimija.

tosiasioiden ja fiktion välillä.⁸⁶ Vaaleihin kohdistuvat kyberhyökkäykset saattavat olla suunnattu tietyn tavoitteen saavuttamiseen vaalien lopputuloksen kannalta. Usein ne on suunnattu heikentämään kansalaisten luottamusta vaalien hallintoelimien kompetenssia tai riippumattomuutta tai ja vaaliprosessin eheyttä kohtaan.⁸⁷ Suomessa toteutetun valtioneuvoston kanslia, oikeusministeriön ja Turvallisuuskomitean toteuttaman ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi!”⁸⁸ -luottamuskampanjan voi nähdä tämän virtauksen ennakoivana vastavoimana.

3.2 Varautuminen ja ennakointi

Suomen varautuminen vaalihäirintää vastaan toteutetaan puolustusministeriön yhteydessä toimivan Turvallisuuskomitean koordinoimana yhteistyönä eri toimijoiden kanssa. Valmiusharjoituksissa testataan yhteistyön toimivuutta, joita järjestävät niin ministeriöt, aluehallinto, yksittäiset kunnat kuin järjestötkin. Verkostomaisella yhteistyöllä vältetään päällekkäisyydet ja pyritään vähentämään toiminnasta syntyviä kustannuksia ja ennen kaikkea varmistetaan, että tarpeelliset tehtävät tulevat hoidetuiksi. Tavoitteena on saada kaikkien toimijoiden voimavarat käyttöön. Tämä yhteistyön toimintamalli muodostaa kokonaisturvallisuuden käsitteen. Sen avulla pidetään yllä yhteiskunnan toimivuutta, edistetään kansalaisten hyvinvointia ja turvallisuutta sekä turvataan Suomen valtion itsenäisyys.⁸⁹ Turvallisuuskomitea kuvaa Suomen varautumista seuraavalla tavalla:

”Varautuminen tarkoittaa toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus ja valmiusharjoitukset. Varautuminen perustuu valmiuslain (1552/2011), pelastuslain (379/2011) ja muun erityislainsäädännön varautumisvelvollisuuteen. Varautumisen päämääränä on huolehtia onnettomuuksien ja häiriötilanteiden ehkäisystä, valmistautumisesta toimintaan niiden uhatessa tai sattuesssa ja suunnitella toipuminen. Vastuullinen ja toimivaltainen viranomainen vastaa varautumissuunnittelusta ja siihen liittyvästä yhteistoiminnasta. Yhteiskunnan varautumisen tavoitteena on turvata elintärkeät toiminnot oikeusvaltioperiaate huomioon ottaen.”⁹⁰

Turvallisuuskomitean mukaan varautuminen muodostuu ennakoinnin kautta. Hiljaisten signaalien havaitseminen sekä ennakointimenetelmien ja tutkimustiedon, innovatiivisen kokeilukulttuurin sekä tieto- ja paikkatietoanalyysien hyödyntäminen muodostavat ennakoinnin kokonaisuuden. Valmiutta toimia odottamattomissa tilanteissa pyritään lisäämään toimintaympäristön muutostrendien seurannalla ja skenaarioiden läpikäynnillä harjoituksissa. Varautumisen prosessissa on keskeistä myös palautteen, auditointien, onnettomuustutkinnan ja muiden asiantuntija-arviointien hyödyntäminen.

⁸⁶ Polyakova ja Boyer, 2018, s. 4.

⁸⁷ Mohan ja Wall, 2019, s. 113.

⁸⁸ Valtioneuvoston kanslia, oikeusministeriö ja Turvallisuuskomitea, 2019.

⁸⁹ Turvallisuuskomitea, Ennakointi ja varautuminen, 2017.

⁹⁰ Turvallisuuskomitea, Ennakointi ja varautuminen, 2017.

Varautumisen laadun ja vaikuttavuuden luotettava arviointi on tärkeää.⁹¹

4. Vallankäytön muodot

Tässä kappaleessa paneudutaan tutkielman analyysin taustaksi valtateorioihin. Vallankäytön muotoja tarkastellaan aluksi Steven Lukesin teoretisoinnin pohjalta, sen jälkeen käsitellään Barnettin ja Duvallin vallan taksonomiaa ja lopuksi Heikki Patomäen valtakäsitystä. Näistä muodostetaan tutkielmaan pluralistinen toimijalähtöinen valtakäsitys.

Tiivistetysti valtaa voidaan kuvata kykynä vaikuttaa toiseen (tätä vaikuttamista voi olla vaalihäirintä), muuttaa toisen toimintaa (tätä voi olla vaikuttaminen äänestyskäyttäytymiseen, eli äänestäjien toimintaan, sekä myös kansalaismielipiteeseen vaikuttaminen ja tätä kautta vieraan valtion toiminnan ohjailu) tai mahdollisuutta vastustaa toisen vaikutusta (tätä voi olla varautuminen vaalihäirintää vastaan). Lisäksi valta voi olla tässä tutkielmassa esitetyllä tavalla myös valtion omiin kansalaisiinsa kohdistama disinformaatio. Valtaa ja vaikuttamista on esiintynyt maailmanpolitiikassa aina antiikin ajoista lähtien, mutta viime vuosina turvallisuusympäristöä on leimannut rajat ylittävien verkostojen mahdollistama, aikaisempaa piilotetumpi strateginen vaikuttaminen kohdeyhteisöihin. Käsitys keskinäisriippuvuudesta on muuttunut, jos se on perinteisesti nähty toimijoiden välisen konfliktin hidasteena, niin nyt se on muodostunut valtapolitiikan elementiksi.⁹² Esimerkiksi valtiollinen toimija voi yrittää vaikuttaa toisen valtion kansalaiseen vaalien aikaan disinformaation keinoin, esimerkiksi levittämällä virheellistä tietoa valeuutis sivustoilla tai nostamalla sosiaalisen median keskusteluun itselleen edullisia teemoja ja näkökulmia. Toisaalta vallankäytöksi voidaan lukea myös kyseisen valtion varautumisoperaatiot vieraan valtion vaalihäirintää vastaan, koska se mitä asioita nostetaan esiin, jätetään sanomatta, tai miten mahdollisesti kontrolloidaan verkossa toimivaa viestintää, on vallankäyttöä.

Vaikutusvalta (*influence*) on vaikea täysin irrottaa vallan käsitteestä. Vallan ja vaikutusvallan konsepti ja sen merkitys kansainväliseen politiikkaan on ollut kautta historian kiinnostuksen kohteena. Tutkijat ovatkin analysoineet valtaa ja sen merkitystä kansainvälisessä politiikassa laajasti⁹³. Laajasta teoretisoinnista huolimatta yhtä ainuttakaan näkemystä vallasta ja vaikutusvallasta kansainvälisen politiikan paradigmissa ei ole.⁹⁴ Vaikuttamista ja valtaa onkin mahdollista käsitellä useista eri näkökulmista. Tutkielman kannalta keskeisen vallan eri muotojen luokittelun on kehittänyt sosiologian ja politiikan

---

⁹¹ Turvallisuuskomitea, Ennakointi ja varautuminen, 2017.

⁹² Aaltola ym., 2018, s. 8.

⁹³ Vaikutusvaltaa tutkineet Minhas, Hoff ja Ward nostavat esiin muun muassa seuraavat keskeiset teoreetikot: Von Clausewitz (1832); Haas (1953); Fucks (1965); Keohane and Nye (1977); Baldwin (1978); Rummel (1979), Waltz (1979), Doran ja Parsons (1980); Keohane, (1989); Gowa ja Mansfield (1993).

⁹⁴ Minhas, Hoff & Ward, 2017, s. 1.

tutkimuksen professori Steven Lukes.

4.1 Steven Lukesin valtakäsitys

Tässä kappaleessa syvennyttään Steven Lukesin vallan kolmeen ulottuvuuteen. Erityinen huomio on ideologisessa vallassa, joka sopii hyvin disinformaation tutkimiseen. Lukes taustoittaa vallan primitiivistä perustaa seuraavalla tavalla: A jollain tavalla vaikuttaa B:hen. Valta voi olla tai olla olematta vaikutusvaltaa – riippuen siitä, onko sanktioita mukana; kun taas vaikutusvalta (*influence*) ja määräysvalta (*authority*) voivat olla tai olla olematta vallan muotoja – riippuen siitä, sisältyykö siihen eturistiriitoja. Lukesin määritelmä vallasta on seuraava: ”A käyttää valtaa B:n yli, kun A vaikuttaa B:hen tavalla, joka on ristiriidassa B:n omien intressien kanssa”.⁹⁵ Vaalihäirinnän kontekstissa tämä voi tarkoittaa, että valtio A vaikuttaa joko äänestäjiin B tai valtioon B tavalla, joka on B:n näkökulmasta ei-toivottu. Yksimielisyys, ilman eturistiriitoja, ei ole vallan muoto.

Lukesin vallan kolme ulottuvuutta on yleisesti käytetty teoretisointi vallasta kansainvälisen politiikan tieteenalalla. Lukes jakaa vallan teoreettisesti kolmeen ulottuvuuteen: yksiulotteisella näkemyksellä (*the one-dimensional view*) hän tarkoittaa pluralistiseksi teoriaksi kutsuttua näkemystä; eli valtaa päätöksentekona, jossa kilpailevien vaihtoehtojen välillä on näkyvä konflikti. Näkemystä kutsutaan pluralistiseksi, koska sen mukaan valta voi vaikuttaa useampiin henkilöihin, kuin vain konfliktin välittömiin osapuoliin. Yksiulotteisessa vallassa poliittinen osallistuminen paljastaa subjektiiviset intressit.⁹⁶ Kaksiulotteisella näkemyksellä (*the two-dimensional view*) Lukes tarkoittaa pluralistien kriitikkojen näkemystä; valtaa päätöksenteossa ja ei-päätöksenteossa. Kaksiulotteisessa näkemyksessä otetaan huomioon kysymykset ja mahdolliset kysymykset, sekä havaittavissa olevat (avoimet tai peitetyt) ristiriidat. Se keskittyy myös tutkimaan (subjektiivisia) intressejä, joita pidetään poliittisina mieltymyksinä tai valituksen aiheina.⁹⁷ Kolmiulotteinen (*the three-dimensional view*) tarkoittaa ideologista näkemystä vallasta, jolloin vallankäyttö ei edellytä näkyvää konfliktia, vaan vaikuttamista ihmisten ideoihin, joka voi tapahtua piilevästi. Kolmiulotteinen valtakäsitys kritisoi behavioristisiin näkemyksiin keskittyneitä kahta ensimmäistä ulottuvuutta ja keskittyy päätöksentekoon ja hallintaan poliittisen agendan yli (ei välttämättä päätöksien kautta). Kolmiulotteisessa vallassa tarkastellaan ongelmia ja mahdollisia ongelmia sekä havaittavissa (avoimissa tai peitetyissä) ja latenteissa konflikteissa. Subjektiivisten ja todellisten intressien tarkastelu on kolmiulotteisen käsityksen ytimessä. Lukes kritisoi erityisesti politiikan tutkija Robert Dahlin teoriaan pohjautuvaa yksiulotteista valtakäsitystä ja valtateoreetikkojen Peter Bachrach ja Morton Baratzin kaksiulotteista valtakäsitystä ja argumentoi

---

⁹⁵ Lukes, 2005, s. 30 ja 37.

⁹⁶ Lukes, 2005, s. 15-19.

⁹⁷ Lukes, 2005, s. 20-25.

kolmiulotteisen näkemyksen vallasta tarjoavan syvällisimmän analyysin.⁹⁸

4.1.1 Valta ja pakkovalta – yksi- ja kaksiulotteinen näkemys vallasta

Yksiulotteisen näkemyksen mukaan vallankäyttöä esiintyy vain konfliktitilanteissa ja siinä havaittavaan käytökseen ja valintaan preferenssien välillä. Kaksiulotteisen näkemyksen mukaan vallankäyttöä on esimerkiksi se, mitä asioita nostetaan keskusteluun. Käsitys vallasta keskittyy niin yksi- kuin kaksiulotteisissa näkemyksissä päätöksentekoon ja toimijoiden havaittavissa olevien ristiriitojen välisiin kysymyksiin.⁹⁹

Lukes kritisoi pluralistiseksi kutsuttua näkemystä vallasta. Hänen mukaansa muun muassa Dahlin¹⁰⁰ ’pluralistinen näkemys’ vallasta on mahdollinen tuottamaan ei-pluralistisia johtopäätöksiä. Identifioidessaan valtaa pluralistit tarkkailevat pääasiallisesti päätöksentekoa ja keskittyvät siinä havaittavissa olevaan käyttäytymiseen. Pluralistien mukaan vallankäyttöä tapahtuu vain konfliktitilanteissa. Konfliktit muodostuvat preferenssien välillä, jotka ovat oletetusti tietoisesti tehtyjä, esiintyvät toiminnassa ja löytyvät havainnoimalla ihmisten käytöstä. Pluralistit ajattelevat, että intressit tulisi ymmärtää poliittisina preferensseinä – eli konfliktit intresseistä on yhtä kuin konfliktit preferensseistä. He ovat vastaan sitä ajatusta, että ihmiset voivat erehtyä tai olla tiedostamatta omia intressejään. Lukes kiteyttää yksiulotteisen näkemyksen vallasta siihen, että se keskittyy käyttäytymiseen päätöksenteossa, havaittavissa olevien (subjektiivisten) intressien konfliktin yli, jotka nähdään poliittisten preferenssien ilmauksena, poliittisen osallistumisen paljastamina.¹⁰¹

Kaksiulotteisessa näkemyksessä vallalla on kaksi puolta. Ensimmäinen puoli käsittää konkreettiset päätökset. Hallitsevat arvot, uskomukset, rituaalit ja institutionaaliset proseduurit, jotka operoivat systemaattisesti ja jatkuvasti hyödyttävät tiettyjä ihmisiä ja ryhmiä muiden kustannuksella. Toinen puoli vallasta on suostumuksen turvaaminen sanktioiden pelotteen avulla. Ensimmäistä puolta vallasta Lukes kutsuu ”vallaksi” ja toista ”pakkovallaksi”.¹⁰²

Bachrachilla ja Baratzilla¹⁰³ on laajempi käsitys intresseistä kuin pluralisteilla, vaikka se on edelleen enemmän subjektiivinen kuin objektiivinen käsitys intresseistä. Pluralistit käsittävät intressit poliittisina preferensseinä kaikkien

---

⁹⁸ Lukes, 2005, s. 25-29.

⁹⁹ Lukes, 2005, s. 29.

¹⁰⁰ Robert Alan Dahl oli vallankäytön mekanismeja tutkinut Yalen yliopiston valtiotieteen Sterling-professori.

¹⁰¹ Lukes, 2005, s. 16-19.

¹⁰² Lukes, 2005, s. 20-21.

¹⁰³ Peter Bachrach ja Morton S. Baratz olivat politiikan tutkijoita, jotka kirjoittivat muun muassa kuuluisan artikkelin “Two Faces of Power” (julkaistu *American Political Science Review*:ssa vuonna 1962).

kansalaisten, jotka oletetusti kuuluvat poliittiseen järjestelmään, osoittamana käytöksenä. Bachrach ja Baratz punnitsevat myös niitä preferenssejä, jotka näkyvät sellaisten käyttäytymisessä, jotka ovat osittain tai kokonaan poliittisen järjestelmän ulkopuolella, avoimien tai peiteltyjen valitusten muodossa. Molemmissa tapauksissa oletamus on kuitenkin se, että intressit ovat tietoisesti artikuloituja ja havaittavissa. Lukesin mukaan kaksiulotteinen näkemys vallasta pitää sisällään kelvollisen kritiikin yksiulotteisen vallan behavioristiseen käsitykseen (kelvollisen siksi, että se silti olettaa ei-päätöksenteon olevan päätöksenteon muoto) ja se antaa mahdollisuuden harkita tapoja, joilla päätöksiä estetään tekemästä mahdollisissa kysymyksissä, joissa on havaittavissa oleva subjektiivisten etujen ristiriita, jotka katsotaan ilmentyvän nimenomaisesti poliittisiin mieltymyksiin ja subpoliittisiin vaikutuksiin.¹⁰⁴

4.1.2 Ideologinen valta, eli ylivalta

Lukes kritisoi yksi- ja kaksiulotteista valtakäsitystä siitä, että ne olettavat, että valta näyttäytyy vain konfliktitilanteissa. Lukesin mukaan tämä käsitys sivuuttaa kaikista petollisimman vallankäytön, eli sen, joka estää konfliktin nousemista.¹⁰⁵ Ideologinen valtakäsitys eli kolmiulotteinen valta keskittyy teoreettisesti valtaan ylivaltaana (*domination*). Valta on ideologisen valtakäsityksen mukaan tiivistetysti vaikuttamista yksilöiden haluihin ja ajatuksiin siten, että he haluavat jotain, jota he muutoin vastustaisivat. Tämä valtakäsitys resonoi vahvasti ajankohtaisen disinformaatio -ilmiön kanssa.

Lukesin mukaan kaksiulotteinen valtakäsitys on liian sitoutunut behaviorismiin eli käyttäytymisen tutkimukseen. Kaksiulotteinen valta antaa harhaanjohtavan kuvan päätöksenteosta ja erityisesti tavasta, jolla yksilöt ja ennen kaikkea ryhmät sekä instituutiot onnistuvat poissulkemaan poliittisen prosessin mahdolliset kysymykset. Päätökset ovat yksilöiden tietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti tehtyjä valintoja, kun taas järjestelmän puolueellisuutta voidaan mobilisoida, luoda uudelleen ja vahvistaa tavoilla, jotka eivät ole tietoisesti valittu, eikä tiettyjen yksilöiden valintojen tarkoitus. Lukes kritisoi yksiulotteista sekä kaksiulotteista valtakäsitystä siitä, että ne olettavat, että valta näyttäytyy vain konfliktitilanteissa, eli todellinen konflikti on välttämätön vallalle. Lukesin mukaan tämä käsitys sivuuttaa kaikista petollisimman vallankäytön, sen, joka estää konfliktin nousemista.¹⁰⁶ Tämä petollinen vallankäyttö on erittäin lähellä disinformaation ja vaalihäirinnän ilmiötä.

Yksiulotteinen näkemys vallasta ei voi paljastaa vähemmän näkyviä tapoja, joilla pluralistinen järjestelmä voi olla puolueellinen tiettyjen ryhmien suosimisessa ja muita vastaan. Vallan kolmasulottuvuus tarjoaa selityksen siitä, kuinka

---

¹⁰⁴ Lukes, 2005, s. 24–25.

¹⁰⁵ Lukes, 2005, s. 25–27.

¹⁰⁶ Lukes, 2005, s. 25–27.

poliittiset järjestelmät estävät vaatimuksia muuttumasta poliittisiksi kysymyksiksi. Valta ylivaltaana (*power as domination*) on kyky rajoittaa muiden valintoja, pakottaa heitä tai varmistaa heidän suostumuksensa estämällä heitä elämästä oman luonteensa ja arviointinsa mukaan. Ylivaltaa syntyy, kun joidenkin valta vaikuttaa toisten intresseihin rajoittamalla heidän kykyään inhimilliseen toimintaan. Valta ylivaltaana turvautuu ajatukseen intressien rajoittamisesta, sekä antamaan toimijoille intressejä ja joita he eivät tunnista. Lukes muotoilee ylivalan primitiivisen perustan seuraavanlaisesti: A voi käyttää valtaa B:hen saamalla hänet tekemään sen, mitä hän ei haluaisi tehdä, mutta A voi myös käyttää valtaa B:tä kohtaan muotoilemalla tai määrittämällä hänen toiveensa. Ylivalan käyttö on toisin sanoen sitä, kun saa muodostettua toiselle haluja, joita haluaa heillä olevan ja sillä tavalla turvata heidän suostuvuutensa hallitsemalla heidän ajatuksiaan ja toiveitaan.¹⁰⁷ Ideologinen valta voi tarkoittaa vaalihäirinnän kontekstissa sitä, että esimerkiksi toinen valtio pyrkii disinformaatiota käyttämällä vaikuttamaan toisen valtion kansalaisiin tarkoituksenaan vaikuttaa vaalien lopputulokseen, eli ihmisten äänestyskäyttäytymiseen. Ideologista valtaa voi myös olla toimenpiteet vaalihäirinnän torjumisessa, esimerkiksi kun valtio luo kansalaisille viestinnällään väärän turvallisuudentunteen viranomaisten toiminnan riippumattomuudesta.

Lukesin mukaan se, miten ajattelemme vallasta, on kiistanalaista ja sillä on merkittäviä seurauksia. Valta on dispositiivinen käsite, joka käsittää ehdollisten tai hypoteettisten lausumien yhteyden, mitä tapahtuisi monien olosuhteiden aikana, jos ja kun valtaa käytetään. Valtaa ei pitäisi ajatella suppeasti tarkoitusta vaatien, todellista ennakointia ja positiivisia toimia (kuten vastakohtana toimimattomuudelle), sillä vallallisten valta koostuu heidän kyvystään ja vastuustaan valita (negatiivisesti tai positiivisesti) (subjektiivisesta tai objektiivisesta) toisten edusta.¹⁰⁸ Tämä voi vaalihäirinnän kontekstissa tarkoittaa kykyä vastustaa toisen valtion kohdistamaa vaalihäirintää tai disinformaatiota. Kansalaisten jättäminen passiivisiksi tiedon vastaanottajiksi ja heidän potentiaalinsa hyödyntämättömyys vaalihäirintään varautumisessa on myös vallankäyttöä.

Kaikki poliittinen päätöksenteko pitää sisällään vallankäyttöä, myös se mitä asioita ei nosteta esiin julkiseen keskusteluun. Disinformaation ja vaalihäirinnän avulla voidaan esimerkiksi vahvistaa epäluuloja ja siten heikentää luottamusta liberaalissa demokratiassa. Tällaisen kampanjan toteuttaminen on piilossa tapahtuvaa vaikuttamista ja siten sopii Lukesin kolmiulotteiseen, ideologiseen valtakäsitykseen. Ihmisten tekemät valinnat väärän tietoisuuden pohjalta ovat Lukesin teorian mukaista näkymätöntä vaikutusta. Yksistään ideologinen valtakäsitys ei onnistu kuvailemaan kaikkia vallan muotoja ja siksi vallan teoriaa käsitellään laajemmin, yhdistämällä tähän seuraavassa kappaleessa käsiteltävä Barnettin ja Duvallin vallan taksonomia.

---

107 Lukes, 2005, s. 39–40, s. 85, s. 118 ja s. 146–151.

108 Lukes, 2005, s.62–68.

4.2 Vallan taksonomia

Tässä kappaleessa luodaan katsaus Michael Barnettin ja Raymond Duvallin vallan taksonomiaan. Tämä pluralistinen vallan teoretisointi täydentää Steven Lukesin vallan teoretisointia. Näistä vallan luokitteluista muodostetaan yhdistelemällä vallan teoreettinen malli, joka muodostaa neljä käsitteellistä ulottuvuutta. Nämä ovat suuntaa-antavia ulottuvuuksia, joita on tarkoitus tarkastella yhdessä ja erikseen, koska niin myös valtakin esiintyy käytännössä. Ulottuvuudet auttavat kuitenkin hahmottamaan eri ilmiöissä esiintyviä vallan muotoja.

Kansainvälisten suhteiden professori Michael Barnett¹⁰⁹ ja politiikan tutkimuksen professori Raymond Duvall¹¹⁰ argumentoivat, että tutkijoiden tulisi käsitellä valtaa useita eri näkökulmista. Käsitys vallasta on heidän mukaansa rajoittunut lähes yksinomaan realistiseen näkemykseen. Barnett ja Duvall tuovat esiin laajempaa käsitystä. Yleinen käsitys vallasta rajoittuu lähinnä tiettyjen vaikutusten tuottamiseen ja toimijoiden kykyyn määrittää heidän olemassaolonsa olosuhteet. Vaihtoehdoisen tradition mukaan valta nähdään kaikkien vaikutusten tuottamisena ja siten lähes synonyymina kausaalisuuteen. Barnett ja Duvall eivät keskity vain siihen määritelmään, miten vallan vaikutukset on tuotettu, vaan myös siihen, miten erilaiset vaikutukset hyödyttävät jotain toista toisen toimijan yli. Tämä määritelmä perustelee Barnettin ja Duvallin argumenttia vallan kahdesta analyyttisestä ulottuvuudesta: sosiaaliset suhteet, joiden kautta valta toimii, sekä sellaisten sosiaalisten suhteiden erityisyys, joiden kautta syntyy vaikutuksia toimijoiden kapasiteettiin. Näiden kahden ulottuvuuden pohjalle muodostuu neljän erityyppisen vallan ulottuvuuden teoretisointi. Ensimmäinen on pakkovalta, eli valta vuorovaikutussuhteissa, joissa toimijalla on suora kontrolli toisen yli. Toinen tarkoittaa institutionaalista valtaa eli sitä, että hallitsee toimijoiden käytöstä epäsuorasti toisten hajautettujen vuorovaikutussuhteiden kautta. Kolmas puolestaan on rakenteellinen valta, jossa kohteiden ominaisuuksien rakenne on suorassa rakenteellisessa suhteessa toisiinsa. Ja neljäs on tuottava valta, eli sosiaalisesti hajautettu subjektiivisuuden tuote tarkoitus- ja merkitysjärjestelmissä. Tämä luokittelu on Barnettin ja Duvallin mukaan tärkeä siksi, että se rohkaisee kansainvälisen politiikan tutkijoita tarkastelemaan vallan monimuotoisia muotoja.¹¹¹ Heidän mukaansa tutkijoiden tulisi siirtyä erilaisiin valtakäsityksiin, jotka liittyvät eri teoreettisiin koulukuntiin, koska siten voidaan auttaa tutkijoita siirtymään jatkuvasta kilpailusta ja kurinalaisista ”ismi” – sodista kohti dialogia ja vuoropuhelua erilaisten teoreettisten näkökulmien välillä.¹¹²

Barnett ja Duvall kuvailevat valtaa siten, että se on vaikutusten tuottamista toimijoille sosiaalisissa suhteissa ja niiden kautta,

---

¹⁰⁹ Michael Barnett on kansainvälisten suhteiden ja politiikan tutkimuksen professori George Washingtonin yliopistossa.

¹¹⁰ Raymond Duvall on politiikan tutkimuksen professori Minnesotan yliopistossa.

¹¹¹ Barnett & Duvall, 2005, s. 40, 42–43.

¹¹² Barnett & Duvall, 2005, s. 45.

joka muokkaa heidän kykyään hallita kohtaloaan.¹¹³ Käsitteen ytimessä on kaksi ulottuvuutta: 1. millaisten sosiaalisten suhteiden kautta toimijoiden toimintakykyyn vaikutetaan ja miten se toteutetaan, sekä 2. näiden sosiaalisten suhteiden erityisyys. Sosiaalteoreetikoiden näkökulmasta sosiaalisia suhteita voidaan nähdä tyypillisesti kahdenlaisia: aikaisemmin muodostettujen sosiaalisten toimijoiden vuorovaikutussuhteet, tai toimijoiden konstitutiiviset suhteet tietynlaisina sosiaalisina olentoina. Jälkimmäisessä ratkaisevaa on, ovatko sosiaaliset vuorovaikutussuhteet tai rakenne, jonka kautta valta toimii suoria ja spesifejä, vai epäsuoria ja sosiaalisesti hajaantunutta.¹¹⁴

Barnettin ja Duvallin mukaan valta on monimutkainen ja kiistanalainen käsite suurelta osin siksi, että on olemassa tärkeitä, mutta erottuvia tapoja ymmärtää, kuinka sosiaaliset suhteet muotoilevat toimijoiden kohtaloita ja valintoja. Kansainvälisten suhteiden tutkijat ovat erehtyneet yrityksissään ymmärtää valtaa, silloin kun ovat yrittäneet tunnistaa ja luottaa yhteen käsitykseen vallasta. Mikään yksittäinen käsite ei kuitenkaan voi vangita kaikkia vallan muotoja kansainvälisessä politiikassa. Jotta tutkijat voisivat paremmin nähdä käsitteellisen monimuotoisuuden, Barnett ja Duvall rakentavat artikkelissa ”*Power in International Politics*” vallan taksonomian, joka tunnistaa systemaattisesti vallan eri muodot. Tätä taksonomiaa käytetään kannustamaan tutkijoita olemaan käsittelemättä näitä vallan muotoja kilpailevina käsitteinä, vaan se kehottaa tutkijoita näkemään, kuinka useat käsitteet kuvaavat erilaisia ja toisiinsa liittyviä tapoja, joilla toimijat valtuutetaan sekä rajoitetaan heidän olosuhteidensa määrittämistä. Barnettin ja Duvallin mukaan käsitteellinen pluralismi kuvastaa valtateorioita hyvin. Heidän mukaansa ei ole olemassa fundamentaalista vallan muotoa, josta muut vallan muodot kumpuaisivat, vaan esimerkiksi pakkovalta muodostaa tuottavaa valtaa ja päinvastoin. Useimmissa sosiaalisissa yhteyksissä kaikki vallan muodot toimivat samanaikaisesti, leikkaavat ja heijastavat toinen toistaan. Vallan luokittelu tarjoaa käsitteet erilaisista vallan muodoista, mutta Barnett ja Duvall kannustavat tutkijoita pohtimaan niitä yhdessä.¹¹⁵

4.2.1 Valta vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa rakenteissa

Ensimmäinen analyttinen kysymys koskee sitä, toimiiko valta vuorovaikutuksessa vai sosiaalisissa rakenteissa. Sosiaalisissa suhteissa, joissa sellaisinaan valmiiksi muodostettujen yhteiskunnallisten toimijoiden toimet vaikuttavat toisiaan kohtaan, valta toimii vuorovaikutuksen kautta, mikä puolestaan vaikuttaa toisten mahdollisuuteen hallita olemassaolonsa olosuhteita. Näissä olosuhteissa valta tulee lähes sellaiseksi ominaisuudeksi, joka toimijalla on ja jota voidaan käyttää tietoisesti resurssina muiden toimijoiden tai toimintaedellytysten muokkaamiseen. Valta on sosiaalista. Konstitutiiviset argumentit tutkivat, kuinka sosiaaliset suhteet ovat vastuussa tietyn tyyppisten toimijoiden tuottamisesta.

---

¹¹³ Barnett ja Duvall, 2005, s. 45.

¹¹⁴ Barnett ja Duvall, 2005, s. 45.

¹¹⁵ Barnett ja Duvall, 2005, s. 66–67.

Jaottelu sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ja sosiaalisten suhteiden rakenteeseen on melko lähellä valtakirjallisuuden suosimaa jaottelua ”valtaan jonkun yli” (*power over*) ja ”valtaan jotakin kohtaan” (*power to*). Käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen perustuvat valtakäsitykset viittaavat toimijoiden hallintaan muiden yli, jolloin ne ovat ”valtaan jonkun yli” -käsitteitä. Sosiaalisten suhteiden rakenteisiin sidottu valtakäsitys puolestaan pohtii, kuinka sosiaaliset suhteet määrittävät keitä toimijat ovat ja mitä kykyjä ja käytäntöjä heillä on sosiaalisesti valtuudet suorittaa. Nämä käsitteet ovat siten keskittyneet toimijan sosiaaliseen tuottamiseen, eli ”valtaan jotakin kohtaan”. Jotkut suuntauksen tutkijat tutkivat, kuinka konstitutiiviset suhteet tekevät mahdolliseksi tietyn tyyppisen toiminnan ja keskittyvät siihen, miten yhteisöllistä tai kollektiivista toimintaa helpotetaan, kun taas toiset korostavat, kuinka sosiaalisten suhteiden rakenteella voi olla kurinpidollinen vaikutus ja siten se voi johtaa itsesääntelyyn ja sisäisiin rajoituksiin. Molemmissa tapauksissa huoli kohdistuu sosiaalisten suhteiden konstitutiivisen vaikutuksen merkityksestä ihmisten kapasiteettiin.¹¹⁶

Sosiaaliset suhteet sekä vuorovaikutus ovat kasvavassa määrin siirtyneet verkkoon ja sosiaaliseen mediaan, kuten Twitteriin. COVID-19-pandemia on liikkumisrajoituksineen lisännyt tätä. Yksittäinen toimija voi saada sosiaalista valtaa Twitterissä esimerkiksi silloin kun toinen käyttäjä uudelleenjakaa (*retweet*) kyseisen käyttäjän twiitin. Tällöin ensisijaisesti alkuperäisen twiitin kirjoittajalle kerääntyä sosiaalista valtaa välillisesti uudelleenjakajan myötä ja twiitin uudelleenjakaja saavuttaa usein vain vähän epäsuoraa valtaa. Lisäksi Twitterissä on mahdollista linkittää toinen käyttäjä omaan twiittiinsä, jolloin samalla luo uuden vuorovaikutuksen ja sosiaalisen suhteen toisen käyttäjän kautta. Tässä tapauksessa twiittaaja käyttää valtaa toisen käyttäjän yli. Sosiaalisten suhteiden rakenteisiin sidotun valtakäsityksen mukaan viranomainen voi esimerkiksi Twitterissä käyttää valtaa ”liputtamalla” virheellistä tietoa vääräksi ja siten muuttaa laajemman yleisön käsitystä jotakin asiaa tai tahoja kohtaan. Tehtävä ei kuitenkaan ole yksinkertainen, koska sallitun vaalivaikuttamisen ja vaalihäirinnän välinen rajanveto voi olla haastavaa. Lisäksi demokratian ytimessä on sananvapaus, joka tulee aina ottaa huomioon. Sananvapauteen kuuluu viestinnän vapauden lisäksi oikeus vastaanottaa tietoa. Tämä puoli sananvapaudesta on asia, jota voidaan vahvistaa muun muassa avoimella kulttuurilla viranomaisten ja kansalaisten välillä.

4.2.2 Vallan sosiaalisten suhteiden erityispiirteet: suora vai hajanainen

Toinen analyttinen ydin koskee sitä, kuinka tarkkoja suorat ja välittömät sosiaaliset suhteet ovat, joiden kautta valta toimii. Erityiset valtasuhteet edellyttävät välitöntä ja yleensä konkreettista syy- tai konstitutiivista yhteyttä subjektin ja objektin välillä, tai kahden kohteen välillä. Kuitenkin valtaa voidaan nähdä myös epäsuorissa ja sosiaalisesti hajanaisissa suhteissa. Valtaa voi esiintyä esimerkiksi instituutioiden tai diskurssien kautta epäsuorasti.¹¹⁷ Twitterissä on mahdollista käyttää valtaa

---

¹¹⁶ Barnett & Duvall, 2005, s. 45–46.

¹¹⁷ Barnett & Duvall, 2005, s. 47–48.

epäsuorasti ja sosiaalisesti hajanaisissa suhteissa, esimerkiksi kuten kappaleen 4.2.1. yhteydessä mainittiin.

Suhteen erittely

		Suora	Hajanainen
Valta toimii	Tiettyjen toimijoiden vuorovaikutuksessa	Pakottava	Institutionaalinen
	Rakenteiden sosiaalisissa suhteissa	Rakenteellinen	Tuottava

Kuva 2: Vallan luokittelu (Barnett ja Duvall, s. 48, *Taxonomy of Power*)

Nämä kaksi ydinulottuvuutta – millaiset sosiaaliset suhteet vallan kautta toimii ja niiden sosiaalisten suhteiden erityisyys, joiden kautta vallan vaikutukset ovat tuotettu – muodostavat nelinkertaisen luokittelun, *vallan taksonomian*. Jokainen solu edustaa erilaista käsitteellistä tyyppiä. Pakkovalta on olemassa yhden toimijan suorassa määräysvallassa olemassaolon olosuhteista ja toisen toimista. Institutionaalinen valta on olemassa toimijoiden epäsuorassa kontrollissa olosuhteiden suhteen sosiaalisesti kaukaisten toisten toiminnassa. Rakenteellinen valta operoi konstitutiivisena suhteen suoran ja spesifisen; siis keskenään muodostavan laatusena. Tuottava valta toimii hajanaisten konstitutiivisten suhteiden kautta tuottaakseen toimijoissa sijaitsevia sosiaalisia kapasiteetteja. Jokaisen tyyppisellä vallalla on ainakin implisiittinen käsitys sekä toiminnasta että rakenteesta, eikä mikään ei yksinkertaisesti heijasta täysin toimintaa tai rakenteellista näkökulmaa, koska tämä johtaisi toisen laiminlyöntiin.¹¹⁸

4.2.3 Pakkovalta: suora kontrolli toisen yli

Pakkovalta on läsnä aina, kun A:n toiminta ohjaa B:n toimintaa tai olosuhteita, vaikka se tapahtuisi tahattomasti. Koska valta on vaikutusten tuottamista, pakkovalta voidaan parhaiten ymmärtää vastaanottajan näkökulmasta, ei sitä tuottavan näkökulmasta. Pakkovalta ei näyttäydy vain isojen valtioiden toimesta, vaan sitä voi käyttää myös esimerkiksi järjestöt ja

¹¹⁸ Barnett ja Duvall, 2005, s. 48–49.

pienemmät valtiot. Symbolinen valta voi toimia pakkovaltana. Barnett ja Duvall kuitenkin korostavat, että tutkijoiden tulisi olla tarkkaavaisia tekniikoiden ja mekanismien suhteen, kun ajattelevat, kuinka yksi toimija pystyy hallitsemaan toisen toimijan käyttäytymistä. Heidän mukaansa Carr aloitti tämän perinteen erottaessaan sotilaallisen, taloudellisen ja propagandavallan muodot, joka vastaa kukin erikseen uhanalaista tai tosiasiallista käyttöönottoa väkivallasta, väkivallattomista seuraamuksista ja normatiivisesta paineesta. Nämä erottelut lisäävät ja tarkentavat ymmärrystä siitä, kuinka pakkovalta toimii, mutta luokittelun (kuva 2. s. 31) näkökulmasta nämä ovat tarkennuksia erityisestä valtakäsityksestä; pakkovallasta, eikä erillisiä käsitteitä sinänsä.¹¹⁹ Vaalihäirintä voi olla pakkovaltaa, mutta myös vaalihäirinnän torjuminen voi sisältää pakkovaltaa. Esimerkiksi rangaistusten käyttö vaalihäirinnän ilmetessä on pakkovallan käyttöä. Tuore esimerkki pakkovallan käytöstä Suomessa on COVID-19-pandemian kiihtymisen vuoksi kesäkuulle siirretyt kuntavaalit.

4.2.4 Institutionaalinen valta: sosiaalisesti kaukana olevien hallinta

Institutionaalinen valta on toisten toimijoiden hallintaa epäsuorasti. Erityisesti käsitteellinen painopiste on muodollisessa ja epävirallisessa instituutiossa, jotka vaikuttavat välillisesti A:n ja B:n välillä ja toimivat sääntöjen ja menettelyjen kautta, jotka määrittelevät nämä instituutiot. Ne opastavat, ohjaavat ja rajoittavat toimia tai ei-toimia ja muiden olemassaolojen ehtoja. Vallassa ei siis ole kysymys A:n suorasta vaikutuksesta B:hen, vaan se toimii sosiaalisesti laajennettujen, institutionaalisesti hajautettujen suhteiden kautta, toisin sanoen A:lla ei ole hallussaan vallan resursseja, vaan koska A:lla on tietty erityinen suhde asiaankuuluviin institutionaaliin järjestelyihin, sen toiminnalla on valta B:hen.¹²⁰ Institutionaalista valtaa disinformaatiokentässä käyttävät esimerkiksi alustayhtiöt ja niiden toimialaetujärjestöt. Ne yrittävät vaikuttaa lainsäädännön sisältöön osana edunvalvontatyötään, tavoitteenaan välttää sektorikohtainen lainsäädäntö, joka lisäisi niiden vastuuta disinformaatio-ongelman poistamisessa ja johon on poliittisesti suuri paine, mihin alustayhtiöt pystyvät viestinnällisen ja taloudellisen painoarvonsa kautta vaikuttamaan huomattavasti.

4.2.5 Rakenteellinen valta: suora ja keskinäinen yleisrakenne toimijoiden ominaisuuksista

Rakenteellinen valta koskee rakenteita – tai tarkemmin ottaen yhteiskonstitutiivisia rakenteellisten asemien sisäisiä suhteita – jotka määrittelevät millaisia sosiaalisia olentoja toimijat ovat. Rakenteellinen valta poikkeaa institutionaalisesta vallasta siten, että institutionaalinen valta keskittyy toiminnan erilaisiin rajoituksiin, kun taas rakenteellinen valta koskee sosiaalisten

---

¹¹⁹ Barnett ja Duvall, 2005, s. 49–51.

¹²⁰ Barnett ja Duvall, 2005, s. 51–52.

kykyjen ja etujen määrittämistä. Klassinen esimerkki rakenteellisesta vallasta on isäntä–orja–suhteet.¹²¹

Rakenteelliset asemat eivät välttämättä luo yhtäläisiä sosiaalista etuoikeuksia; sen sijaan rakenteet allokoivat erilaisia kapasiteetteja ja tyypillisesti erilaisia etumatkoja eri positiioihin. Pääoma-työvoima- ja isäntä-orja-suhteet ovat selviä esimerkkejä siitä, kuinka sosiaaliset rakenteet muodostavat epätasa-arvoisia sosiaalisia etuoikeuksia ja asemia. Sosiaalinen rakenne ei vain muodosta toimijoita ja heidän asemiaan, vaan se myös muodostaa heidän itsensä ymmärtämisen ja subjektiiviset intressit. Seurauksena on, että epäsymmetrisiä etuoikeuksia jakavat rakenteet vaikuttavat myös toimijoiden intresseihin, jättäen heidät usein hyväksymään roolinsa nykyisessä järjestelmässä. Toisin sanoen rakenteellinen valta voi toimia joidenkin toimijoiden rajoittamiseksi tunnustamalla oman ylivaltansa. Sikäli kuin se tapahtuu, toimijoiden itsensä ymmärtäminen ja toimintatahot palvelevat toistamista eikä rakenteen erilaisten kapasiteettien ja etuoikeuksien vastustamista.¹²²

Sosiaalisessa mediassa rakenteellinen valta voi ilmetä joidenkin käyttäjien seuraajamäärissä. Mitä enemmän seuraajia sitä enemmän yksittäisen käyttäjän twiitit saavat näkyvyyttä muiden käyttäjien reaktioiden kautta. Algoritmit voivat entisestään lisätä suosittujen käyttäjätilien näkyvyyttä ja vastavuoroisesti heikentää pienempien käyttäjätilien vaikuttavuutta. Tämä on haaste, joka viranomaisten tulisi tiedostaa.

4.2.6 Tuottava valta: kohteiden tuottaminen hajanaisten sosiaalisten suhteiden kautta

Tuottava ja rakenteellinen valta ovat päällekkäisiä useissa tärkeissä suhteissa: molemmat kiinnittävät huomiota konstitutiivisiin sosiaalisiin prosesseihin, joita itsessään eivät hallitse tietyt toimijat, mutta jotka toteutetaan vain toimijoiden tarkoituksenmukaisten käytäntöjen avulla. Molemmat myös koskevat sitä, kuinka toimijoiden sosiaaliset kyvyt ovat sosiaalisesti tuotettuja ja kuinka nämä prosessit muovaavat toimijoiden itsensä ymmärtämistä ja havaittuja kiinnostuksen kohteita. Lisäksi rakenteellisen eikä tuottavan vallan konseptit riipu ilmaistun konfliktin olemassaolosta (vaikka vastus on niiden muutoksen dynamiikan ytimessä).¹²³

Rakenteellinen ja tuottava valta eroavat kuitenkin kriittisessä suhteessa: kun ensin mainittu toimii suorien rakenteellisten suhteiden kautta, jälkimmäinen edellyttää yleisempiä ja hajanaisia sosiaalisia prosesseja. Tuottava valta on kaikkien sosiaalisten subjektien konstituutio erilaisilla sosiaalisilla valloilla laaja-alaisen ja yleisen sosiaalisen ulottuvuuden

---

¹²¹ Barnett ja Duvall, 2005, s. 52–53.

¹²² Barnett ja Duvall, 2005, s. 53.

¹²³ Barnett ja Duvall, 2005, s. 55.

tietojärjestelmien ja diskursiivisten käytäntöjen kautta. Konseptuaalisesti siirrytään pois rakenteista merkitysjärjestelmiin, jotka ovat rakenteellisia, mutta ei itse rakenteita ja jatkuvasti toisiaan muotoileviin sosiaalisten valtojen verkostoihin.¹²⁴

Tuottava valta koskee diskursseja, sosiaalisia prosesseja ja tietojärjestelmiä, joiden kautta merkitys tuotetaan, kiinnitetään, eletään, koetaan ja muutetaan. Diskursseja ei tässä ymmärretä dialogina tiettyjen toimijoiden välillä, vaan käsite viittaa siihen, kuinka "mikrokentät" määrittelevät mahdollisen, ei-mahdollisen, todennäköisen, epätodennäköisen, luonnollisen, normaalin sekä sen, mikä lasketaan ongelmaksi. Tällä tavoin diskurssit ovat sosiaalisten valtasuhteiden sijaintipaikkoja, koska ne sijaitsevat tavanomaisissa elämäkäytännöissä ja määrittelevät sosiaaliset toimintakentät, jotka ovat kuviteltavissa ja mahdollisia. Diskursiiviset prosessit ja käytännöt tuottavat sosiaalista identiteettiä ja valmiuksia. Foucault'n arkkityyppisessä sanamuodossa ihmiset eivät ole vain vallan aiottuja tavoitteita, vaan myös sen vaikutuksia. Tuottava valta eroaa siis rakenteellisesta vallasta subjektiivisuuden suhteen. Koska rakenteellinen valta koskee subjektien yhteisrakentamista, se yleensä käsittää hierarkkiset ja binaariset dominointisuhteet, jotka toimivat rakenteellisesti valtuutettujen eduksi ja sosiaalisesti heikkojen vahingoksi. Sitä vastoin, tuottava valta koskee kaikkien sosiaalisten identiteettien rajoja ja kykyä toimia sekä sosiaalisesti heikommassa asemassa oleville että heikommassa asemassa oleville lukemattomina sosiaalisina aiheina, joita ei muodosteta binäärisissä hierarkkisissa suhteissa.¹²⁵

Yleensä tuottavan vallan perusta ja toiminta ovat sosiaalisesti olemassa olevia ja siten historiallisesti ehdollisia ja muuttuvia käsityksiä, merkityksiä, normeja, tapoja ja sosiaalisia identiteettejä, jotka mahdollistavat, rajoittavat ja joihin vedotaan toiminnassa. Kansainvälisissä suhteissa parhaissa tuottavan vallan analysoinneissa keskitytään kohteiden diskursiiviseen tuotantoon, merkitysten kiinnittämiseen ja toimintaedellytyksiin maailmanpolitiikassa. Yksi kysymys keskittyy siihen, minkälaisia kohteet ovat, jotka on tuotettu. Luokittelun perusluokat, kuten "sivistynyt", "roisto", "eurooppalaiset", "epävakaat", "länsimaiset" ja "demokraattiset" valtiot edustavat tuottavaa valtaa, koska ne synnyttävät sosiaalisen kapasiteetin epäsymmetriaa. Jopa luokat, kuten "joukkotuhoaseet", voivat kehittyä odottamattomalla tavalla ja vakauttaa merkityksensä, joka rajoittaa käytäntöjä (ja politiikkaa). Toinen tähän liittyvä teema on se, miten "muut" määritellään ja miten tämä määritelmä liittyy käytäntöihin ja politiikkaan. Myös sosiaalisesti kiistetyt pyrkimykset määritellä ja korjata merkityksiä voivat olla ilmeisiä merkkejä tuottavasta vallasta. Erityinen kehitysdiskurssi suuntaa toimintaa yhteen suuntaan ja muista pois. "Siviilien" ja "taistelijoiden" kategorioilla kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa on todellisia seurauksia ihmisille suojelemalla toisia ja asettamalla toiset kuolemanvaaraan. Tuottavan vallan analysointiin osallistuessa on keskityttävä siihen, kuinka hajanaiset ja ehdolliset sosiaaliset prosessit tuottavat erityyppisiä subjekteja, vahvistavat

---

¹²⁴ Barnett ja Duvall, 2005, s. 55.

¹²⁵ Barnett ja Duvall, 2005, s. 56.

merkityksiä ja kategorioita, ja luovat sitä, mitä pidetään itsestäänselvyytenä ja maailmanpolitiikassa tavallisena.¹²⁶

Valtion varautumissuunnitelmissa uhkia mainittaessa tulee erityisesti ottaa huomioon tuottavan vallan merkitys identiteettejä luodessa. Disinformaatiolla vaikutetaan usein juuri sosiaalisissa rakenteissa määrittyvään identiteettikeskusteluun. Kuitenkin myös, jos Suomi julistaa uhakseen esimerkiksi tietyn valtion toimet, täytyy se ilmaista hyvin tarkoin valituin sanoin, koska se voi muuten muokata ja pahimmillaan lisätä uhkaa luokittelulla. Luokittelun avulla voi myös oikeuttaa toimiaan jotakin toimijaa kohtaan. Sosiaaliset käytänteet ovat vaikeasti hallittavissa. Tuottavan vallan käyttö edellyttää punnintaa siitä, mitkä vaikutukset sillä mahdollisesti on, tai tulee olemaan tulevaisuudessa. Tuottava valta voi tarkoittaa myös vaarihäirintään varautumisen kontekstissa sitä, miten valtionjohto määrittelee vaalihäirinnän ja varautumisen. Jos kansalaisia ei oteta varautumisen mukaan, tai uhkia ei käsitellä avoimesti, voi kansalaisista tulla passiivisia tiedon vastaanottajia, joiden kyvyt erottaa heihin kohdistuvaa disinformaatiota ja vaalihäirintää, jäävät sattumanvaraisen tietotason varaan.

4.3 Patomäen vallan nelikenttä

Tässä kappaleessa käsitellään Heikki Patomäen hahmottelemaa vallan nelikenttää, johon hän tekee vielä kaksi lisäystä. Tämä on taustaksi uudenlaisesta vallan teoretisoinnista, eli vallan muotojen monipuolistumisesta. Teoria on yritys hahmottaa vallan abstraktisuutta. Vaikka se ei kokonaan riitä kuvaamana vaalihäirintää vallan muotona, antaa teoria hyvän ajankohtaisen esimerkin siitä, minkä tyyppisellä lähestymistavalla voi olla relevanssia sosiaaliseen mediaan liittyvän vaikuttamisen ymmärtämisessä.

Kansainvälisen politiikan professori Heikki Patomäki¹²⁷ esittää, että tietoa rakenteista, voimista, tendensseistä, kontrastiivisista puolissäännönmukaisuuksista voidaan käyttää tulevaisuuden ennakoimiseen. Ennakoimalla voidaan potentiaalisesti osallistua tulevaisuuden muokkaamiseen: on olemassa itsestään toteuttavia ja kumoavia ennusteita.¹²⁸ Patomäen mukaan vallassa on syvimmillään kyse kausaatiosta, koska valta on toiminnan mahdollisuuksia ja sitä, miten asiat olisivat menneet ilman toimintaa tai siitä pidättäytymistä.¹²⁹ Patomäki kirjoittaa vallan tarkoittavan kapeassa muodossa sitä, että on kyky ja mahdollisuus puhua kuuntelematta. Kapea valta voi muodostua esimerkiksi silloin, kun sisäiset rakenteet, tavoitteet ja ennakoidut seuraukset ovat riittävän selkeästi määritetty. Valtaa voidaan kuvata kykynä tuottaa vaikutuksia

---

¹²⁶ Barnett ja Duvall, 2005, s. 57.

¹²⁷ Patomäki on politiikan tutkija ja kansainvälisen politiikan professori Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella.

¹²⁸ Patomäki, 2020, s. 1.

¹²⁹ Patomäki, 2020, s. 2.

prosessuaalisessa maailmassa: määrittää toiminnan mahdollisuuksia ja sitä, miten asiat olisivat menneet ilman toimintaa tai siitä pidättäytymistä. Vallan ulottuvuuksia Patomäki kuvaa Steven Lukesin kolmen ulottuvuuden ja Michel Foucaultin tuottavan vallan yhdistelmällä. Patomäen mukaan kukin ulottuvuus vastaa eri kysymykseen vallasta ja ovat olemassa samanaikaisesti. Ensimmäinen ulottuvuus (suora valta) kysyy Patomäen mukaan sitä, kuka saa tahtonsa läpi konfliktissa, tai kun vallitsee julkilausuttuja näkemyseroja? Toinen ulottuvuus (päätöksenteon asialistan muodostamisen valta) vuorostaan hakee vastausta siihen, kuka tai mikä määrittelee politiikan asialistan? Kolmas ulottuvuus (annettuna otetun tausta latenttien konfliktien näkökulmasta) puolestaan selvittää, kuka tai mikä on määrittänyt vallitsevan taustan ja sen oletukset ja pitää niitä yllä? Neljäs ulottuvuus (subjektien ja käytäntöjen muodostuminen) pyrkii hakemaan vastausta siihen, mitä se, mitä toimijat tekevät saa aikaan? Ja mitä ovat vallan konstitutiiviset vaikutukset? Minkälaisia subjekteja valta tuottaa tarkoituksellisesti tai tarkoituksettomasti?¹³⁰

Patomäki esittää vallan nelikenttään kaksi lisäystä, nimittäin sen, että vallan määrä ei ole vakio sekä sen, että valta kumpuaa myös yhteistoiminnasta. Vallan määrä voi lisääntyä oppimisen, yhteiskunnan laajenemisen ja uudelleen organisoinnin sekä teknologian kehittymisen myötä. Kyky tuottaa artefakteja ja subjekteja kuin myös tuhota niitä, liittyvät siihen, että ihmisyhteiskunnan kokonaisvalta on kasvanut. Toisaalta valta on myös moninaisuuteen perustuvan toiminnan tulosta, johon liittyy olennaisena vakuuttamiseen pyrkivä kommunikaatio. Suostumus voidaan saavuttaa keskustelun avulla ja se voi myös olla tulosta spontaanista prosessista. Tässä vallan kategoriassa valta voi toteutua, kun se perustuu vapaaseen kommunikaatioon eikä välineelliseen tai strategiseen toimintaan, jossa toiset ovat vain vaikuttamisen kohteita.¹³¹

Vaalihäirintään varautumisessa voi nähdä kaikkia vallan luokittelujen yhdistelmiä. Myös disinformaatio voi muodostua kaikkien yhdistelmänä. Teknologinen kehitys ja uudet mediat luovat uudenlaista usein piileviä vallan muotoja. Keskeistä nykyajassa on yksittäisen ihmisen vallan kasvu. Koodarit, tiedon hakkerit ja trollitehtailijat voivat saada käsittämättömän laajan vaikutuksen aikaiseksi. Yhteiskunnan vallankäyttö on aina punnintaa, sananvapaus ja toisaalta yksityisyyden suojan perusoikeuspunninta on tyypillinen tilanne, jossa pyritään tilanteeseen, jossa molempia voitaisiin toteuttaa mahdollisimman laajasti, mutta toisaalta kuitenkin vaarantamatta kumpaakaan perusteiltaan.¹³² Ne ovat toisistaan erottamattomat ja toisaalta kilpailevia perusoikeuksia ja niiden rajoittaminen, mutta toisaalta käyttö pitää sisällään monenlaista vallankäyttöä. Esimerkiksi Cambridge analytica voi olla räikeä esimerkki tämänkaltaisesta vaalivaikuttamisesta, mutta suurin osa pehmeämmästä vallankäytöstä jää herkästi piiloon.

---

¹³⁰ Patomäki, 2020, s. 4.

¹³¹ Patomäki, 2020, s. 9.

¹³² Minilex, 2020.

Erityisesti kun yksilön valta on kasvanut teknologisen kehityksen myötä (ja myös jakautunut epätasaisesti) tarvitaan vallan käsittelyä kaikkien neljän (tai jopa kuuden) ulottuvuuden näkökulmasta. Valta on usein päällekkäistä ja kytkeytyy sen eri muotojen kautta yhteen, joten siksi ajatus vallan eri muotojen käsittelystä samanaikaisesti on ajankohtaista. Yhteiskunnallista ja myös globaalia sääntelyä tarvitaan, jotta valta ei jakaudu liian epätasaisesti yksilön vallan eksponentiaalisen kasvun myötä ja toisaalta siksi, ettei valta myöskään jakaudu liikaa alustayhtiöille. Paradoksaalisesti yksilön vallan lisääntymisen käänköpuolena on myös se, että yksilöön vaikuttaminen on kasvanut valtavasti sosiaalisen median myötä. Tiedosta on tullut vallankäytön väline, jota erityisesti alustayhtiöillä on runsaasti. Alustayhtiöiden valta ja sen merkitys disinformaatioon on olennaista vaalihäirinnän torjunnassa.

5. Vaalihäirintään varautuminen EU-tasolla ja Suomessa

Vaalihäirintään varautuminen ja disinformaation torjuminen on ollut viime vuosina yhtenä EU:n strategisena painopisteenä. Euroopan unionin ulkosuhdehallintoon perustettiin vuonna 2015 East Stratcom -työryhmä. Työryhmä on analysoinut ja tuonut julki yli 4 500 esimerkkiä Venäjän hallinnolle myönteisestä disinformaatiotapauksesta. Se on lisännyt tietoisuutta venäläisistä lähteistä peräisin olevan disinformaation välineistä ja tekniikoista sekä sen tavoitteista.¹³³

EU:n hybridiuhkien torjumista koskeva yhteinen toimintakehys hyväksyttiin vuonna 2016.¹³⁴ Samana vuonna Euroopan ulkosuhdehallintoon perustettiin hybridianalyysikeskus ja vuonna 2017 Helsinkiin perustettiin Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus. Vuonna 2018 julkaistiin yhteinen tiedonanto selviytymiskyvyn ja valmiuksien kehittämistä hybridiuhkien varalta.¹³⁵

Euroopan komissio esitti syksyllä 2018 toimenpiteitä vapaiden ja oikeudenmukaisten EU-vaalien varmistamiseksi. Tavoitteena oli muun muassa poliittisen verkkomainonnan läpinäkyvyyden lisääminen ja mahdollisuus määrätä seuraamuksia henkilötietojen laittomasta käytöstä, kun käytön tarkoituksena on vaikuttaa vaalien lopputulokseen.¹³⁶ Edellä mainittujen toimien pohjalta laadittiin disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, jossa pyritään edistämään EU:n toimielinten valmiuksia, parannetaan toimielinten ja jäsenvaltioiden koordinoituja ja yhteisiä toimia, mobilisoidaan yksityinen sektori disinformaation torjuntaan ja lisätään tietoisuutta asiasta.¹³⁷

---

¹³³ Euroopan ulkosuhdehallinto, Questions and Answers about the East StratCom Task Force, 2018.

¹³⁴ Euroopan komissio, Joint Communication to the European Parliament and the Council – Joint Framework on countering hybrid threats, 2016.

¹³⁵ Euroopan komissio, Kysymyksiä ja vastauksia – EU tehostaa disinformaatiota koskevia toimia, 2018.

¹³⁶ Euroopan komissio, Unionin tila 2018: komissio haluaa turvata vapaat ja oikeudenmukaiset EU-vaalit, 2018.

¹³⁷ Euroopan ulkosuhdehallinto, Action Plan against Disinformation, 2018.

Suomessa keskustelu vieraan valtion vaalihäirintään varautumisesta nousi esiin etenkin vuonna 2018. Vaalihäirintään varautuminen keskittyi keväällä 2019 käytyihin eduskuntavaaleihin ja Euroopan parlamenttivaaleihin. Oikeusministeriö, valtioneuvoston kanslia ja Turvallisuuskomitean sihteeristö toteuttivat koulutushankkeen *vaalivaikuttamisesta* vuonna 2018. Tavoitteena oli lisätä puolueiden, viranomaisten ja kansalaisten tietoisuutta vaalihäirinnästä. Hankkeen päätyttyä laaditun loppuraportin havainto oli, että eduskuntavaalien turvallisuutta toteuttanut varautuminen oli onnistunutta, eikä laajoja häirintäyrityksiä havaittu. Toisaalta loppuraportissa nostetaan esiin sosiaalisen median ja siihen liittyvien algoritmien, koneoppimisen ja tekoälyn voimakas muutos. Raportissa todetaan, että Suomessa on tarve vaalihäirintään liittyvän informaatioteknologian syvällisempään osaamiseen ja jatkokehittämisen aiheita ovat esimerkiksi viranomaisyhteistyön käytännön järjestelyiden parantaminen sekä sosiaaliseen mediaan liittyvän tutkimusosaamisen syventäminen ja kansalaisten monipuolisen tiedonsaannin turvaaminen.¹³⁸ Osana vaalihäirintään varautumista valtioneuvoston kanslia, oikeusministeriö ja Turvallisuuskomitea toteuttivat myös viestintäkampanjan ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi!”. Kampanjan tarkoituksena oli kannustaa käyttämään ääntään tulevissa vaaleissa ja muistuttaa mediakriittisyydestä.¹³⁹

Seuraavissa kappaleissa analysoidaan Suomen ja EU:n varautumissuunnitelmia teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Kummastakin muodostetaan havaintoja, joita peilataan teoriaosuuteen ja edelleen syvennetään visuaalisen data-analyysin keinoin.

5.1 Suomen varautumissuunnitelma ulkomaista vaalihäirintää vastaan

Tutkielman ytimessä on Suomen varautuminen vieraan valtion vaalihäirintään sekä Euroopan unionin toimet disinformaation torjunnassa. Seuraavassa osiossa analysoidaan sitä, miten Suomi varautuu vaaleja varten ja minkälaiseen vallankäyttöön suomalainen varautuminen pyrkii vastaamaan. Varautumissuunnitelmien analyysi etenee teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti teemoittelun kautta, aineiston redusointiin eli pelkistämiseen, klusteroinnin eli ryhmittelyn kautta abstrahointiin eli käsitteellistämiseen. Aineisto on rajattu keskeisiin varautumissuunnitelmiin, jotka käsittelevät disinformaation varautumista tai vaalihäirintää. Ajallisesti aineisto muodostuu 2018–2020 välillä laadituista asiakirjoista, koska aihe on Suomessa noussut laajaan keskusteluun alkuvuodesta 2018 ja jotta aiheajaja pysyy hallinnassa. Lisäksi vanhempi materiaali muuttuu nopeasti epäolennaiseksi uusien varautumissuunnitelmien korvatesa vanhat teknologisen kehityksen edetessä nopeasti.

---

¹³⁸ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019.

¹³⁹ Valtioneuvoston kanslia ym., ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi!”, 2019.

Analyysi on jaettu tutkielman teorian ja varautumissuunnitelmista nousevien asioiden kannalta olennaisiin kappaleisiin, joihin on tiivistetty ja analysoitu materiaalista nousevat keskeiset asiat. Kappaleet käsittelevät sitä, miten Suomi varautuu, mitkä uhkat mainitaan varautumissuunnitelmissa, millaista yhteistyötä Suomella on, millaisessa verkostossa varautuminen tapahtuu, sekä miten ideologinen valta tiedostetaan varautumissuunnitelmissa.

Yksi osa Suomen varautumissuunnitelmaa eduskuntavaaleihin (2019) oli valtioneuvoston kanslian, oikeusministeriön ja Turvallisuuskomitean viestintäkampanja ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi?”. Viestintäkampanjan tarkoituksena oli muun muassa äänestysaktiivisuuden nostaminen ja luottamuksen ylläpitäminen vaalijärjestelyjä kohtaan. Kampanjassa olivat mukana rouva Tellervo Koivisto, Veikko ja Lahja Hurstin Laupeudentyö ry:n puheenjohtaja Heikki Hursti, koripallomaajoukkueen päävalmentaja Henrik Dettmann, juontaja ja toimittaja Jone Nikula sekä vloggaaja ja juontaja Veronica Verho. Kampanja näkyi ennen vuoden 2019 eduskuntavaaleja televisiossa, radiossa sanomalehdissä sekä sosiaalisessa mediassa.¹⁴⁰

Vaalihäirintään varautumiseen kuuluu myös valtioneuvoston kanslian julkaisu ”Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille”. Julkaisu on suomenkielinen versio alun perin englanninkielisenä ilmestyneestä Lundin yliopiston Ruotsin Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) -viranomaiselle laatimasta oppaasta Countering Information Influence Activities: A handbook for communicators. Oppaan tavoitteeksi on mainittu informaatiovaikuttamisen eri muotojen tunnistaminen ja analysointi, sekä erilasten keinojen edistäminen uudellaisiin uhkiin varautumisessa.¹⁴¹

Keskeinen osa Suomen varautumista on Turvallisuuskomitean Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019. Strategiassa asetetaan keskeisimmät kansalliset tavoitteet kybertoimintaympäristön kehittämiseksi ja siihen liittyvien elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Tarkoituksena on myös tukea luotettavien digitaalisten palveluiden saatavuuden ja liiketoiminnan kehittämistä. Suomen vuoden 2013 kyberturvallisuusstrategian yleiset periaatteet luovat pohjan uudelle strategialle. Strategia käynnistää kansallisen kyberturvallisuuden kehittämisohjelman valmistelun. Uusi koordinaatiomalli tukee kehittämisohjelman valmistelua ja mallissa huomioidaan julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän kyberturvallisuuden suunnittelu ja yhteistyö. Strategian mukaan ohjelma parantaa kyberturvallisuuden tilannekuvaa ja liittyy suunnittelun selkeämmin muuhun toimintaan.¹⁴² Julkisen-, yksityisen- ja kolmannen sektorin yhteistyömalli on tuttu suomalaisesta maanpuolustustyöstä ja kriisivarautumisesta.

---

¹⁴⁰ Valtioneuvoston kanslia, oikeusministeriö ja Turvallisuuskomitea, 2019.

¹⁴¹ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 9.

¹⁴² Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia, 2019, s. 4.

5.2 Miten Suomi varautuu – vaalit osana kriittistä infrastruktuuria

Merkittävin muutos vaalihäirintään varautumisen kannalta Suomessa oli vaalien lisääminen osaksi yhteiskunnan kriittistä infrastruktuuria muun muassa liikenteen, viestintäjärjestelmien sekä energia- ja vesihuollon ohelle. Turvallisuuskomitea vahvisti Suomen vaalijärjestelmän kriittiseksi infrastruktuuriksi helmikuussa 2020.¹⁴³ Tämän voi tulkita viestinä siitä, että vaalihäirintä tiedostetaan vakavana uhkana.

Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportissa kuvataan vaalihäirintään varautumisen tapahtuvan vaalitietojärjestelmän välityksellä. Äänestyspaikat, äänioikeusrekisteri, tulosten laskenta ja tuloksesta ilmoittaminen tapahtuvat kaikki sen välityksellä. Tietojärjestelmien sanotaan parantavan vaalivalmiutta ja vaalivarmuutta, monipuolistavan ja nopeuttavan vaaleja koskevaa tietopalvelua, sekä säästävän resursseja. Vaalitietojärjestelmään kirjautuminen tapahtuu Suomi.fi-tunnuksella ja järjestelmä toimii käyttäjän omalta tietokoneelta internetissä. Varakirjautumisjärjestelmä voidaan kytkeä kriisitilanteessa päälle, mikäli Suomi.fi-tunnistuksessa ilmeneviin ongelmia ja lisäksi vaalitehtävät on mahdollista toteuttaa myös manuaalisesti. Varautumisessa viestinnällä on myös merkittävä rooli ja sen valmiutta nostettiin vaaleja lähestyttäessä. Viestinnän avulla vaalihäirintään varaudutaan lisäämällä yhteistyötä sekä tietojen vaihtoa viranomaistoimijoiden kesken.¹⁴⁴ Voi kuitenkin kysyä, onko riittävää, että viestinnän valmiutta nostetaan vain vaaleja lähestyttäessä, jos kuitenkin vaalihäirintä tapahtuu salakavalasti myös vaalien ulkopuolella? Tämän perusteella vaalihäirintään varaudutaan lähinnä näkyvää ja jo meneillään olevaa kriisiä varten, mutta pienemmälle huomille jää piilevä vaikuttaminen, jota vastaan valtateorioiden mukainen ennakointi on tärkeää. Vaikuttaminen voi tapahtua pitkälläkin aikavälillä.¹⁴⁵

Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportissa painotetaan myös viranomaisille, puolueille, järjestöille ja kansalaisille järjestettävää koulutusta ja tiedonjakoa omatoimisesta varautumisesta, suomalaisesta vaalijärjestelmästä ja sen luotettavuudesta.¹⁴⁶ Vaalihäirintäteema oli kuntien keskusvaalilautakuntien koulutuspäivissä käsittelyssä ja hanketta varten luodusta aineistosta laadittiin kattavampi informaatiovaikuttamista koskeva koulutuspaketti. Tätä aineistoa testattiin talvella 2019 ja käytettiin viranomaisille suunnatussa koulutustoiminnassa. Myös puolueet huomioitiin tietoturva-asioiden koulutuksessa, muun muassa Kyberturvallisuuskeskus tuotti puolueiden käyttöön kyberhygieniaooppaan, jossa annetaan

---

¹⁴³ Oikeusministeriö, 2020, s. 21.

¹⁴⁴ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 11.

¹⁴⁵ Oman havaintoni mukaan vaalikampanjoiden merkitys politiikassa on trendinomaisesti lyhentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana siten, että kampanjat ovat lyhyitä ja muistutuksenomaisia ja vaalikauden aikana tapahtuva poliittinen viestintä on koko ajan tärkeämmässä osassa toivotun äänestäjämielikuvan aikaansaannissa. Tätä havaintoa vasten vaalihäirinnäksi luettava vaikuttaminen tulisi torjua myös jatkuvalla hereillä ololla, kun vaaleihin vaikutetaan yhtä paljon vaalien välissä.

¹⁴⁶ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 13.

käytännön vinkkejä kyberuhkilta suojautumiseksi. Toimittajayhdistysten järjestämät tilaisuudet kuten ”Varaudu valeuutiseen” -koulutustapahtumat pidettiin yhteistyössä mediayritysten johtaman ja huoltovarmuusorganisaatioon kuuluvan Mediapoolin kanssa useilla eri paikkakunnilla. Viranomaisten ja sosiaalisen median yritysten välistä yhteistyötä pyrittiin lähentämään sopimalla yhteyshenkilöistä. Tavoitteena on ollut verifioida käytettyjä sosiaalisen median tilejä sekä raportoida vääristä tai harhauttavista tileistä ja tilien käytön yhteydessä havaituista tekijänoikeusrikkomuksista¹⁴⁷.¹⁴⁸ Tässä on oikea suunta varautumisen kannalta, mutta erityisesti sosiaalisen median yhtiöiden sääntelyä tulisi yhä tehostaa.

Suureen yleisöön pyrittiin vaikuttamaan vaalikoulutusprojektin puitteissa järjestetyn ”Suomessa on maailman parhaat vaalit, mieti miksi” -viestintäkampanjan avulla, jonka tarkoituksena kerrotaan kannustaminen äänestämään ja muistuttamaan samalla mediakriittisyyden merkityksestä.¹⁴⁹ Viestintäkampanjassa on yritystä tavoittaa laajempaa yleisöä etenkin sen keulahahmojen kautta. Tellervo Koivisto, Heikki Hursti, Henrik Dettmann, Jone Nikula sekä Veronica Verho ovat kaikki eri alojen tunnettuja toimijoita ja voidaan olettaa, että heidän kauttaan viesti levittyy laajemmalle yleisölle. Tämä on erittäin tärkeää, koska viestintäkampanjalla halutaan vaikuttaa mahdollisimman laajaan äänestysikäisten joukkoon. Viestintäkampanjan sanoma jää kuitenkin ohkaiseksi ja ristiriitaiseksikin. Kärjistäen ajateltuna viestintäkampanjan voi nähdä myös omille kansalaisille suunnattuna disinformaationa tai jopa propagandana, jonka tavoitteena on luottamuksen säilyminen vaalijärjestelmää kohtaan. Demokratiatavoitetta ja vieraan valtion vaalihäirinnän torjuntaa voisi paremmin tukea kansalaisten aktiivinen osallistaminen vaalihäirintää vastaan. Suomen varautumissuunnitelma antaa hierarkkisen kuvan, jossa virkamiehet ja valtionjohto ovat keskiössä ja kansalaiset vaikuttamisen passiivinen kohde, vaikka disinformaatio nimenomaan voi olla yhdestä henkilöstä lähtöisin ja vaikuttaa yksittäisiin kansalaisiin. Hierarkkisuuden vastakohtana voitaisiin nähdä verkosto, johon myös kansalaiset kuuluvat.

Osana Suomen varautumista ja tiedonjakamista Vaalit.fi -sivustolle lisättiin vaalihäirintää koskevaa tietoa. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom ja Kyberturvallisuuskeskus valmisteli valtiovallan toimijoille sekä huoltovarmuuskeskuksille tiedonvaihtoryhmiä. Viranomaisista koostuva tiedonvaihto- ja yhteistoimintaryhmä Vaali-VIRT-ryhmä perustettiin marraskuussa 2018 vuoden 2019 eduskuntavaaleja varten tietoturvallisuuden varmistamiseksi. Useita vaaliturvallisuuteen liittyviä selvityksiä on toteutettu ja myös ulkomaisten sidosryhmien toimintamalleja hyödynnettiin vaalihäirintään varautumisessa. Loppuraportissa painotetaan sitä, että vaaliorganisaatiolla tulisi olla käytännössä mahdollisuus tunnistaa haitallinen toiminta, sekä estää se ja edelleen mahdollisuus todisteiden kokoamiseen esitutkintaa ja

---

¹⁴⁷ Tekijänoikeusrikkomuksia varten on käytännössä valmiina alasottomekanismi, jota voidaan hyödyntää tekijänoikeudella suojattuja materiaaleja luvatta yhdistelevien valesisältöjen alasotoissa.

¹⁴⁸ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 14–15.

¹⁴⁹ Valtioneuvoston kanslia ym., ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi!”, 2019.

mahdollista rikosprosessia varten tai sen verifioimiseksi, että vaalitulokset on luotettava, eikä havaittua manipulointia ole tapahtunut.¹⁵⁰ Aiemmin kuvattujen valtateorioiden valossa nykyaikaiseen vaikuttamiseen ei kuitenkaan riitä, että vaaliorganisaatiolla on keinot, vaan myös kansalaisella tulisi olla keinot tunnistaa ja ilmoittaa haitallisesta toiminnasta. Todisteita salakavalasta vaikuttamisesta, kuten disinformaatiosta voi olla vaikea saada, koska vaikuttamisen kohde ei välttämättä tiedosta sitä. Tämä lisää uhkaa manipuloinnista ja voi asettaa vaalitulosluotettavuuden vaaraan. Vaalien demokratiaprosessi tulisi nähdä hieman laajempaan ja moniulotteisempaan kokonaisuutena, jossa vaalit ovat tietysti keskeisessä roolissa.

Suomen varautuminen tapahtuu viestintäkampanjan mukaan esimerkiksi niin, että Suomessa äänestäminen tapahtuu perinteisesti kynällä ja paperilla, eikä verkon välityksellä. Tämä on ymmärrettävästi teknologisen tietoturvan näkökulmasta suoraviivainen lähestymistapa. Kampanjassa todetaan myös, että varautuminen on pitänyt sisällään toimintatapojen ja yhteistyön kehittämistä sekä koulutuksen järjestämistä vaalihäirintään varautumisesta ja vastaamisesta muun muassa viranomaisille ja puolueille. Lisäksi viranomaisilla on suorat yhteydet sosiaalisen median yhtiöihin. Varautumisen teemaksi on nostettu luottamus ja sen säilyttäminen.¹⁵¹ *Soft law*-sääntelyn ja viranomaiskontaktien lisäksi, EU-tasolla on käynnissä lukuisia lainsäädäntöhankkeita alustayhtiöiden sisältövastuun kasvattamiseksi. Esimerkiksi Suomen lainsäädännössä vihapuheeseen ja disinformaatioon ei pystytä riittävän tehokkaasti puuttumaan nykyisellä sääntelyllä, jonka keskiössä on muun muassa tekijänoikeusloukkaukset ja kunnianloukkauksen kaltaiset teot.

Oppaan mukaan varautumisessa keskeistä on tietoisuuden lisääminen ja yhteistyö. Oppaassa rakennetaan kolmen kohdan malli, jonka tarkoituksena on auttaa tunnistamaan informaatiovaikuttamisessa käytettäviä menetelmiä sekä tarjota viestijöiden käyttöön viestinnällisiä keinoja sisältävä työkalupakki. Ensimmäisessä osassa pyritään tiedostamaan informaatiovaikuttaminen, toisessa osassa puolestaan pyritään tunnistamaan se ja lopuksi kolmannessa osassa pyritään vastaamaan informaatiovaikuttamiseen. Oppaan mukaan informaatiovaikuttamisen tunnistamiseksi on tiedostettava kohderyhmät ja strategiset narratiivit. Ongelmien ja uhkien avoin ja rakentava käsittely on yhteiskunnan kannalta vaikuttavin keino puolustautumiseen. Tämä ei kuitenkaan onnistu ilman laaja-alaisia ja yhteiskunnan osa-alueita ylittäviä verkostoja ja käytäntöjä, joiden avulla esimerkiksi johtajat, journalistit, sosiaalisen median alustojen edustajat, tutkijat ja kansalaiset voivat vaihtaa tietoja ja parhaita käytäntöjä. Organisaatio voi valmistautua informaatiovaikuttamiseen muun muassa luomalla tietoisuutta uhkista sekä yhteiskunnan haavoittuvuuksista, rakentamalla luottamusta strategisen viestinnän avulla, kohderyhmäanalyysin, riski- ja haavoittuvuusanalyysin, faktapohjaisen vastatoimen, sekä argumenttipohjaisen vastatoimen avulla. Ennakoiva toiminta on tärkeää myös sosiaalisessa mediassa. Toiminnan avulla voi varautua uhkiin siten,

---

¹⁵⁰ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 15–17, 19.

¹⁵¹ Valtioneuvosto, ”Suomessa on maailman parhaat vaalit - Mieti miksi?” –viestintäkampanja, 2019.

että rakentaa verkostoja ja luo tunnuksia, jotta voidaan tavoittaa yleisöä mahdollisten uhkien realisoituessa yllättävissäkin tilanteissa.¹⁵² Varautumissuunnitelmista kuitenkin käy ilmi, että uhkia ei ole käsitelty avoimesti Suomen varautumisessa. Tämä voi tehdä varautumisesta haastavaa erityisesti kansalaisten näkökulmasta.

Kyberturvallisuusstrategiassa 2019 varautumisen sanotaan tapahtuvan muun muassa parantamalla kyberhyökkäysten havainnointi- ja attribuutiokykyä sekä kykyä vastatoimiin ja siten kasvattamalla kynnystä kyberhyökkäyksiin. Vastatoimet koostuvat esimerkiksi yhdistelmistä lainvalvontatoimista, diplomaattisista toimenpiteistä tai aktiivisista kybervastatoimista. Yksi osa varautumisen kehittämistä on kyberturvallisuusjohtajan tehtävän perustaminen liikenne- ja viestintäministeriöön. Kyberturvallisuusjohtajan tehtävänä on varautumisen kansallisen kehittämisen koordinoiminen ja kyberturvallisuuden kehittämisen, suunnittelun ja varautumisen yhteensovittaminen laajemmin yhteiskunnallisesti.¹⁵³

5.2.1 Uhkat

Vaalihäirintä on mainittu uhkana Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportissa. Lisäksi uhkaksi mainitaan luottamuksen puute, kyberturvallisuuden heikkeneminen ja vaalituloksen manipulointi.¹⁵⁴ Koulutushankkeen loppuraportissa keskitytään enemmän puolueiden ja ehdokkaiden vaalihäirintään, mutta kansalaisiin kohdistuva disinformaatio sivuutetaan lähes kokonaan. Sen sijaan uhkana nähdään luottamuksen heikkeneminen ja sen vaikutukset äänestysaktiivisuuteen.

Valevaalimainokset ja ehdokkaisiin kohdistuva uhkailu mainitaan koulutushankkeen loppuraportissa havaintoina eduskuntavaaleihin kohdistuvista uhkista. Tässä yhteydessä mainitaan myös puolueiden nimeämä yleisin vaalihäirinnän muoto eduskuntavaaleissa, joka on valheellisen tiedon levittäminen digitaalisesti. Loppuraportissa myös kerrotaan, että vuoden 2019 eduskuntavaalien tulospalveluun kohdistettiin palvelunestohyökkäys vaaleja edeltävänä viikonloppuna. Loppuraportin mukaan suojelupoliisilla ei kuitenkaan ole havaintoja, jotka viittaisivat siihen, että jokin vieras valtio olisi pyrkinyt järjestelmällisesti vaikuttamaan vuoden 2019 eduskuntavaaleihin. Toisaalta ELEBOT-hankkeessa on ilmennyt, että automatisoidut tilit, eli niin sanotut botit toimivat suomalaisessa Twitter-keskustelussa, mutta loppuraportin mukaan kokonaisuudessa niiden rooli vaikuttaa pieneltä. Vaikuttamisyriytyksiä on kuitenkin kansalaisten puolelta havaittu, nimittäin Sanomalehtien liiton ja valtioneuvoston kanslian toteuttaman Eduskuntavaalit 2019 -kyselyn perusteella joka kymmenes (11 %) suomalainen havaitsi eduskuntavaaleissa jonkinlaista vaalihäirintää. Tätä oli etenkin vieraan valtion tai epäjärjestystä

---

¹⁵² Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 9, 14, 21, 37, 37–43 ja 46.

¹⁵³ Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019, s. 5 ja 6.

¹⁵⁴ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 11,13 ja 19.

lietsovan tahon toiminta, jolla oli pyrkimys vaikuttaa suomalaisten äänestyskäyttäytymiseen. Myös vihamieliset vaikuttamiskampanjat mainitaan uhkaksi.¹⁵⁵

Viestintäkampanjassa mainitaan uhkaksi eri maiden vaaleihin kohdistuneet ulkopuoliset ja sisäiset vaikuttamisyrietykset, tietomurrot, palvelunestohyökkäykset, valeutiset, ehdokkaisiin ja puolueisiin kohdistuva häirintä, uhkailu, painostaminen, sekä trollaus ja bottiverkoston hyödyntäminen keskustelujen ohjaamiseksi. Vaikuttamisyrietyksien tavoitteeksi arvioidaan kampanjassa olleen pyrkimys vaikuttaa vaalien tulokseen tai mielikuvaan niiden luotettavuudesta. Uhkien mainitaan kohdistuneen vaalijärjestelmiin ja –prosesseihin sekä vaalikampanjoihin.¹⁵⁶

Informaatiovaikuttamiseen vastaamisen oppaassa mainitaan, että informaatiovaikuttaminen voi tapahtua eri toimijoiden toimesta ja mistä ilmansuunnasta tahansa. Uhkaksi mainitaan myös informaatiovaikuttamisen merkityksen korostuminen nykyaikaisessa hybriditoiminnassa. Vaikuttamiskampanjassa vieras valta voi hyödyntää kohteena olevan yhteiskunnan haavoittuvuuksia saavuttaakseen tavoitteensa ilman sotilaallisia keinoja. Oppaan mukaan informaatiovaikuttamista hyödyntämällä erilaiset toimijat voivat myös häiritä julkista keskustelua. Informaatiovaikuttaminen voi haitata päätöksentekoa esimerkiksi lietsomalla yhteiskuntaryhmien välistä vastakkainasettelua ja vääristämällä julkista keskustelua. Se voi hyödyntää yhteiskunnan haavoittuvuuksia ja täten heikentää demokratiaa. Tiedon manipulointi tai väärentäminen, lahjonta, uhkaaminen, uutispalvelujen käyttäminen propagandakanavina sekä automatisoidut tilit (eli botit), jotka voivat käydä digitaalista keskustelua, voivat olla osa informaatiovaikuttamista. Mielipiteenmuodostuksessa ja mediajärjestelmissä nähdään haavoittuvuuksia. Viestintäteknologian nopea kehittyminen mahdollistaa esimerkiksi manipuloitujen kuvien levittämisen ja väärennetyt sosiaalisen median tilit voivat lisätä vastakkainasettelua. Informaatiovaikuttamisessa voidaan hyödyntää samanlaisia tekniikoita kuin esimerkiksi journalismissa ja julkisessa diplomatiassa, joten se voidaan saada näyttämään luotettavalta tiedolta ja siten sen tunnistaminen voi olla vaikeampaa. Erilaisiksi informaatiovaikuttamisen keinoiksi luetellaan verkoston ja ajatusten hakkerointi, harhaanjohtavat henkilöllisyydet, tekninen manipulointi, disinformaatio, pahantahtoinen retoriikka ja symboliset teot. Yhdistämällä erilaisia tekniikoita, strategisia narratiiveja ja kohderyhmiä saadaan aikaiseksi voimakkaampia vaikutuksia.¹⁵⁷ Vaikuttaa siltä, että informaatiovaikuttamisen keinot on hyvin tunnistettu oppaassa.

Kyberturvallisuusstrategiassa mainitaan uhiksi ihmisen tekemät virheet, kyberrikollisuus, vakoilu, valtiollisen tiedostelun

---

¹⁵⁵ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 20–21.

¹⁵⁶ Valtioneuvosto, ”Suomessa on maailman parhaat vaalit - Mieti miksi?” –viestintäkampanja, 2019.

¹⁵⁷ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 11 & 17–18, 19–20, 25, 34.

ja erilaiset hybridivaikuttamisen keinot, jotka voivat vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja.¹⁵⁸ Valtioista, jotka muodostavat uhkan Suomelle, on mainittu ainoastaan Venäjä ja sekin vain Informaatiovaikuttamiseen vastaamiseen opas viestijöille –julkaisussa, joka perustuu Lundin yliopiston laatimaan vastaavaan oppaaseen. Siinä mainitaan, että Krimin laitton liittäminen Venäjään ja Itä-Ukrainan alueella käynnissä oleva konflikti ovat oppaan mukaan esimerkkejä hybriditoiminnasta ja sodankäynnin muuttumisesta, jolloin hyökkääjä voi päästä tavoitteeseensa, jopa käyttämällä pääosin muita kuin sotilaallisia keinoja. Tämä mainitaan oppaan tuottamisen taustalla olevaksi kehityskuluksi.¹⁵⁹ Suomen muissa varautumissuunnitelmissa ei mainita Venäjää, eikä muita valtioita ollenkaan. Kansalaisiin kohdistuva disinformaatio on mahdollisesti uhkakuvissa painoarvoaan pienemmässä roolissa, kenties varautumisen tietynlaisesta viranomaisvetoisuudesta johtuen.

5.2.2 Yhteistyö

Vaalivaikuttamista koskevan koulutushankkeen loppuraportin mukaan tiivistä yhteistyötä on tehty erityisesti Ruotsin kanssa. Suomi ja Ruotsi pitivät yhteisen informaatiovaikuttamista ja vaalihäirintää koskevan harjoituksen joulukuussa 2018. Yhteistyö ulottuu myös Euroopan unionin tasolle. Euroopan komissio julkaisi syyskuussa 2018 useita toimenpiteitä sisältävän ”Vapaat ja oikeudenmukaiset vaalit” –paketin, jonka osana oli toimenpide-ehdotus jäsenvaltioiden vaaliyhteistyöverkostosta. Yksi keino vaaleihin varautumisessa oli komissio perustama yhteistyöverkosto, johon nimitettiin yksi jäsen jokaisesta jäsenvaltiosta. Verkoston tarkoituksena on vaihtaa parhaita käytäntöjä ja tukea kansallisten yhteistyöverkostojen perustamista.¹⁶⁰

Yhteistyöstä Suomen ja Ruotsin välillä kertoo myös se, että ”Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen – opas viestijöille” -julkaisu on suomalainen mukautettu versio Lundin yliopiston Ruotsin ”Myndigheten för samhällsskydd och beredskap” (MSB) –viranomaiselle laatimasta alkuperäisestä oppaasta. Opas on laadittu alun perin Ruotsin näkökulmasta, mutta siinä mainitaan sen soveltuvan hyvin myös Suomeen, koska Suomen ja Ruotsin yhteiskunnat ovat perusratkaisuiltaan hyvin samankaltaisia. Yhteistyö on oppaan mukaan ratkaisevaa varautumisessa, vastetoiminnassa ja palautumisessa. Siinä mainitaan kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin turvallisuuden perustuvan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyöhön.¹⁶¹ Sitä, millä tavalla kansalaiset osallistuvat yhteistyöhön ei ole mainittu.

---

¹⁵⁸ Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019, s. 4.

¹⁵⁹ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 11.

¹⁶⁰ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 17–18.

¹⁶¹ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 11 ja 48.

Turvallisuusstrategia (2019) toimii kansainvälisen ja EU-yhteistyön tukemana. Strategiassa painotetaan, että kansainvälinen yhteistyö on Suomen kyberturvallisuudelle elintärkeää. Suomi vaikuttaa kansainväliseen kyberturvallisuusagendaan Euroopan unionin lisäksi keskeisissä kansainvälisissä järjestöissä (muun muassa YK, OECD, ETYJ, EN, Nato sen kumppanuuden puitteissa). Kyberturvallisuusstrategiassa mainitaan kyberturvallisuuden huomioiva kokonaisarkkitehtuuri. Digitaalisen toimintaympäristön keskinäisriippuvuudet vaativat kokonaisarkkitehtuuria, koska toiminnan jatkuvuus ja häiriötilanteisiin varautuminen edellyttävät hankinta- ja kilpailuttamisosaamista, sopimusvelvoitteiden toteutumisen arviointia sekä kokonaisvaltaista toimittajaverkoston ja toimitusketjujen hallintaa. Kyberturvallisuusstrategian kehittämisohjelma on osa EU:n kyberturvallisuusstrategian toimeenpanoa.¹⁶²

5.2.3 Verkosto

Vaalivaikuttamisen koulutushankkeessa käy ilmi, että verkostomainen varautuminen on otettu huomioon siinä, että poliittisten puolueiden, virkamiesten ja kansalaisten tietoisuutta vaalihäirinnästä pyritään lisäämään. Kansainvälinen yhteistyö on huomioitu erityisesti Ruotsin kanssa.¹⁶³ Verkostomainen, hierarkiaton varautuminen kuitenkin vaatisi vielä enemmän kansainvälistä yhteistyötä, nopeampaa tiedon vaihtoa ja kansalaisten huomioimista.

Viestintäkampanjassa ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi?” voidaan nähdä verkostomaisuutta siinä, että eri alojen tunnetut henkilöt on otettu kampanjan kuulakuviksi saavuttaakseen eri yleisöjä (eli luomaan verkostoon eri solmukohtia). Muuten kampanja on toteutettu samanlaisella ylhäältä alas –periaatteella kuin vaalivaikuttamisen koulutushanke. Viestintäkampanjassa kerrotaan, että viranomaiset ovat viime vuodesta lähtien varautuneet mahdolliseen vaalihäirintään oikeusministeriön johdolla, koska varautuminen on osa viranomaisten lakisääteisiä tehtäviä.¹⁶⁴ Kampanjasta saa sen kuvan, että kansalaisia ei ole juurikaan otettu mukaan aktiiviseen varautumisprosessiin, vaan he toimivat enemmänkin sivustakatsojan roolissa. Verkostomaisen vallan näkökulmasta tämänkaltaisen varautuminen ei kata koko verkostoa.

Opas viestijoille huomioi verkoston ajatuksen siitä, että sen mukaan informaatiovaikuttamiseen vastaaminen ei ole yksinomaan viranomaisten tehtävä, vaan yhtä lailla yritysten, yhteisöjen, järjestöjen ja yksilöiden tehtävä. Vaikka opas on suunnattu organisaatioviestintään, mainitaan kansalaiset myös organisaation varautumisohjeissa luomalla tietoisuutta

---

¹⁶² Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019, s. 5, 7.

¹⁶³ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 9.

¹⁶⁴ Valtioneuvosto, ”Suomessa on maailman parhaat vaalit - Mieti miksi?” –viestintäkampanja, 2019.

informaatiovaikuttamisesta.¹⁶⁵ Tietoisuuden lisäämisellä voidaan osittain varautua vaalivaikuttamista vastaan, mutta myös muita keinoja tarvitaan, jotta kansalaiset saadaan aktivoitua varautumisoperaatioon.

Suomen kyberturvallisuusstrategian 2019 uudistuksena on hallintokausien yli ulottuva kehittämisohjelma, joka korvaa aiemman toimeenpano-ohjelman. Yhteistoiminta ja taloudelliset voimavarat huomioidaan kehittämisohjelmassa kullakin hallinnonalalla. Kehittämisohjelmassa huolehditaan siitä, että sen valmisteluun osallistuvat kyberturvallisuusteollisuuden, kybertutkimuslaitosten sekä julkisen sektorin tärkeistä palveluista vastaavien avainorganisaatioiden edustajat. Tavoitteeksi on mainittu julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän kyberturvallisuuden yhteistyön tiivistäminen verkostorakenteen avulla. Strategian mukaan kansallinen kyberturvallisuus rakennetaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä ja siinä mainitaan, että jokainen voi osaltaan vaikuttaa yhteiseen kyberturvallisuuteen. Toimenpiteitä osaamisen edistämiseksi ovat muun muassa ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kyber- ja tietoturvaluuteen, ohjelmisto- ja sovelluskehitykseen sekä tietoverkkoihin ja tietoliikenteeseen liittyvien koulutusohjelmien vahvistaminen. Kansallisesti kriittisten kyberosaamisalueiden edellyttämä korkeatasoisen koulutuksen varmistaminen tapahtuu esimerkiksi harjoitustoiminnalla. Kansallisen kyberturvallisuuden tutkimus-, kehitys- ja testaustoimintaa pyritään vahvistamaan. Valtakunnallisen digiturvallisuuden koulutus- ja harjoitusjärjestelmää pyritään vahvistamaan osana julkisen hallinnon digitaalisen turvallisuuden koulutusta, jolla kehitetään julkishallinnon, yritysten ja muiden sidosryhmien työntekijöiden sekä kansalaisten osaamista. Osana toimenpiteitä pyritään lisäämään julkisen hallinnon, elinkeinoelämän ja yksityisten ihmisten tietoisuutta uusien palveluiden ja tuotteiden tietoturvasta. Lisäksi datatalouden ja tekoälyyn perustuvien sovellusten kyberturvallisuutta pyritään varmistamaan, joka edellyttää valmistajien ja palveluntarjoajien luottamusta toisiinsa sekä kansalaisten luottamusta heille tarjottuihin palveluihin ja tuotteisiin.¹⁶⁶ Kyberturvallisuusstrategiassa on huomioitu verkoston eri osia ja siinä pyritään tiivistämään yhteistyötä. Tästäkin kuitenkin jää puuttumaan konkreettiset toimet, kuinka esimerkiksi sovellusten luotettavuus pyritään varmistamaan ja miten verkoston eri osat välittävät tietoa nopeasti sekä se, miten vastualueet on jaettu. Tavoitteethan ovat hyvin laajoja.

5.2.4 Ideologinen valta

Tässä kappaleessa analysoidaan varautumissuunnitelmia ideologisen vallan näkökulmasta, eli nostetaan esiin merkkejä siitä, onko näkymätön vaikuttaminen, kuten esimerkiksi verkossa levitettävä disinformaatio tiedostettu varautumissuunnitelmissa. Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportissa on kansalaiset huomioitu vain hankkeen jatkokehittämiskohteissa koulutusaineiston kehittämisen kautta. Koulutushanke mainitsee tavoitteeksi kehittää koko väestölle tarjottavaa

---

¹⁶⁵ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 9 ja 37.

¹⁶⁶ Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019, s. 6, 8–9.

informaatiovaikuttamiseen liittyvää materiaalia, josta muodostettaisiin eri väestö- ja ikäryhmille suunnattuja tietopaketteja¹⁶⁷. Tämä soveltuu verkoston ja toisaalta ideologisen vallan tunnistamiseen ja siihen varautumiseen. Kuitenkaan muulla tavalla ideologiseen valtaan keskittyvä varautuminen ei näy hankkeessa.

Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportissa mainitaan, että:

*”luottamus vaalijärjestelyihin vähentää vaalihäirinnän vaikuttavuutta. Suomessa tilanne on tältä osin kansainvälisesti vertailtuna hyvä. Suomessa luotetaan vaaleihin, ja suomalaista demokratiaa voi pitää vakaana. Osallistumisen eriytyminen ja äänestysaktiivisuuden väheneminen voivat kuitenkin heikentää tilannetta, etenkin jos asiaan ei puututa”.*¹⁶⁸

Voidaankin pohtia, miten luottamus vaalijärjestelyihin vähentää vaalihäirinnän vaikuttavuutta? Luottamuksen ollessa tietyistä näkökulmista katsottuna kriittisyyden vastakohta, on erikoista, kuinka voidaan samaan aikaan kannustaa luottamaan ja samaan aikaan keino erityisesti verkossa tapahtuvaa vaalihäirintää vastaan on nimenomaan kriittisyys. Yleisesti ottaen viranomaistieto Suomessa on varmaankin melko luotettavaa. Disinformaation pyrkiessä syvälle vaikuttamisen rakenteisiin, medialukutaidon ja kriittisyyden tulisi kuitenkin kulkea mukana, kun kansalaiset kohtaavat kaikkea viestintää. Moni saattaa kokea kehotuksen luottamukseen alentuvana.

Valtioneuvoston kanslia Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille -julkaisussa on osittain tiedostettu ideologinen valta. Sitä kuvaillaan seuraavalla tavalla:

*”Vihamielisistä vaikuttamiskampanjoista on tullut aiempaa tehokkaampia ja kierompia. Vaikuttamisen kohteen tunnistettuja heikkouksia ja haavoittuvuuksia hyödyntämällä voidaan tehokkaasti vaikuttaa kohteen toimintaan, ajatuksiin ja mielipiteisiin. Tavoitteena on saada kohde tekemään itsensä kannalta huonoja päätöksiä ja toimimaan omaa etuaan vastaan.”*¹⁶⁹

Oppaan perimmäiseksi tarkoitukseksi mainitaan demokratian ylläpitäminen sekä avoimen keskustelun edistäminen ja yhteiskunnan kehittymisen kannalta olennaisen vapaan keskustelun ylläpitäminen.¹⁷⁰ Opas ei kuitenkaan tunnista ideologisen valtakäsityksen syvyyttä siitä, että se voi toimia myös esimerkiksi vain vahvistamalla kohteen mielipiteitä entisestään. Lisäksi avoin keskustelu vaatii rinnalleen luotettavaa ja helposti saatavaa tietoa.

Valtioneuvoston ”Suomessa on maailman parhaat vaalit - Mieti miksi?” -viestintäkampanjassa ei juuri näy varautumista ideologiseen valtaan. Se on tunnistettu kampanjassa mahdollisena uhkana, mutta varautuminen sitä vastaan tapahtuu lähinnä

---

¹⁶⁷ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s.18.

¹⁶⁸ Valtioneuvosto, Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti, 2019, s. 18.

¹⁶⁹ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 9.

¹⁷⁰ Valtioneuvoston kanslia, Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille, 2019, s. 13.

tiedon jakamisella.¹⁷¹ Viestintäkampanjan nimen voisi itsessään mainita olevan informaatiovaikuttamista, koska se, että Suomessa olisi maailman parhaat vaalit¹⁷², ei ole tosiasia. Esimerkiksi nuorten äänestysaktiivisuudessa olisi parantamisen varaa. Lisäksi se, ettei ole juurikaan paljastuneita vaalivaikuttamisyrittäjiä, ei poista sitä tosiasiaa, että kansalaisille kohdistetaan sosiaalisessa mediassa algoritmien avulla tietynlaista sisältöä, joka voi olla ideologista vallankäyttöä ja siten vaikuttaa äänestyspäätökseen. Disinformaation ollessa vaikeasti havaittavaa ja nopeasti leviävää, on mahdollista, että sitä on käytetty enemmän kuin on havaittu. Mikäli halutaan, että kansalaiset uskovat virallisia tahoja, voisi asiasta informoida esimerkiksi korostamalla lähdekriittisyyttä luottamuksen sijaan ja tarjota tutkittua tietoa helposti saataville.

Suomen kyberturvallisuusstrategiassa tunnustetaan ideologinen valta siten, että yksilön sanotaan olevan tärkeä kyberturvallisuustoimija, joka voi omalla toiminnallaan vaikuttaa omaan ja muiden kyberturvallisuuteen.¹⁷³ Turvallisuusstrategiassa ei kuitenkaan tunnusteta sitä, että ideologinen vallankäyttö voi tapahtua myös Suomen valtion, median ja muiden organisaatioiden toiminnan puitteissa. Se mitä jätetään sanomatta tai millä tavalla asia nostetaan esiin myös valtamediassa voi olla ideologista vallankäyttöä, johon tulisi avoimesti puuttua. Kenties kansalaisyhteiskunnan vahvempi mukaan ottaminen keskusteluun tukisi myös luottamusta.

5.2.5 Alustavia havaintoja analyysistä

Suomen varautumissuunnitelmissa näyttäisi olevan keskeisenä tekijänä viranomaisyhteistyön tiivistäminen erityisesti vaalien aikaan, mutta myös luottamuksen korostuminen. Kansalaisia kehoitetaan luottamaan viranomaisiin ja sen nähdään olevan toimiva ase vaalihäirintää vastaan. Vaalihäirintää vastaan kuitenkin tulisi korostaa luottamuksen sijaan kriittisyyttä, sillä verkossa tapahtuva vaikuttaminen on salakavalaa ja näkymätöntä. Opas viestijöille pyrkii edistämään tietoisuuden lisäämistä ja yhteistyötä niin viranomaisten kuin kansalaisten välillä, mutta keinovalikoima jää ohueksi, koska esimerkiksi uhkia ei ole käsitelty avoimesti ja kansalaisten osallistaminen näyttäisi jäävän yksittäisiin seminaareihin ja koulutushankkeisiin. Osallistaminen verkossa olisi tärkeää varautumisen kannalta.

Uhkana varautumissuunnitelmissa mainitaan muun muassa informaatiovaikuttaminen, luottamuksen heikkeneminen viranomaisia ja vaalijärjestelmää kohtaan ja sen kautta demokratian rapistuminen. Näyttäisi olevan tietoinen valinta, että valtioita, joista uhka kohdistuu Suomeen, ei mainita varautumissuunnitelmissa lukuun ottamatta Opas viestijöille julkaisua,

---

¹⁷¹ Valtioneuvoston kanslia ym., ”Suomessa on maailman parhaat vaalit - Mieti miksi?” –viestintäkampanja, 2019.

¹⁷² Esimerkki toisenlaisesta lähestymistavasta: ”*Tehdään Suomen vaaleista yhdessä maailman parhaat*” voisi olla kampanjalle nimi, jossa pyrittäisiin vahvistamaan sekä luottamusta että osallistamaan kansalaisia kampanjaan mukaan.

¹⁷³ Turvallisuuskomitea, Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019, s. 8.

jossa mainitaan Venäjä ja Krimin valtaus. Varautumissuunnitelmista tulee se vaikutelma, että kansalaisiin pyritään vaikuttamaan korostamalla luottamusta viranomaisiin sekä Suomen vaalijärjestelmän hyviä puolia ja samalla jätetään uhkien avoin käsittely lähes kokonaan pois.

Varautumissuunnitelmien mukaan erityisesti kansainvälinen yhteistyö on tärkeää Suomelle. Euroopan unioni sekä Ruotsi ovat erityisen tärkeitä yhteistyökumppaneita kyberturvallisuuden näkökulmasta. Verkoston käsite on parhaiten huomioitu Suomen kyberturvallisuusstrategiassa. Siinä on pyritty huomioimaan verkoston eri osat ja tiedonvälitys eri toimijoiden välillä, mutta näyttäisi siltä, että useat toimista ovat vasta tekeillä ja niitä pyritään vahvistamaan. Verkostomainen varautuminen on huomioitu muissakin suunnitelmissa, mutta ne kuitenkin enemmän korostavat viranomaisyhteistyötä ja kansalaisten kouluttamista, eivätkä juurikaan tasavertaista tiedonvälitystä ja osallistumista varautumiseen. Avoimuutta, keskustelua ja konkreettisia toimia voisi olla enemmän.

Ideologinen valta on osittain tunnistettu uhkana varautumissuunnitelmissa, mutta keinot sen kitkemiseen ovat heikot. Kansalaisten tulisi osallistua varautumiseen ideologista valtaa vastaan ja tiedostaa uhkat sekä saada käyttöön keinovalikoima, jolla voisi ilmoittaa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta mahdollisesta vaikuttamisesta. Lisäksi viranomaisten tulisi torjua vaikuttamisyriä sosiaalisessa mediassa oikaisemalla virheelliseksi todettuja väitteitä oikealla tiedolla. Ideologisen vallan teorian mukaan voisi jopa tulkita niin, että viranomaiset ovat käyttäneet Suomessa ideologista valtaa esimerkiksi ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi” –kampanjassa. Avoimuus, kriittisyys, sananvapauden turvaaminen ja luottamuksen vahvistaminen tieteellistä tietoa kohtaan ovat esimerkiksi vastavoimia ideologista valtaa kohtaan.

5.3 EU:n disinformaation torjunnan toimintasuunnitelma

Tässä kappaleessa esitellään ja analysoidaan sitä, miten EU:n varautuu disinformaatiota ja vaalihäirintää vastaan. Tarkoituksena on nostaa esiin keskeiset asiat, miten EU:n varautuminen Suomen tärkeimpänä kumppanina vaikuttaa Suomen varautumiseen. Varautumissuunnitelmien analysoinnissa käytetään samoja sisällönanalyysin kategorioita kuin Suomen varautumissuunnitelmien analyysissä, jotka ovat: miten EU varautuu, uhkat, joihin varaudutaan, yhteistyö, verkosto ja ideologinen valta. Jakson lopuksi esitetään alustavia havaintoja analyysistä. Näin tehdään siksi, että vertailu helpottuu ja lisäksi pystytään jäsentämään ja poimimaan olennaiset asiat laajasta asiakirja-aineistosta.

Eurooppa-neuvosto pyysi Euroopan komissiota ja korkeaa edustajaa yhteistyössä jäsenmaiden kanssa esittämään

toimintasuunnitelman disinformaation torjumiseksi. Vuonna 2018 laadittiinkin disinformaation torjuntaa koskevan toimintasuunnitelman (Action Plan against Disinformation), jonka tarkoituksena on suojella unionin demokraattista järjestelmää ja edistää disinformaation torjumista erityisesti vuoden 2019 EU-vaalien kontekstissa.¹⁷⁴

Toinen EU:n disinformaation torjuntaa koskeva keskeinen toimenpide on disinformaatiota koskevien EU:n käytännössäntöjen (The Code of Practice on Disinformation) muotoilu. Käytännössäntöjen tarkoituksena on, että yritykset ja yhdistykset ottavat huomioon eri puolilla Eurooppaa toteutettavat aloitteet (muun muassa komission tiedonannon ”Eurooppalainen lähestymistapa disinformaation torjuntaan verkossa”), joilla vastataan disinformaation levittämisestä aiheutuviin haasteisiin, ja pyrkivät löytämään ratkaisuja disinformaatiosta johtuviin haasteisiin. Käytännössäntöt ovat allekirjoittaneet Facebook, Google, Twitter, Youtube ja ohjelmistojen tarjoajista Mozilla.¹⁷⁵

EU:n disinformaation torjuntaa koskevan toimintasuunnitelman vaikutuksia on ehditty jo analysoida toimintasuunnitelman implementointia koskevassa raportissa (Report on the implementation of the Action Plan Against Disinformation) vuonna 2019. Raportin mukaan toimenpiteet auttoivat estämään hyökkäyksiä ja paljastamaan disinformaatiota muun muassa siten, että toimittajat, faktantarkastajat, keskustelufoorumit, kansalliset viranomaiset, tutkijat ja kansalaisyhteiskunta auttoivat lisäämään tietoisuutta uhkien torjunnasta. Lisääntynyt tietoisuus vaikeutti haitallisten toimijoiden julkisen keskustelun manipulointia. Toisaalta raportin mukaan ei tule tyytyä tähän, vaan toimintaa disinformaation torjumiseksi on jatkettava ja tehtävä pitkän aikavälin ponnisteluja.¹⁷⁶

5.4 Miten EU varautuu – strateginen viestintä keskiössä

Euroopan komission disinformaation torjuntaa koskevan toimintasuunnitelman mukaan strateginen viestintä on ensisijainen kehittämisaikana hybridiuhkia vastaan. Vaalihäirintää varten komissio suositti estotoimenpiteiden käyttöä muun muassa silloin, kun henkilötietoja käytetään laittomasti vaikuttaakseen vaalien tulokseen. Euroopan ulkosuhdehallinto on perustanut strategisen viestinnän työryhmiä vastaamaan ongelmaan ja kehittämään toimintastrategioita. Toimintasuunnitelman mukaan itäisen strategisen viestinnän työryhmä on tiedottanut unionin politiikoista itäisissä naapurimaissa sekä analysoinut ja nostanut esiin yli 4500 esimerkkiä Venäjän federaation levittämästä disinformaatiosta. Se on myös lisännyt tietoisuutta disinformaatiokampanjoista ja niissä käytetyistä tekniikoista. Varautuminen edellyttää myös Euroopan ulkosuhdehallinnon strategisen viestinnän työryhmien, unionin edustustojen ja EU:n hybridianalyysikeskuksen vahvistamista osoittamalla niille

---

¹⁷⁴ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 1.

¹⁷⁵ Euroopan komissio, Disinformaatiota koskevat EU:n käytännössäntöt, 2018, s. 1.

¹⁷⁶ Euroopan komissio, Report on the implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 2.

lisää erikoishenkilöstöä, kuten tiedonlouhinnan asiantuntijoita käsittelemään dataa. Lisäksi tulisi tehdä lisäsopimuksia tiedotusvälineiden seurantapalveluista, joissa käsitellään disinformaatiota, sekä investoida analyysivälineisiin, joiden avulla voidaan louhia, järjestää ja koota yhteen valtavaa määrää digitaalista dataa. Toimintasuunnitelmassa ehdotetaan perustamaan jäsenmaiden kanssa koordinoitu nopea hälytysjärjestelmä¹⁷⁷, joka varoittaa disinformaatiokampanjoista reaaliaikaisesti teknisen infrastruktuurin avulla. Tämä on toimintasuunnitelman mukaan tärkeää, koska disinformaation levittämisen jälkeen nopea havaitseminen, analysointi ja torjuminen ovat ensisijaisia toimenpiteitä. Disinformaatiota tulee torjua tosiasioihin perustuvalla viestinnällä.¹⁷⁸

Yksityinen sektori, erityisesti verkkoalustat, mainostajat ja mainosala on keskeisessä roolissa disinformaation torjumisessa. Komissio kehotti huhtikuussa 2018 niitä tehostamaan toimiaan, koska ne eivät ole puuttuneet riittävästi disinformaatio-ongelmaan. EU:n disinformaatiota koskevat käytännesäännöt (The EU Code of Practise) julkaistiin 26. syyskuuta 2018. Käytännesäännöt allekirjoittaneet verkkoalustat sitoutuvat toteuttamaan erityistoimia ennen Euroopan parlamentin vaaleja vuonna 2019. Suurten verkkoalustojen olisi käytännesääntöjen mukaan varmistettava mainossijoittelun valvonta ja poliittisen mainonnan läpinäkyvyys tarkastamalla sponsoreiden henkilöllisyys, suljettava palveluissaan olevat aktiiviset valetilit ja tunnistettava ja merkittävät automaattiset botit. Torjumisen kannalta olennaista on myös yleisen tietoisuuden lisääminen disinformaation toimintalogiikasta ja yhteiskuntien haavoittuvuuksista. Tässä voi auttaa kansalaisten koulutus ja medialukutaidon lisääminen, sekä tieteellinen tutkimus.¹⁷⁹

Käytännesääntöjen allekirjoittajien tulee tarjota disinformaation vastaisia suojatoimia, parantaa mainossijoittelun valvontaa disinformaation tarjoajien tulojen vähentämiseksi, varmistaa poliittisen ja aihekohtaisen mainonnan läpinäkyvyys, jotta käyttäjät pystyisivät ymmärtämään, miksi jokin mainos on kohdennettu juuri heihin. Lisäksi niiden tulee toteuttaa ja edistää kohtuullisia tietojen vääristelyn vastaisia toimintalinjoja, tehostaa toimia valetilien sulkemiseksi ja demonstroida, missä määrin tässä on onnistuttu ja ottaa käyttöön selkeitä merkintäjärjestelmiä ja sääntöjä bottien tunnistamiseksi. Allekirjoittaneiden tulee tehostaa toimia palvelujen luotettavuuden varmistamiseksi sellaisten tilien yhteydessä, joiden tarkoituksena on disinformaation levittäminen, investoida teknologisiin keinoihin, joilla voidaan tarvittaessa priorisoida luotettavat tiedot hauissa ja muissa automaattisesti luokitelluissa tiedonvälityskanavissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan¹⁸⁰ ja mielipiteenvapauden periaatteen mukaisesti, varmistaa läpinäkyvyys, jotta käyttäjät pystyvät ymmärtämään miksi tietty poliittinen tai aihekohtainen mainos on kohdennettu juuri heihin. Tärkeää on myös vaimentaa

---

¹⁷⁷ Nopea hälytysjärjestelmä (The Rapid Alert System) perustettiin vuonna 2018. Katso esimerkiksi: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf.

¹⁷⁸ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 1–8.

¹⁷⁹ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 8–10.

¹⁸⁰ Sananvapaus ja sen käyttämiseen liittyvät vastuut ja velvoitteet.

disinformaation vaikutusta helpottamalla luotettavan sisällön löytämistä, harkita sellaisten työkalujen tarjoamista käyttäjille, jotka mahdollistavat räätälöidyn ja vuorovaikutteisen internet-kokemuksen jotta helpotetaan sisällön löytämistä. Lisäksi allekirjoittaneiden tulee tarjota käyttäjille myös työkaluja disinformaatiosta raportoimiseksi, sekä toteuttaa kohtuullisia toimenpiteitä, jotta voidaan mahdollistaa yksityisyyden suojan vaatimusten mukainen pääsy faktantarkastuksessa ja tutkimustoiminnassa käytettäviin tietoihin. Yhteistyötä tulee tehdä tarjoamalla asiaankuuluvia tietoja palvelujen toiminnasta, muun muassa tutkimuksissa tarvittavia tietoja sekä yleisiä tietoja algoritmeista. Mainossijoittelun valvonnassa allekirjoittaneiden tulee tehdä yhteistyötä parantaakseen läpinäkyvyyttä verkkomainontaekosysteemissä, valvoakseen mainossijoittelua ja parantaa tiedonsaantia, työkaluja ja faktansaantia. Allekirjoittaneiden tulee myös käytännesääntöjen mukaan huomioida Euroopan komission suositus vaaliyhteistyöverkostoista, läpinäkyvyydestä verkossa, suojautumisesta kyberturvallisuuden häiriötilanteilta sekä disinformaatiokampanjoiden torjumisesta Euroopan parlamentin vaalien (2019) yhteydessä. Mainokset on erotettava selvästi toimituksellisesta sisällöstä tiedotusvälineestä riippumatta ja mainokset on oltava helposti tunnistettavissa maksetuksi ilmoitukseksi, tai vastaavasti ne tulee merkitä sellaiseksi. Allekirjoittaneiden tulee myös raportoida edistymisestään käytännesääntöjen vaatimissa toimissa. Allekirjoittajien tulee laatia vuosittain disinformaation torjuntaa koskevasta työstään julkisesti saatavilla oleva raportti. ¹⁸¹

Implementointiraportin mukaan (erityisesti Euroopan parlamentin vaaleissa 2019) tiedon lisääminen disinformaatiosta, sekä faktoihin perustuva kommunikaatio ovat tehokkaita keinoja lisätä yhteiskunnan resilienssiä. Tietoa on onnistuttu lisäämään muun muassa seminaarien, konferenssien ja tiedotustilaisuuksien avulla. Myös sosiaalista mediaa käytettiin keinona EU-politiikasta viestimässä ja käynnistettiin esimerkiksi tiedotuskampanja ”This time I’m voting”¹⁸², johon useat kansalliset viranomaiset ja kansalaiset ottivat osaa. Ennakoiva ja parempi viestintä on yksi EU:n strategioista disinformaation torjumisessa. Lisäksi EU:n kapasiteettia reagoida disinformaatioon parannettiin; komissio työskenteli yhdessä Euroopan ulkosuhdehallinnon ja Euroopan parlamentin kanssa murtaakseen virheellisiä myyttejä ja lisätäkseen tietoisuutta. Muita tärkeitä toimia ovat pyrkimys medialukutaidon lisäämiseen muun muassa uuden audiovisuaalisen mediapalveludirektiivin (The New Audio-visual Media Services Directive) avulla ja kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen: kansainvälinen faktantarkastusverkosto (The International Fact-Checking Network) ¹⁸³ perusti eurooppalaisen haaran ja verkkosivuton, joka toimii 11 EU:n kielellä.¹⁸⁴ Horisontti 2020 –puiteohjelman yhteydessä komissio tuki myös investointeja uusiin teknologioihin sisällön todentamiseksi ja jakeluksi sosiaalisen median kautta. Komissio perusti disinformaation sosiaalisen seurannan ja sosiaalisen median analyysikeskuksen (The Social Observatory

---

¹⁸¹ Euroopan komissio, Disinformaatiota koskevat EU:n käytännesäännöt, 2018, s. 3–5, 6, 8.

¹⁸² Eurodesk, 2020.

¹⁸³ Katso esimerkiksi: <https://ifencodeofprinciples.poynter.org/>.

¹⁸⁴ Katso esimerkiksi: <https://factcheckeu.info/en/>.

for Disinformation and Social media Analysis (SOMA)) helpottaakseen verkostoitumista, tiedonvaihtoa ja parhaiden käytäntöjen kehittämistä riippumattomien faktantarkastajien keskuudessa.¹⁸⁵

Vaalihäirinnän kontekstissa toimintasuunnitelman mukaisesti komissio pyrki parantamaan vaaliviranomaisten koordinoitua vaaliverkoston avulla. Uhkien ja aukkojen tunnistaminen, kriisivalmius, valistuskampanjat, pyrkimykset torjua disinformaatiota, monitorointi ja sovellettavien sääntöjen täytäntöönpano ja sovellettavien kansallisten lakien avulla toimintaa parannettiin. Kyberuhilta suojautumista tehostettiin käytännön harjoituksilla. Uuden oikeudellisen kehyksen hyväksymisen myötä EU voi nyt myös asettaa sanktioita (esimerkiksi varojen jäädyttämistä tai matkakieltoa) estääkseen ja reagoidakseen kyberhyökkäyksiä, jotka muodostavat ulkoisen uhan unionille tai sen jäsenvaltioille. Iso askel vaalihäirintään varautumisessa oli henkilötietojen väärinkäyttöön liittyvät toimenpiteet. Tietosuojavelvoitteiden selventämiseksi komissio antoi ohjeet siitä, kuinka yleistä tietosuojasetusta (The General Data Protection Regulation) sovelletaan vaalien yhteydessä. Uudet toimenpiteet eurooppalaisia poliittisia puolueita kohtaan tietosuojasetuksen rikkomisesta tulivat voimaan.¹⁸⁶

5.4.1 Uhkat

Euroopan komissio on todennut verkossa tapahtuva disinformaation vakavaksi uhaksi. Lisäksi vaalihäirintä, esimerkiksi käyttämällä kansalaisten henkilötietoja laittomasti vaikuttaakseen vaalien tulokseen uhkaa jopa demokratiaa. Sosiaalinen media on toimintasuunnitelman mukaan tärkeä kanava disinformaation levittämiseen, erityisesti vaalihäirintätarkoituksessa. Toisaalta myös televisio, sanomalehdet, verkkosivustot ja ketjusähköpostit ovat edelleen merkittäviä kanavia disinformaation levittämiseen.¹⁸⁷ Tärkeimpiä alustoja disinformaation levittämiseen ovat verkkoalustat, kuten Twitter, Google ja Facebook.¹⁸⁸

Toimintaohjelman mukaan disinformaatiokampanjat ovat usein osa hybridisodankäyntiä, joka pitää sisällään kyberhyökkäyksiä ja verkostojen hakkerointia. Ulkomaiset toimijat käyttävät yhä enemmän disinformaatiostrategioita muokatakseen yhteiskunnan keskustelua, luodakseen erimielisyyksiä ja vaikuttaakseen päätöksentekoon. Uhkat kohdistuvat toimintaohjelman mukaan EU:n jäsenmaihin, itäiseen ja eteläiseen naapurustoon, Lähi-itään ja Afrikkaan. Henkilötietojen luvaton käyttö ja siten disinformaatio-sisällön kohdentaminen yksilöimällä (kuten Cambridge analytica – tapauksessa) muodostaa laajan uhan sosiaaliseen mediaan. Myös yksityisissä viestipalveluissa voidaan myös levittää

---

¹⁸⁵ Euroopan komissio, Report on the Implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 5, 6-7.

¹⁸⁶ Euroopan komissio, Report on the Implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 8.

¹⁸⁷ Euroopan komissio, Disinformaation torjumista koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 4.

¹⁸⁸ Euroopan komissio, Report on the implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 4.

disinformaatiota esimerkiksi videomanipulaation (deepfake-videoiden), virallisten asiakirjojen väärentämisen, internetin automatisoitujen ohjelmistojen (bottien) avulla, joiden tarkoituksena on jakaa ja vahvistaa eripuraa aiheuttavaa sisältöä ja keskustelua sosiaalisessa mediassa, sosiaalisen median tileihin kohdistuvien trollihyökkäyksien sekä tietovarkauksien avulla. Disinformaatio on toimintasuunnitelman mukaan suuri haaste demokratialle ja yhteiskunnille. Se heikentää kansalaisten luottamusta ja lisää mielipiteiden polarisoitumista ja haittaa demokraattista päätöksentekoprosessia. Se voi myös heikentää Euroopan yhdentymishanketta. Toimintaohjelman mukaan Venäläisten lähteiden käyttämän keskustelua polarisoivan ja äärimielipiteitä lietsovan disinformaation taktiikan omaksuivat myös kotimaiset poliittiset toimijat halutessaan hyökätä EU:ta vastaan.¹⁸⁹ Disinformaatiota levittävien toimijoiden taktiikka kehittyy nopeasti. Implementointiraportin mukaan yksi muutos on esimerkiksi siirtyminen suurista digitaalisten alustojen operaatioista pienempiin paikallisiin toimintoihin, joita on vaikeampi havaita ja paljastaa.¹⁹⁰

Venäjältä tulleet disinformaatiokampanjat tunnistettiin Euroopan komission tasolla ensimmäisen kerran vuonna 2015 ja sen pohjalta perustettiin itäisen strategisen viestinnän työryhmä nostamaan tietoisuutta uhkasta ja vastaamaan siihen. Venäläisten lähteiden tuottamasta ja / tai levittämästä disinformaatiosta on raportoitu useiden vaalien yhteydessä EU:ssa. Disinformaatio-kampanjat Syyrian sotaan liittyen, MH-17-lentokoneen alas ampuminen Ukrainan itäosassa ja kemiallisten aseiden käyttö Salisburyn-hyökkäyksessä on dokumentoitu. Toimintasuunnitelmassa mainitaan, että Venäjän federaatiota koskeva näyttö disinformaation käytöstä on vahva ja myös muut kolmannet maat ottavat nopeasti oppia Venäjän federaation menetelmistä. Toimintaohjelmassa mainitaan suoraan, että suurin uhka EU:lle muodostuu EU:n hybridianalyysikeskuksen mukaan Venäjän federaation disinformaatiovaikuttamisesta. Järjestelmällisyys, resurssit ja sen laajuus ovat poikkeavia muihin valtioihin verrattuna. Se myös liittyy osaksi laajempaa hybridiuhkaa, jossa käytetään useita välineitä, painostuskeinoja ja myös näennäisesti valtiosta riippumattomia toimijoita.¹⁹¹

Myös implementointiraportissa ilmenee, että on löydetty todisteita venäläisistä lähteistä tulleesta disinformaatiosta. Tavoitteena on ollut äänestysaktiivisuuden laskeminen (Euroopan Parlamentin vaaleissa 2019) tai äänestäjien mielipiteiden muokkaaminen. Unionin demokraattisen legitimitetin haastaminen, erimielisyyksien hyödyntäminen esimerkiksi suvereniteettiin tai maahanmuuttoon liittyvissä julkisissa keskusteluissa vahvistavat sitä, että valtio ja valtiosta riippumattomat toimija muodostavat hybridiuhan EU:lle.¹⁹² Paljastuneet Venäjältä tulleet disinformaatiotapaukset ovat näkyvillä sivustolla EUvsDisinfo –verkkosivustolla.¹⁹³

---

¹⁸⁹ Euroopan komissio, Disinformaation torjumista koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 1–2, 3, 4 ja 12.

¹⁹⁰ Euroopan komissio, Report on the Implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 3.

¹⁹¹ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 2, 3, 4.

¹⁹² Euroopan komissio, Report on the implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 3.

¹⁹³ Euroopan ulkosuhdehallinto, EUvsDisinfo, 2018.

5.4.2 Yhteistyö

Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma on syntynyt Euroopan komission aloitteiden pohjalta ja perustuu itäisen strategisen viestinnän työryhmän ja Euroopan ulkosuhdehallinnon työhön. Siinä esitetään toimet, jotka komission ja korkea edustajan on toteutettava Euroopan ulkosuhdehallinnon avustuksella, yhteistyössä jäsenvaltioiden ja Euroopan parlamentin kanssa. Suunnitelma pitää sisällään myös jäsenvaltioilta keskusteluissa saatuja tietoja neuvostossa, pysyvien edustajien komiteoissa I ja II, poliittisen turvallisuuden komiteassa, asiaankuuluvan neuvoston työryhmät sekä strategisen viestinnän ja ulkoministeriön poliittisen johtajat. Se myös ottaa huomioon unionin pääyhteistyökumppanit, sisältäen Naton ja G7-maat. Toimintasuunnitelma kehottaa yhteistyöhön kansainvälisesti, viranomaistahojen, sekä kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin välillä. Toimintasuunnitelmassa todetaan myös, että jäsenvaltioiden olisi täydennettävä ja tuettava unionin toimielinten toimia lisäämällä kansallisia valmiuksiaan ja tukemalla unionin toimielinten vaatimien resurssien lisäämistä. Lisäksi verkosto ulottuu unionin naapurimaihin, joissa komissio ja korkea edustaja vahvistavat strategista viestintää yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa. Verkostossa on osana myös käytäntöjen allekirjoittaneet yksityisellä sektorilla toimivat verkkoalustat Facebook, Google, Twitter, Youtube ja ohjelmistojen tarjoajista (Mozilla). Riippumattomat faktantarkastajat ja tutkijat ovat tärkeä osa verkostoa, koska ne voivat lisätä ymmärrystä disinformaatiota edistävästä rakenteista ja mekanismeista.¹⁹⁴

Implementointiraportista käy ilmi, että käytäntöjen allekirjoittaneiden verkkoalustojen ponnistelut esimerkiksi läpinäkyvyyden suhteen vaatisivat myös mainosalan sitoutumista siihen. Mediaorganisaatioiden kanssa yhteistyössä voitaisiin kehittää luotettavuusindikaattoreita, jotta disinformaatio havaittaisiin helpommin. Verkkoalustojen tulisi myös antaa tutkimusyhteisölle pääsy tietoihin tietosuojasääntöjen puitteissa. Yhteistyö tutkijoiden kanssa voisi mahdollistaa disinformaatiokampanjoiden paremman havaitsemisen ja analysoinnin, sekä käytäntöjen implementoinnin asianmukaisen seurannan ja riippumattoman algoritmien toiminnan valvonnan. Yhteistyötä on tehty myös kansalaisten, toimittajien, yliopistojen sekä nuorisjärjestöjen kanssa seminaarien, konferenssien ja tiedotustilaisuuksien välityksellä.¹⁹⁵

5.4.3 Verkosto

Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma korostaa kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin roolia

---

¹⁹⁴ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 1–2, 5, 6, 8, 9, 10.

¹⁹⁵ Euroopan komissio, Report on the Implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 5.

(erityisesti sosiaalisen median alustayhtiöitä) disinformaation torjumisessa. Syyskuussa 2018 verkossa toimivat alustat ja mainosala sopivat käytännesäännöt lisätäkseen avoimuutta verkossa ja suojellakseen kansalaisia (etenkin Euroopan parlamentin vaaleissa 2019, mutta myös pidemmällä tähtäimellä). Lisäksi toimintasuunnitelman mukaan kehitetään riippumatonta faktantarkastajien verkostoa, joka voisi lisätä kykyä havaita disinformaatiota ja lisäksi jatketaan medialukutaidon tukemisen edistämistä sekä unionin tasolla että kansallisesti. Euroopan unioni toimii jäsenvaltioissa, mutta on myös erittäin kiinnostunut yhteistyöstä ensisijaisesti unionin itäisillä ja eteläisillä naapurialueilla sekä Länsi-Balkanilla. Disinformaation paljastaminen unionin naapurimaissa täydentää ja edesauttaa torjumista.¹⁹⁶ Tämän pohjalta voidaan havaita, että toimintaohjelmassa on tunnistettu niin varautumisen, kuin disinformaatiossa käytetyn vallan verkostomainen rakenne. Yksin ei pystytä vastaamaan ongelmaan, vaan disinformaation torjuminen vaatii yhteistyötä. Toisaalta se, miten paljon jäsenvaltiot ovat yhteistyössä mukana, on epäselvää.

Itäisen strategisen viestinnän työryhmän (2015) toiminta on osa EU:n varautumista. Sen toimintasuunnitelma pitää sisällään EU:n politiikkoja koskevan tehokkaan viestinnän ja niistä tiedottamisen itäisille naapurimaille, yleisen mediaympäristön vahvistaminen itäisissä naapurimaissa ja jäsenvaltioissa, sekä Venäjän federaation disinformaatiotoimien ennustamista ja käsittelyä sekä niihin vastaamista koskevien unionin valmiuksien parantamisen. Lisäksi EU:n ulkosuhdehallinto perusti Länsi-Balkanin työryhmän ja eteläisen työryhmän (Lähi-idän, Pohjois-Afrikan ja Persianlahden alueen maita varten).¹⁹⁷

Kuluttajat on huomioitu disinformaatiota koskevissa EU:n käytännesäännöissä lisäämällä vaikutusmahdollisuuksia. Läpinäkyvyys mainosten kohdentamisessa, disinformaation helppo raportointi, pääsy eriäviä näkemyksiä edustaviin uutislähteisiin ja mielipiteenvapaus lisäävät kuluttajien vaikutusmahdollisuuksia ja toisaalta edistävät disinformaation torjumista.¹⁹⁸ Toisaalta kaikki verkkoalustat eivät ole allekirjoittaneet käytännesääntöjä, eivätkä käytännesäännöt ole oikeudellisesti sitovia.

Implementointiraportin mukaan nopea hälytysjärjestelmä (The Rapid Alert System) on edistänyt tiiviimpää koordinoitua EU:n instituutioiden ja kansallisten viranomaisten välillä. Nopea hälytysjärjestelmä helpotti yhteistyötä myös verkkoalustojen sekä kansainvälisten yhteistyökumppaneiden, kuten G7-maiden ja Naton kanssa. Raportin mukaan yhteistyötä tulee yhä tiivistää.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 2, 4.

¹⁹⁷ Euroopan komissio Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 5.

¹⁹⁸ Euroopan komissio, Disinformaatiota koskevat EU:n käytännesäännöt, 2018, s. 6–7.

¹⁹⁹ Euroopan komissio, Report on the Implementation of the Action Plan against Disinformation, 2019, s. 3-4.

5.4.4 Ideologinen valta

Disinformaation torjuntaa koskevassa toimintasuunnitelmassa tunnustetaan ideologinen valta siltä osin, että siinä sanotaan disinformaation takana olevien toimijoiden olevan EU:n sisäisiä tai ulkoisia, valtiollisia, tai valtiosta riippumattomia toimijoita. Raporttien mukaan yli 30 maata käyttää disinformaatiota myös oman maan sisällä. Sananvapaus, avoimuus ja kansalaisten oikeus osallistua keskusteluun ja toisaalta kyky saada käyttöönsä erilaisia todennettavissa olevia tietoja mainitaan painopistealueina heti toimintasuunnitelman ensimmäisellä sivulla.²⁰⁰ Tämä osoittaa sen, että avoimesti jaettu tieto myös uhkista on osa disinformaation torjuntaa. Myös erilaisten tekniikoiden yhdistelevän käytön huomioiminen kuvastaa sitä, että on tiedostettu vallankäytön eri muotojen samanaikainen käyttö ja ideologisen vallan logiikka. Toisaalta myöskään tässä toimintasuunnitelmassa ei ole mainittu sitä, että myös se mitä jätejään sanomatta, on vallankäyttöä.

Kansalaisten medialukutaidon edistäminen on toimintasuunnitelman mukaan tärkeää, jotta kansalaiset ymmärtävät, miten disinformaatiota havaitaan ja torjutaan. Lisäksi painotetaan tietoisuuden lisäämistä (erityisesti vaalien yhteydessä) avoimuutta ja kansalaisten luottamusta vaalimenettelyihin.²⁰¹ Tässä tulee taas sama ongelma, kuin Suomen varautumissuunnitelmissa: miten voidaan painottaa luottamusta, kun samalla tulisi olla kriittinen? Luottamus pitäisi ansaita myös EU-tasolla. Avoimuus tärkeä edellytys luottamuksen saavuttamiseksi.

5.4.5 Alustavia havaintoja analyysistä

Tieto ja tosiasioihin perustuva viestintä ovat Euroopan unionin mukaan tärkein ase disinformaatiota vastaan. Käytännösäännöt ovat idealtaan toimiva konsepti verkkoalustojen tarkkailuun, mutta niiden vaikutusta vähentää se, että ne eivät ole oikeudellisesti sitovia ja lisäksi niiden allekirjoittaminen on vapaaehtoista. Verkkoalustoilla ei ole riittäviä kannustimia puuttua ilmiöön. Suurten verkkoalustojen jäätyä useita kertoja kiinni poliittisen mainonnan ei-toivotusta kohdentamisesta, tulisi olla oikeudellisesti sitovia keinoja kitkeä tämänkaltaista toimintaa. Käytännösäännöistä tulee se vaikutelma, että ne ovat vain näennäistä valvontaa ja todellisuudessa enemmänkin keino verkkoalustoille parantaa mainettaan.²⁰² Velvoittava lainsäädäntö on haitaksi niiden liiketoiminnalle ja näennäinen sitoutuminen *soft law*-sääntelyyn on osa niiden lainsäädäntötoimintaympäristöön vaikuttamista.

Kansalaisten ja erityisesti nuorten osallistamisyritys esimerkiksi sosiaalisen median kampanjan ”This time I’m voting”

---

²⁰⁰ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 4, 1.

²⁰¹ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 10.

²⁰² Viimeisimpänä kohuna ja todisteena verkkoalustojen irrationaalisuudesta on päätös poistaa presidentti Donald Trumpin sosiaalisen median tilit. Katso esim. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007730983.html>.

avulla on samankaltainen kuin Suomen ”Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi?”. Osa ihmisistä voi pitää tätäkin äänestysaktiivisuuteen viittaavaa kampanjaa alentuvana. Faktantarkastusverkosto ja disinformaation paljastava sivusto vaikuttavat toimiville keinoille kitkeä vaalihäirinnän vaikuttavuutta. Toisaalta objektiivisuuden takaaminen ja tiedon välityksen tulisi toimia hyvin jäsenvaltioihin saakka. Ainakaan Suomen viranomaiset eivät näytä jakaneen tietoa paljastuneista disinformaatiotapauksista. On ymmärrettävää, että turvallisuusasioissa kaikki ei voi olla aina avointa, mutta liiallinen salailu ei ole omiaan lisäämään luottamusta viranomaisiin.

Suurin uhka on toimintasuunnitelman ja sen implementointiraportin mukaan disinformaatio ja laajemmin hybridisodankäynti. Disinformaatio pitää sisällään muun muassa henkilötietojen luvaton käyttöä kohdentamalla disinformaatiota sosiaalisessa mediassa ihmisiin. Automatisoitujen ohjelmistojen käyttö sosiaalisessa mediassa voi tehostaa disinformaatiota ja esimerkiksi edistää polarisaatiota. Useita keinoja yhdistelemällä disinformaatio on vaikuttavinta ideologista vallankäyttöä ja se voi esimerkiksi edistää vaalihäirintää tai horjuttaa demokratia. Venäjän federaation tuottama ja levittämä disinformaatio on mainittu Euroopan unionin suurimmaksi uhkaksi.

Yhteistyötä disinformaation ja vaalihäirinnän torjumiseksi pyritään tekemään jäsenvaltioiden ja pääyhteistyökumppanien, eli Naton ja G7-maiden kanssa. Toimintasuunnitelmassa kehoitetaan myös lisäämään yhteistyötä kansainvälisesti, viranomaistahojen, sekä kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin, erityisesti verkkoalustojen välillä. Lisäksi tutkimusyhteistyötä pyritään lisäämään. Nämä toimenpiteet ovat kuitenkin vain kehotuksia ja todellisuus siitä, kuinka yhteistyö toimii tällä hetkellä, on jokseenkin epäselvää. Verkostomainen rakenne, jossa disinformaatiota pyritään torjumaan, on kuitenkin tunnistettu toimintasuunnitelmassa. Yhteistyötä niin EU:n sisällä, kuin naapurimaissa pyritään lisäämään. Itäisen strategisen viestinnän työryhmän toiminta voidaan nähdä verkostomaisena, tiedon välittämisen tehokkaana keinona. Käytännönsäännöt ovat yritysten puuttua verkkoalustojen yksityisten käyttäjien henkilötietojen ei-toivottuun käyttöön, läpinäkyvyyden puutteeseen ja mainosten kohdentamiseen liittyviin ongelmiin. Toisaalta kansalaisten osallistaminen disinformaation torjuntaan ei ole keskitytty juuri lainkaan. Disinformaatiossa ja vaalihäirinnässä käytetty ideologinen valta on ainakin osittain tunnistettu EU:n varautumissuunnitelmissa, mutta keinot siihen puuttumiseen ovat samankaltaisia, kuin Suomen varautumissuunnitelmissa. Tiedon jakaminen kansalaisille ja yksittäisten käyttäjien kyky havaita disinformaatiota ovat aseita ideologista vallan käyttöä vastaan. EU on puhunut uhkistaan avoimemmin kuin Suomi varautumissuunnitelmissaan ja uhkien avoin käsittely voi edesauttaa torjumista. Kansalaisia pyritään osallistamaan verkossa disinformaation torjuntaa esimerkiksi sillä, että EUvsDisinfo-sivusto jakaa ja pyrkii levittämään tietoa tutkituista, Venäjältä tulleista disinformaatiotapauksista esimerkiksi Twitterissä.

Euroopan unionin varautumissuunnitelmista tulee se vaikutelma, että pyritään näkyvästi tekemään suosituksia ja

toimintaohjelmia, mutta niiden tehokkuus, sitovuus ja vaikuttavuus jäävät suhteellisen pieniksi. Tiedon kulkeminen jäsenvaltioiden välillä jää monien sisäisten organisaatioiden jalkoihin ja lopulta tulee vaikutelma, että EU tekee suunnitelmia paljon, mutta toimeenpanosta ja vaikutusten seurannasta on usein saatavilla niukasti tietoa.

6. Verkostoanalyysi

Verkostoanalyysi tehdään Twitteristä, koska se on avoin sosiaalisen median kanava, jossa useat eri tahot keskustelevat aktiivisesti. Tutkielman päämielenkiinto on vieraan valtion tekemässä vaalihäirinnässä ja siihen varautumisessa. Twitter-analyysi on yksi ympäristö tutkia varautumista käytännössä. Twitter-ympäristöstä voi myös tehdä havaintoja, jotka ovat yleistettävissä tämän ympäristön ulkopuolelle. Sosiaalisen median vaikuttaminen ja toimijuus kertovat laajemmasta ilmiöstä, esimerkiksi siitä millä tavalla vallankäyttö on muuttunut. Twitter ja muut sosiaalisen median kanavat ovat keskeisessä osassa ilmiötä, jossa valtioiden ohella kriittinen tai suosittu yksilö, trolli tai esimerkiksi botti vieraan valtion toimijana voi toimia vaikuttajana ja käyttää valtaa.

NodeXL on liitännäinen Microsoft Exceliin. NodeXL basic ja pro ovat The Social Media Research Foundationin kehittämää lisäohjelmia, jotka tukevat sosiaalisen verkostoanalyysin ja sisällönanalyysin tekemistä.²⁰³ NodeXL mahdollistaa tiedonhaun, tiedon analysoinnin ja visualisoinnin sosiaalisen median kanavista, kuten Twitteristä, YouTubeista ja Facebookista.

Twitter on rajannut haut API rajapinnassaan viimeiseen seitsemään päivään.²⁰⁴ Lisäksi Twitter rajoittaa kerätyn datan käyttäjäkohtaisesti 150 ”request” eli pyyntöön tunnissa. Toisin sanottuna Twitteristä voi hakea informaatiota 150 henkilöstä tunnissa. Tietyille käyttäjille on mahdollista saada tutkimuskäyttöön rajapinta laajempaa käyttöä varten, joka mahdollistaa 2000 hakua tunnissa. Pääsy edellyttää Twitterin hyväksymää whitelisting-tiliä.²⁰⁵

Datan visualisointeja käytetään, koska ne helpottavat tiedonkäsittelyä ja analysointia. Sosiaalisessa verkostoanalyysissä tutkitaan toimijoiden (esimerkiksi Twitter-käyttäjien) sosiaalisia yhteyksiä ja visualisoinnissa mallinnetaan näitä yhteyksiä helposti ymmärrettävään muotoon. Sosiaalisen verkostoanalyysin keskiössä ovat usein myös sosiaaliset ryhmät, eli joukko toimijoita, jotka ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa ja/tai toimijoiden sosiaaliset asemat, eli joukko toimijoita, jotka ovat kytketty koko sosiaaliseen järjestelmään samalla tavalla. Aineiston visualisointi on sosiaalisessa verkostoanalyysissä

---

²⁰³ The Social Media Research Foundation, 2016.

²⁰⁴ Twitter, 2021.

²⁰⁵ Hansen, Shneiderman ja Smith, 2019, s.152–153.

keskiössä, koska se mahdollistaa rakenteellisten havaintojen tekemisen aineistosta ja sen välittämisen muille.²⁰⁶ Visualisoinnin avulla on myös mahdollista tehdä uusia havaintoja aineistosta ja sen avulla voidaan yksinkertaistaa vaikeaselkoista tietoa. Verkoston visualisoinnin avulla on mahdollista tehdä ilmiöstä huomioita, jotka jäisivät pelkän tekstin, numeroiden ja käsitteiden avulla huomaamatta.

Visuaalista aineistoa tulkitaan osittain intuitiivisesti ja taustateoriaa vasten. Tässä tutkielmassa visuaalista aineistoa tutkitaan valtateorian valossa. Visualisointeja tarkastellaan käyttäjäryhmien vuorovaikutussuhteiden ja aihepiirin keskustelujen muodostaman verkoston kautta. Visualisoinnin avulla pystytään selvittämään keskeiset ryhmittymän aihepiirin ympärillä, sekä selvittämään ketkä aiheesta keskustelevat.

Sosiaalinen verkostanalyysi käyttää matemaattisia työkaluja järjestelmällisesti ymmärtääkseen verkostoja, jotka koostuvat solmuista ”nodes” (esimerkiksi Twitter käyttäjistä), jotka on kytketty toisiinsa yhteyksien ”edges” kautta (esimerkiksi yhteys muodostuu käyttäjien välille, kun toinen käyttäjä uudelleentwiittaamalla toisen käyttäjän twiitin). Verkostometriikat ”network metrics” auttavat tunnistamaan verkoston tärkeimmän tai keskeisimmän osan, tiiviisti yhteydessä olevien ihmisten alaryhmät (verkkoklusterit) ja verkoston yleisen rakenteen (esimerkiksi verkoston tiheyden). Tiedot verkostosta esitetään yhteyksien luettelona ”edge list” tai matriisina. Verkostossa voi olla suunnattuja (esimerkiksi toinen Twitter-käyttäjä seuraa toista) sekä suuntaamattomia yhteyksiä (esimerkiksi kaksi Twitter-käyttäjää seuraavat samaa erillistä käyttäjää, jolloin näiden kahden käyttäjän yhteys on epäselvä). Suunnatuilla on selkeä lähtö- ja määränpää, kun taas suuntaamattomilla yhteyksillä ei ole. Suunnatut yhteydet voivat olla myös edestakaisia (esimerkiksi jos myös seurattu Twitter-käyttäjä seuraa toista takaisin). Painotetut verkostot sisältävät yhteyksiin liittyvän arvon. Verkon laajuus määrittää, onko se ego-verkko, ”ego network” osittainen ”partial network” vai täysi verkko ”full network”. Multimodaaliset verkot sisältävät erityyppisiä solmuja, kun taas multiplex-verkot sisältävät erityyppisiä yhteyksiä. Jäsenyy verkostot ”affiliation networks” yhdistävät ihmisiä jaettujen sidosten perusteella.²⁰⁷ Visualisoinnin avulla nähdään verkoston toimintaa eri tavalla, kuin esimerkiksi luetteloista tai matriisitaulukoista. Visualisointi auttaa hahmottamaan verkoston rakennetta ja sitä, mikä on olennaista kyseisessä verkostossa ja mikä mahdollisesti puuttuu verkostosta.

Visuaalista analyysiä on käytetty politiikka-analyysin tukena ja tarkoitus on ollut rajata tämä osuus melko suppeaksi ja hyödyntää metodia sen perusmuodossa. Näin vältetään ajautuminen toisen tieteenalan marginaaliin ja kuitenkin saadaan tutkielman tutkimuskysymykseen vastaavaa informaatiota ilmiöstä. Tutkielman kannalta datan visualisointityökaluihin on ollut mielenkiintoista perehtyä ja on hyvä tietää, että niitä voi soveltaa laajasti erilaisen kansainvälisen politiikan aineistojen

---

²⁰⁶ Freeman, 2000.

²⁰⁷ Hansen ym., 2019, kappale 3.

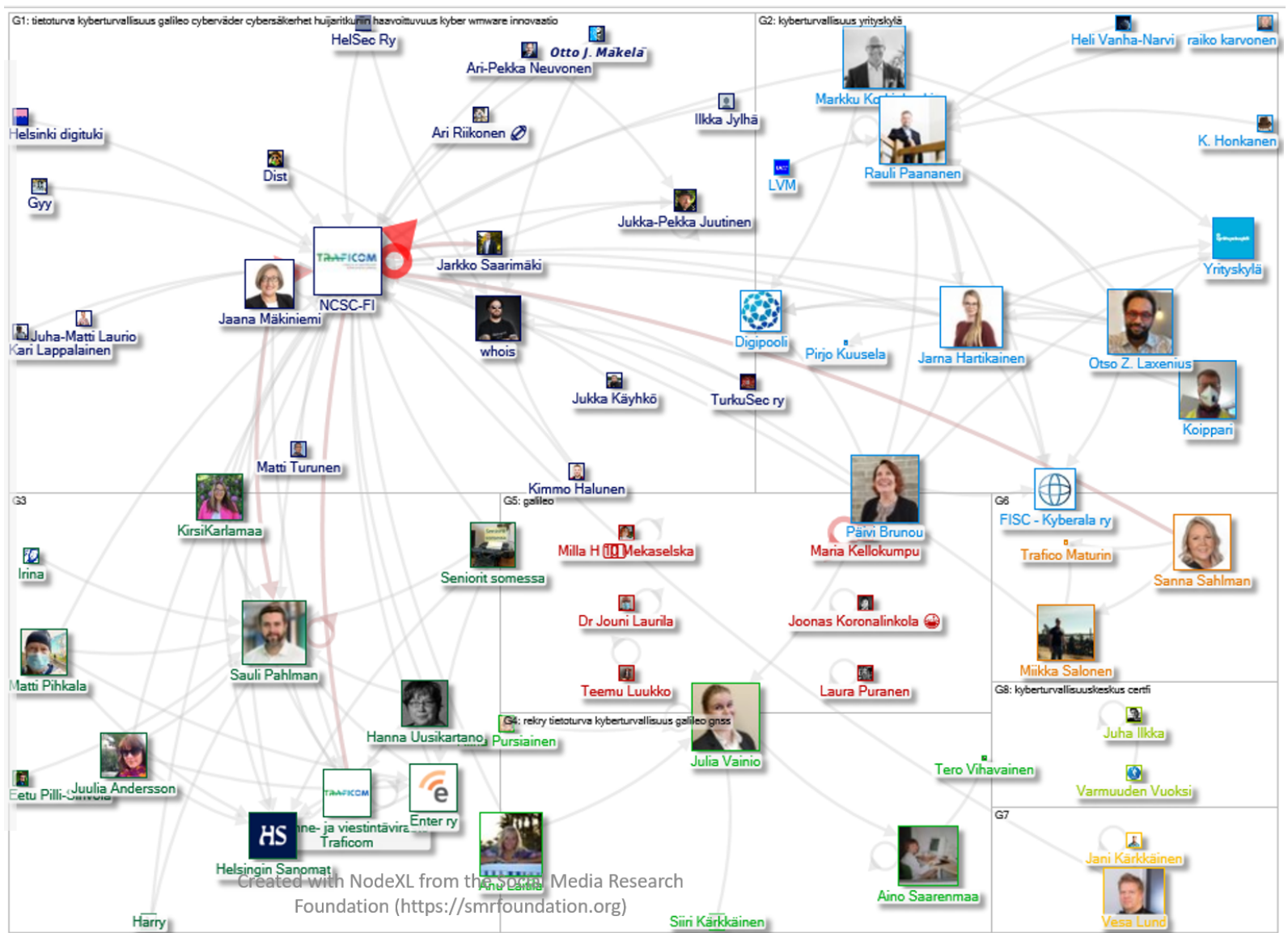
ja verkostojen analysointiin.

Harel-Koren Fas mul ja Fruchterman-Reingold ovat NodeXL:ssä käyttämiäni layouteja, eli informaation visuaalisia asetteluja. Graph metricsit ovat automaattisesti luotuja visuaalisia kuvaajia, esimerkiksi verkoston siteiden määrästä, joiden numeerisia arvoja voidaan tarkastella. Lisäksi muokkasin verkostoihin kaikkien siinä esiintyvien Twitter-käyttäjien nimet näkyviksi, jotta verkoston eri toimijoista saa paremman käsityksen.

6.1 Suomen varautumisen toteutusverkosto

Analyysissä haettiin NodeXL-lisäosan kautta tietoa Twitteristä. Ajanjakso on viikko, johon Twitter on avoimessa rajapinnassaan rajannut haut. Aika on riittävä, jotta siitä voidaan tehdä havaintoja verkostanalyysin keinoin. Ensimmäisessä haussa haettiin Traficomien Kyberturvallisuuskeskuksen (@CERTFI) Twitter-verkosto. Tiedot haettiin ”basic network” toiminnolla ja twiitit rajattiin 500 kappaleeseen. Analyysissä käytettiin ”Twitter User Network 01 – standard” –data recipeä, eli NodeXL:n automatisoitua verkostotyökalua. Työkalun avulla on mahdollista saada Twitter-käyttäjän tiedoista (eli tässä tapauksessa Kyberturvallisuuskeskuksen) maininneet käyttäjätilit, sen twiittien uudelleenjakaneet käyttäjätilit sekä sen twiitteihin vastanneet käyttäjätilit. Sosiaalisen verkostanalyysin kielellä nämä muodostavat yhteyksiä (edges) solmukohtien (nodes) eli Twitter-käyttäjien välille.

Analyysin tuloksena muodostui verkosto, jossa on 65 Twitter-käyttäjää. Yhteyksiä käyttäjien välille muodostui yhteensä 141 kappaletta. Muodostunut verkosto on suunnattu ”directed”, eli Twitter-käyttäjien välisillä yhteyksillä on selkeä lähtö- ja määränpää.

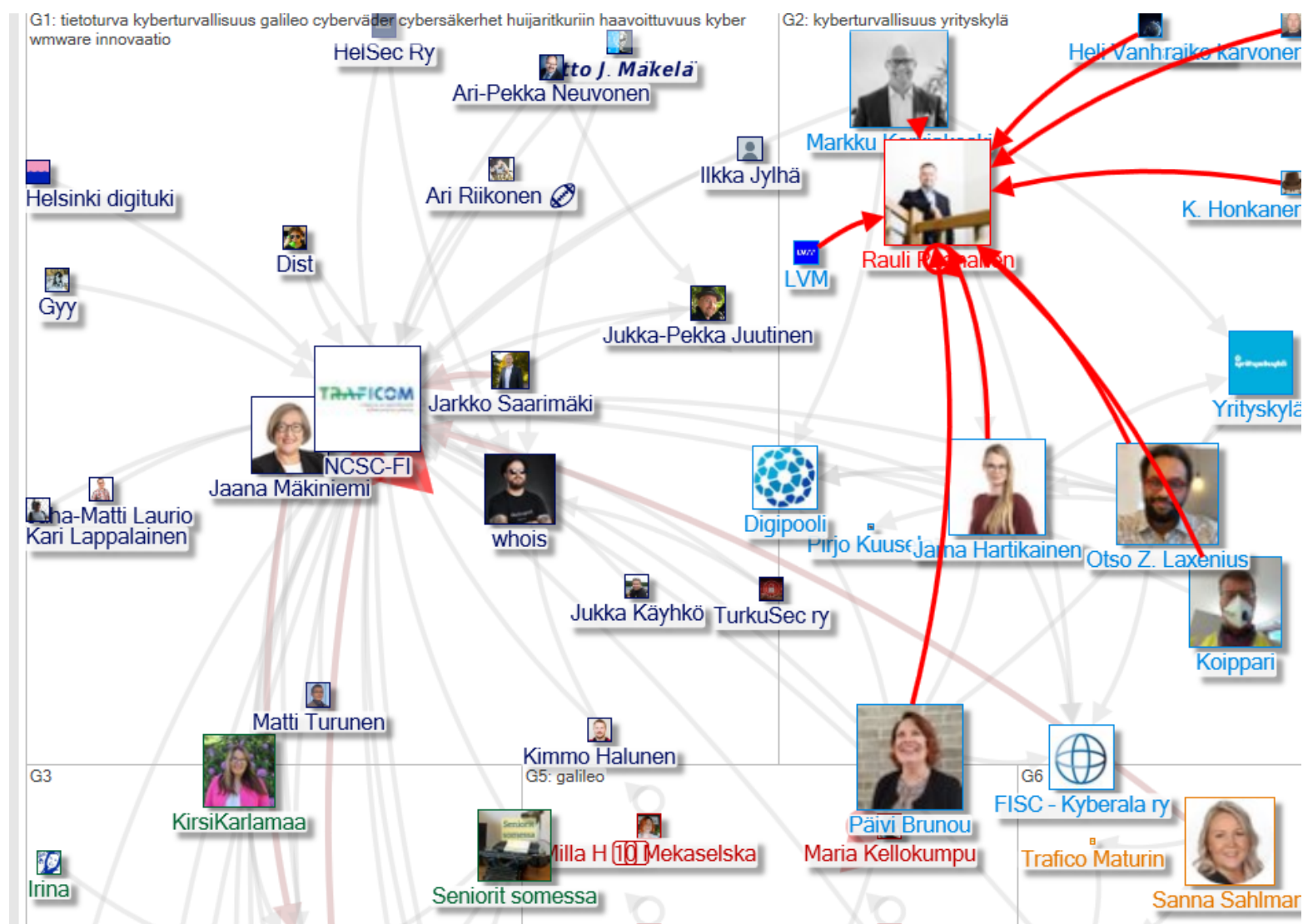
Kuva 3: Kyberturvallisuuskeskuksen maininnet ja sen twiittien uudelleenjakaneet käyttäjät 22.2.2021 – 1.3.2021

Analyysin perusteella vaikuttajia (*Influencers*) olivat Päivi Brunou (kyberturvallisuuspäällikkö, Wärtsilä Voyage), Rauli Paananen (valtion kyberturvallisuusjohtaja), Otso Laxenius (kehityspäällikkö, Nordea), Sauli Pahlman (ylijohtaja, Liikenne- ja viestintäviraston Kyberturvallisuuskeskus), Jarna Hartikainen (varautumispäällikkö, huoltovarmuuskeskus), Markku Korkiakoski (kyberturva-asiantuntija, Netox) ja Vesa Lund (lääkäri). Rauli Paananen on valtion kyberturvallisuusjohtaja. Hänet mainitaan useissa twiiteissä teeman yhteydessä. Kansalaisjärjestöjä olivat senioreiden digitaitoihin keskittyvät Seniorit somessa ja Enter ry.

Keskeinen havainto verkostosta on se, että osallistuminen keskusteluun voisi olla aktiivisempaa ja se kaipaisi verkottuneempia keskustelijoita jakamaan Kyberturvallisuuskeskuksen viestintää. Viestinnällä on vaikutusta vain, jos se tavoittaa ihmisiä. Viranomaistiedon leviäminen on asia, jota voi tukea viestinnän verkostolla. *Maximum geodesic distance* -arvo kertoo siitä, kuinka kauas viranomaisen tieto leviää. Luku oli valittuna ajanjaksona 6. Tämä on kohtuullisen hyvä tulos.²⁰⁸ Geodesic distance eli geodeettinen etäisyys tarkoittaa graafiteoriassa lyhimmän reitin yhteyden (tai yhteyksien)

²⁰⁸ Verrokkina esimerkiksi Valtioneuvoston Twitter-tilin vastaava luku oli 7. Valtioneuvostolla on Twitterissä 92,7 tuhatta seuraajaa, kun taas

pitua kahden solmukohtan välillä. Maximum geodesic distance eli geodeettinen maksimietäisyys tarkoittaa verkoston suurinta geodeettista etäisyyttä solmukohtien välillä.²⁰⁹ Tämän tutkielman tapauksessa se tarkoittaa Kyberturvallisuuskeskuksen pisintä yhteyttä toiseen Twitter-käyttäjään. Tieto leviää suhteellisen hyvin, mutta verkoston aktiivisimmista käyttäjistä suurin osa on kuitenkin kyberturvallisuuden parissa työskenteleviä henkilöitä. Tämä havainto tukee hypoteesia, jonka mukaan keskeisten keskustelijoiden diversiteettiä tulisi laajentaa, jotta verkosto tavoittaisi laajemman joukon ihmisiä ja erityisesti alan ulkopuolisia käyttäjiä.²¹⁰ Vaikuttajaverkostoa voisi olla kannattavaa rakentaa strategisen viestinnän keinoin.

Kuva 4: Rauli Paanasen maininnet ja hänen twiittien uudelleenjakaneet käyttäjät 22.2.2021 – 1.3.2021.

Toisessa haussa haettiin NodeXl:n avulla Twitter-käyttäjiä, jotka ovat maininnet twiitissään aihetunnisteen #kyberturvallisuus, uudelleenjakaneet twiitin, jossa #kyberturvallisuus on mainittu tai käyttäjät, jotka on mainittu twiitissä, joka sisältää aihetunnisteen #kyberturvallisuus. Tiedot haettiin samalla kaavalla, kuin ensimmäisessä haussa. Yhteydet

Kyberturvallisuuskeskuksella on 13,7 tuhatta seuraajaa. Kaikkialle sovellettavaa asteikkoa geodeettisesta etäisyydestä ei ole.

²⁰⁹ Hansen ym., 2019, s. 82

²¹⁰ Esimerkiksi kevään 2020 koronaviestinnän somevaikuttajat –hankkeessa oli yritystä tähän suuntaan, mutta sosiaalisen median strategioita olisi voinut hyödyntää vahvemmin.

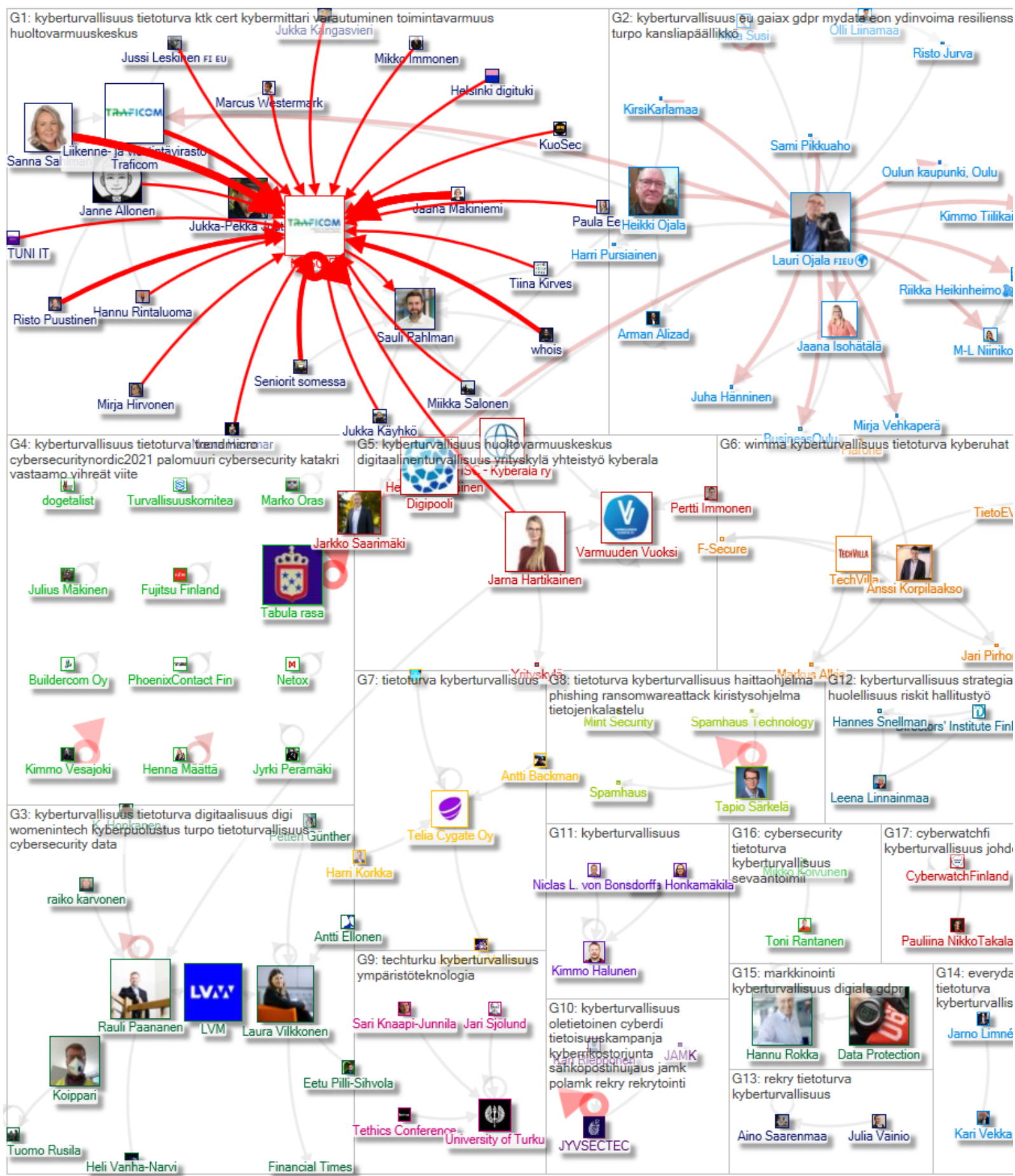
muodostuvat käyttäjien välille, jotka ovat joko maininneet toisen käyttäjän tai vastanneet toisen käyttäjän twiittiin. Käyttäjät, jotka eivät ole maininneet muita käyttäjiä tai vastanneet muiden twiitteihin muodostavat oman silmukan (eli he eivät muodosta yhteyttä muihin käyttäjiin).

Verkostoanalyysin tuloksena muodostui verkosto, jossa on 112 Twitter-käyttäjää, joiden välillä on yhteyksiä 205 kappaletta. Vaikutusvaltaisimmat vaikuttajat #kyberturvallisuus -analyysin perusteella ovat Traficomin kyberturvallisuuskeskus, Lauri Ojala (Energiatutka Oy), Jarna Hartikainen (varautumispäällikkö, Huoltovarmuuskeskus), Rauli Paananen (valtion kyberturvallisuusjohtaja), Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Digipooli (yhteiskunnan digitaalista turvallisuutta edistävä yritysten ja viranomaisten yhteistyöhön perustuva luottamusverkosto), liikenne- ja viestintäministeriö, Laura Vilkkonen (ylijohtaja, liikenne- ja viestintäministeriö), Varmuuden vuoksi (Huoltovarmuuskeskuksen verkkolehti) ja @Koippari61. Käyttäjät ovat asiantuntijoita, joiden verkosto on nykyaikainen tapa jakaa organisaatioiden tietoa. Varsinaista kansalaisyhteiskunnan verkottumista keskusteluun havaittiin vain vähän. Myös mediatalojen viestintä voisi edistää oikeiden vaikuttajien, yleisöjen ja asiantuntijatiedon verkottumisessa.

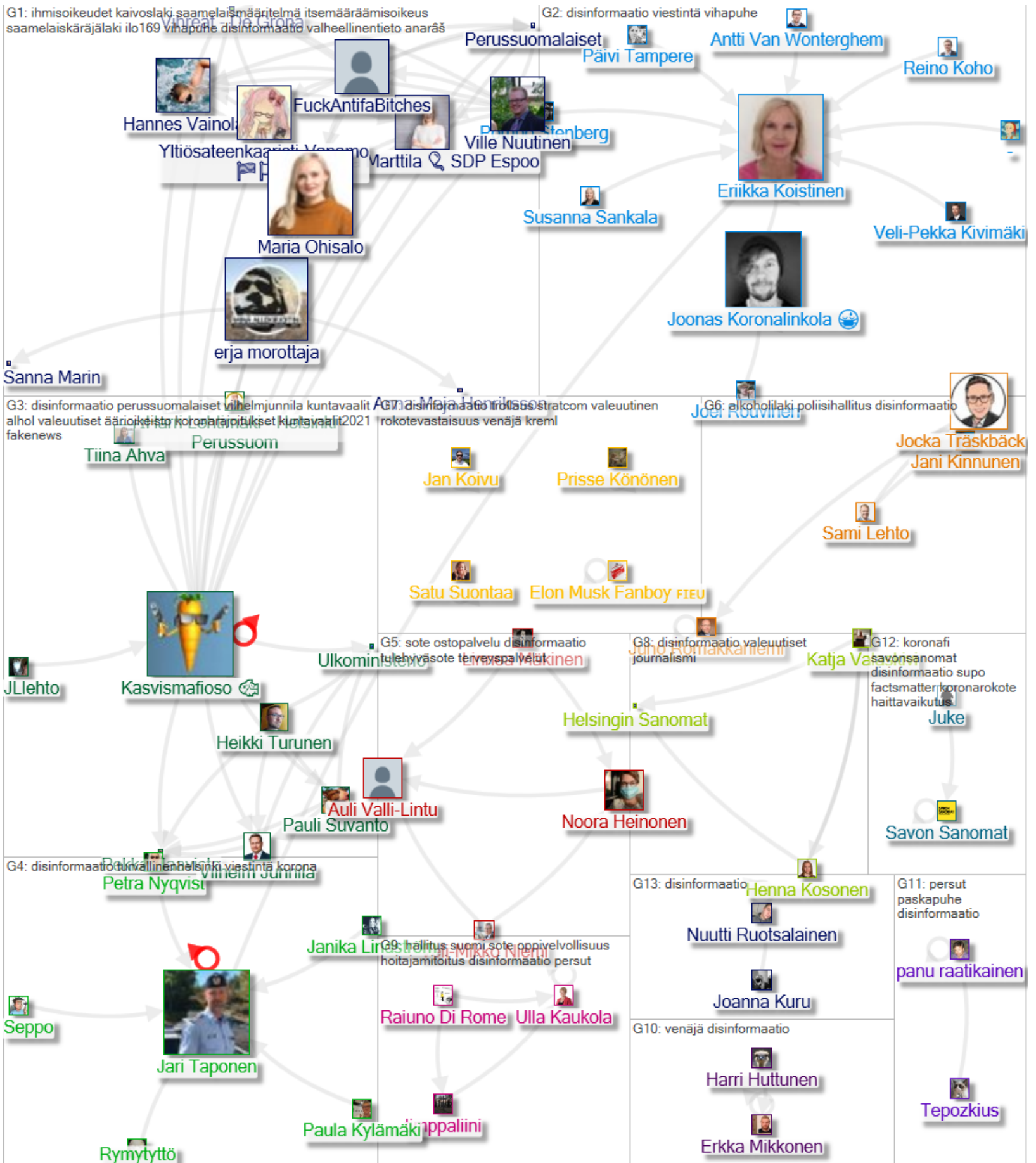

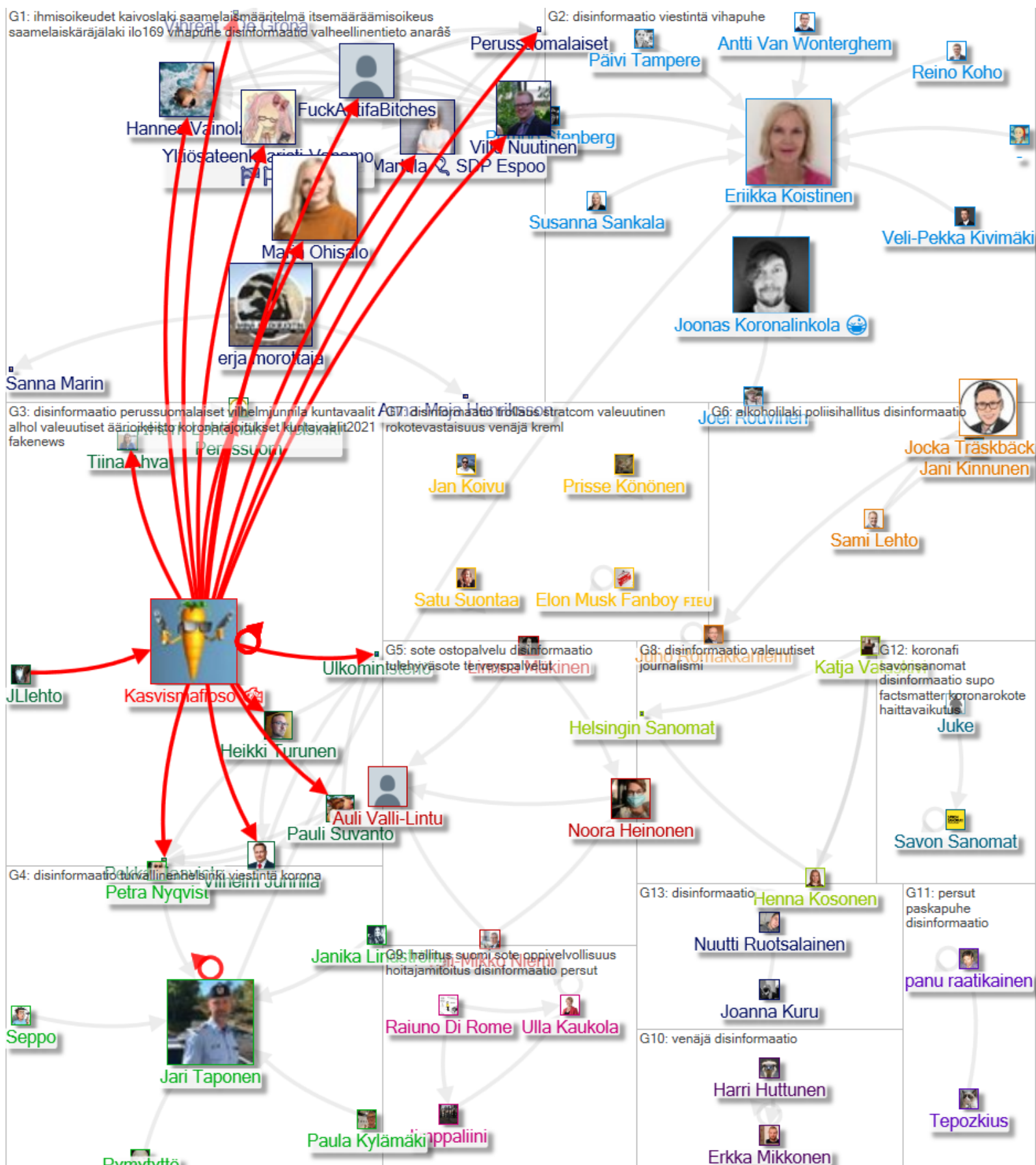
Kuva 6: Kyberturvallisuuskeskuksen twiittien, jotka sisältävät aiheunnistimen #kyberturvallisuus jakaneet ja sen maininneet käyttäjät 22.2.-1.3.2021.

Kyberturvallisuuskeskus on ollut vaikutusvaltaisin Twitter-käyttäjä #kyberturvallisuus -keskustelussa. Sitä on mainittu eniten muiden käyttäjien toimesta ja sen twiittejä on jaettu eniten. Havainto kertoo siitä, että se osallistuu aktiivisesti keskusteluun ja myös sen työntekijät osallistuvat henkilökohtaisilla profiileillaan keskusteluun. Tämä on hyvä alku, mutta viestinnän laajempi vaikuttavuus jää niukahkoksi.

Kolmas haku tehtiin samalla tavalla kuin kaksi ensimmäistä, mutta siinä käytetty aihetunnistin oli #disinformaatio. Analyysin tuloksena on verkosto, jossa on 62 Twitter-käyttäjää. Verkosto muodostuu käyttäjistä, joiden twiitit sisälsivät aihetunnistimen "#disinformaatio", tai kyseisen aihetunnistimen sisältävän twiitin uudelleenjakaneet käyttäjät, sekä käyttäjät, jotka mainittiin aihetunnistimen sisältävässä twiitissä. Yhteyksiä käyttäjien välillä löytyi 103 kappaletta. Vaikutusvaltaisimmat vaikuttajat olivat: @kasvismafioso, Eerikka Koistinen (viestintäjohtaja, sisäministeriö), Jari Taponen (ylikomisario), Maria Ohisalo (sisäministeri), Erja Morottaja, Joonas Linkola (tekninen konsultti, M-Files Suomi), Jori-Pekka Träskbäck (kunnanvaltuutettu, kok.), Ville Nuutinen, Helena Marttila (kuntavaaliehdokas, sdP.) ja @BitchesAntifa. Verkostosta voi tehdä havainnon, että disinformaation käsite on todella laaja, kattaen koronatietoutta, alkoholilainsäädäntöä ja poliittista diskurssia perussuomalaisten ja vihreiden ympärillä.

Kuva 7. Twitter-käyttäjät, jotka ovat twiitanneet, jakaneeet twiitin tai mainittu twiitissä, joka sisältää aihetunnuksen #disinformaatio 22.2.-1.3.2021

Kuva 8. @Kasvismafioso:n yhteydet verkoston twiiteistä, jotka sisältävät aihetunnuksen #disinformaatio 22.2.-1.3.2021

Yllä oleva kuva havainnollistaa miten verkostossa yhdellekin käyttäjälle voi muodostua paljon yhteyksiä, jos käyttäjällä on paljon seuraajia, tai jos käyttäjä on muuten aktiivinen Twitterissä. Kuvassa on tämän verkoston aktiivinen käyttäjä @Kasvismafioso. Myös automatisoidut käyttäjät voivat saada paljon yhteyksiä ja vaikuttavuutta verkostoissa.

6.2 Visuaalisen verkostanalyysin keskeiset havainnot

Twitter on kuvaava esimerkki sosiaalisen median keskustelusta ja usein samat käyttäjät ovat aktiivisia muillakin alustoilla. Twitteristä voidaan tehdä havaintoja myös vuorovaikutuksesta kansalaisten ja viranomaisten välillä. Moni taho käyttää Twitteriä periteisten lehdistötiedotteiden täydentäjänä ja sen takia siellä on kohtuullisen paljon sisältöä yrityksiltä ja viranomaisilta. Twitterissä vuorovaikutus on nopeampaa ja usein reaaliaikaista.

Tutkielman lähtöoletuksena oli viestinnän hajanaisuus eri instituutioiden välillä, koska ilmeinen ennakkohavainto viranomaisviestinnästä on sen niukkuus vaalihäirintään ja disinformaatioon liittyen. Viranomaiset ovat aihetta koskevassa julkisessa keskustelussa melko näkymättömässä roolissa. Tästä on kuitenkin poikkeuksia. Havaintona verkostanalyysin perusteella huomattiin, että viestinnän päävastuu onkin liikenne- ja viestintäviraston yhteydessä toimivalla Kyberturvallisuuskeskuksella. Kyberturvallisuuskeskukseen liittyvä viestintä on otettu analyysin keskiöön vasta sen jälkeen, kun on ennakkovaiheena analysoitu kaikkien varautumissuunnitelmiin osallistuneiden viranomaistahojen viestinnän aktiivisuus verkostanalyysityökalulla. Keskeiseksi nouseva havainto onkin, että varautumisverkoston työnjoossa viestinnän päävastuu Twitterissä on Kyberturvallisuuskeskuksella. Twitteristä näyttäisi puuttuvan faktantarkastukseen, kansalliseen ja kansainväliseen disinformaatioon sekä vaalihäirintään keskittyvä suomalainen taho. Kyseisen toimijan tulisi puuttua näihin uhkiin systemaattisesti ja se voisi samalla ohjeistaa kansalaisia vaalihäirintään torjumiseen verkossa.²¹¹ Kyberturvallisuuskeskuksen viestintää vahvistamalla tähän olisi kenties mahdollisuuksia. Viestinnän tavoitettavuuden kannalta on usein perusteltua käyttää jo olemassa olevaa ja seuraajamäärältään suurta sosiaalisen median profiilia, sen sijaan, että luodaan viestintäteemaa varten uusi käyttäjäprofiili. Tapausesimerkissä olisi kenties voinut olla vaihtoehtoisena tutkimuksen esimerkkikohteena tai lisänä myös varautumisverkoston muita seurattuja toimijoita. Kyberturvallisuuskeskuksella on kuitenkin verrattain hyvin seuraajia (13,7 tuhatta 6.3.2021). Esimerkiksi yritysten ja viranomaisten yhteistyöverkosto Digipoolilla on Twitterissä ainoastaan 713 seuraajaa (6.3.2021). Suomalaisen Twitter-seuraajamäärien valossa Kyberturvallisuuskeskuksen valinta on kohtuullisen onnistunut, mutta strateginen viestintä hyödyntäisi synergioita muiden toimijoiden välillä enemmän.

Analyysin perusteella vaikuttaa siltä, ettei strategista viestintää ole merkittävästi hyödynnetty Kyberturvallisuuskeskuksen Twitter-viestinnässä. Eri seuraajakunnan omaavat vaikuttajat levittäisivät viestiä laajemmalle verkostolle. Myös visuaalisuus (kuvat ja videot) voisivat sitouttaa seuraajakuntaa ja saavuttaa enemmän reaktioita (tykkäyksiä, kommentteja ja jakoja) twiitteihin. Twiitin lyhytikäisyys asettaa omat haasteensa viestinnän suunnittelulle: viestintästrategiassa tulisi huomioida, että viestin tulee olla heti kiinnostava, keskitetty ja tehokkaaseen verkostoon kytketty. Säännöllinen viestintä on

---

²¹¹ @Faktabaari tekee tätä, mutta se keskittyy melko pieneen faktantarkastus-osioon ilmiössä.

tärkeää, koska muuten algoritmit voivat pudottaa kohteen painoarvoa käyttäjien seurannassa.

Sosiaalinen verkostanalyysi ja erityisesti sen visualisointi osoittaa, että keskustelu disinformaatiosta ja kyberturvallisuudesta ei ole ollut kovin aktiivista valitulla aikajaksolla (22.2.-1.3.2021). Aihetunnistinta #vaalihäirintä ei ollut käytetty riittävästi kyseisenä aikana, joten siitä ei ollut mahdollista tehdä verkostanalyysiä. Mahdollisesti kuntavaalien 2021 lähestyessä keskustelu on aktiivisempaa etenkin vaalihäirinnän osalta.

Kansalaisia ei ole riittävästi osallistettu vaalihäirinnän torjumiseen. Tähän voisi olla täsmäläkkeenä esimerkiksi sosiaalisen median mielipidevaikuttajien mukaan ottaminen. Viestinnän tavoitavuutta tulisi myös seurata ja tehdä kokeilujen kautta muutoksia kansalaisten osallistamisen paremmaksi toteuttamiseksi. Kyberturvallisuuskeskuksen viestintä on oikeilla jäljillä, mutta viestinnän strateginen suunnittelu ja sitä kautta monipuolisempi tavoitavuus saattavat olla hieman kesken. Kansalaisten osallistamista voisi myös tehostaa esimerkiksi Twitterin live-lähetys toiminnolla, jolloin kansalaiset pääsisivät reaaliaikaisesti vuorovaikutukseen viranomaisten kanssa.

Tuottavassa vallassa hajanaisten verkostojen kautta tuotetaan merkityksiä. Analysoinnissa kiinnostavaa on se, miten hajanaiset ja ehdolliset sosiaaliset prosessit tuottavat erityyppisiä subjekteja, vahvistavat merkityksiä ja kategorioita, sekä luovat esimerkiksi sitä, mitä pidetään itsestäänselvytenä ja maailmanpolitiikassa normaalina.²¹² Varautumissuunnitelmissa uhkakuvista merkittävä osa liittyy vieraan valtion etuja ajavan toimijan tuottavan vallan kohteen kannalta ei-toivotun ohjailun torjuntaan. Vastatoimet tulisi kohdentaa siihen sosiaaliseen prosessiin, jossa merkityksiä luodaan. Läpinäkyvyyttä lisäävän viranomaisviestin tulisi tavoittaa kansalaiset paremmin. Medialukutaidon edistäminen on keskeistä ideologisen vallankäytön torjunnassa. Toimintasuunnitelmien mukaan on tärkeää, että kansalaiset ymmärtävät, miten disinformaatiota havaitaan ja torjutaan. Lisäksi painotetaan tietoisuuden lisäämistä erityisesti vaalien yhteydessä.²¹³ Tavoittavampi analyttinen ja vaikuttamista näkyväksi tekevä viranomaisviestintä edistäisi sekä luottamusta Suomen viranomaisiin että kriittistä suhtautumista jaettuun viestintään. Myös kansalaisten aktiivinen kuuntelu tukee luottamusta vahvistavaa suomalaista demokratiaprosessia ja siinä esimerkiksi aikaisemmin mainittu Twitterin live-lähetystoiminnan hyödyntäminen voisi toimia yhtenä keinona. Työn pitäisi olla jatkuvaa.

7. Pohdinta

---

²¹² Barnett ja Duvall, 2005, s. 57.

²¹³ Euroopan komissio, Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, 2018, s. 10.

Sitran megatrendit 2020-raportissa mainitaan tärkeimpien ilmiöiden joukossa verkostomaisen vallan voimistuminen ja teknologian sulautuminen kaikkeen.²¹⁴ Näiden ilmiöiden ennakoitaan vahvistuvan entisestään, mikä osaltaan perustelee tutkimusaiheen ajankohtaisuutta. Suurten muutosten sijoittuessa hyvin erilaisille elämänalueille ja samaan aikaan kietoutuessa toisiinsa vaikuttaa siltä, että etenkin monitieteiselle tutkimukselle olisi tarvetta. Kansainvälisen politiikan tutkimuksen yhteistyö esimerkiksi insinööritieteiden kanssa olisi hedelmällistä, monimuotoisen ja teknologiseen muutokseen liittyvän aiheen vaatiessa metodiikkaa eri tieteenaloilta. Useissa meneillään olevissa tietotekniikkaa koskevissa tutkimuksissa käytetään verkostanalyysia tutkimusmenetelmänä, mutta myös kansainvälisen politiikan tutkimukseen voisi olla hyödyllistä lisätä erityisesti verkostanalyysin kvantitatiivista metodiikkaa. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistäminen tuntuu tarpeelliselta uusien ilmiöiden ymmärtämiseksi kansainvälisen politiikan tutkimuskohteiden monimutkaistuessa entisestään. Aineistoa on myös saatavilla ja vähintäänkin laadullisen tutkimuksen teorioita on rikastuttavaa testata empiirisessä ympäristössä.

Kansainvälisten suhteiden näkeminen verkostoina, jotka liittyvät toisiinsa tietyssä ajassa ja muuttuvat ajan myötä, voi antaa uusia näkemyksiä kansainvälisten suhteiden kehityksestä. Koska verkostanalyysi kuvaa sosiaalisissa verkostoissa tapahtuvaa vuorovaikutusta ja muun muassa auttaa visualisointien kautta nostamaan esiin muuten helposti piiloon jääviä ilmiöitä, se voi tuoda uutta tietoa myös verkostoista kansainvälisissä suhteissa. Tutkimuskohteita voi olla esimerkiksi valtioiden verkottuneisuus järjestöjen kautta, liittoutumat tai vaikkapa tämän tutkielman tapaan äänestäjiin vaikuttaminen sosiaalisen median verkostojen kautta.²¹⁵

Maailmanpolitiikka on muutoksessa, jossa huoli liberaalin demokratian tilasta kasvaa. Populismi ja uudet vaikuttamisen keinot sosiaalisessa mediassa asettavat uudenlaisia haasteita vakiintuneille järjestelmille. Sitran megatrendi 2020 selvityksen mukaan valtasuhteissa siirrytään moninapaisesta maailmasta monisolmuiseen maailmaan, jossa toimijan valta määräytyy yhteyksien määrällä ja verkostomainen valta kasvaa. Toisen tulevaisuuden megatrendin, teknologisen kehityksen edetessä ja käyttöönotossa vallan merkitys korostuu. Kysymykset siitä, kuka saa päättää teknologiasta ja kuka omistaa datan ovat ajankohtaisia. Väestön ikääntyminen ja esimerkiksi sukupuolten välisen tasa-arvon eteneminen vievät suuntaan, jossa ihmisten tarve ymmärtää maailmaa kasvaa ja vanhat demografiset ryhmittelyperusteet menettävät merkitystään – tarve dialogille ja arvokeskustelulle on kasvussa. Disinformaation vaikuttavuus tulee todennäköisesti kasvamaan, mikäli teknologinen ja poliittinen kehitys etenee nyt ennakoidulla tavalla. Jo vuodesta 2017 vuoteen 2019 valtioiden, joissa on havaittu järjestelmällisiä sosiaalisen median manipulointikampanjoita, on kasvanut 28 valtiosta 70 valtioon.²¹⁶ Toisaalta

---

²¹⁴ Dufva, 2020.

²¹⁵ Mintz ja Russett, 2005, s. 30.

²¹⁶ Bradshaw ja Howard, 2019.

disinformaatiota käsittelevä tutkimus voi pahimmillaan osoittautua haitalliseksi, mikäli se on harhaanjohtava ja tulokset eivät siten ole luotettavia.²¹⁷ Disinformaation ymmärtäminen osana laajempaa kontekstia, sekä sen luotettava mittaaminen ja analyttinen ymmärtäminen ovat tarpeita joihin kansainvälisen politiikan tutkimus voi vastata.

7.1 Yhteenveto varautumissuunnitelmista ja vallan neljän muodon analyysi

Totuutta mukaileva tai osittain tosiasioita sisältävä disinformaatio on usein tehokkaampaa, kuin suora valhe, koska sen havaitseminen on haastavampaa. Lisävaikutuksensa tähän tuo nykyaikana kaikkialle hivuttautunut tarinallisuus eli narratiivit. Tuottavan vallan voidaan pitkälti sanoa perustuvan narratiiveihin. Jatkotutkimushankkeena olisikin mielenkiintoista yhdistää narratiivitutkimus käsitykseen tuottavasta vallasta. Barnett ja Duvall korostavat vuoropuhelua eri koulukuntien ja teoreettisten näkökulmien välillä ja tähän näkemykseen voisi hyvin soveltua kansainvälisen politiikan ja sosiologian sekä mahdollisesti myös mediatutkimuksen yhdistelmä. Tampereen yliopiston tutkimuskokonaisuus ”Kertomuksen vaarat: Kokemuspuhe, eksemplumin paluu ja aikalaiskriittinen narratologia”²¹⁸ on mielenkiintoinen esimerkki narratiivitutkimuksesta, johon tuottavan vallan teoretisointi voisi tuoda oman lisänsä. Tuottava valta toimii samalla tavalla narratiivien kanssa: molemmat perustuvat merkitysten subjektiiviseen tuottamiseen, joissa tunteet toimivat vaikuttavana tehostekeinona. Valtioneuvoston ”Suomessa on maailman parhaat vaalit - Mieti miksi?” – viestintäkampanja ja Euroopan parlamentin tiedotuskampanja ”This time I’m voting” ovat esimerkkejä viestintäkampanjoista, jotka hyödyntävät narratiiveja ja tuottavaa valtaa saadakseen viestinsä paremmin esille. Valtioneuvoston viestintäkampanjan tarkoituksena on tuottaa positiivista narratiivia Suomen onnistuneesta vaalijärjestelmästä, kun taas Euroopan parlamentin tiedotuskampanja pyrkii muodostamaan narratiivin eurooppalaisesta demokratian vahvistumisesta. Narratiivit pyrkivät näissä tapauksessa itseään toteuttavaan vaikutukseen. Narratiivien tunnistaminen ja niiden vaikutuksen syvempi ymmärrys voi myös edistää tuottavan vallan ymmärrystä ja siten myös disinformaation tunnistamista ja ymmärtämistä. Narratiivien ja tuottavan vallan yksi puhutuimmista kansainvälisen politiikan esimerkeistä 2000-luvulla Euroopassa on Venäjän tuottamat strategiset narratiivit Ukrainan valtaamiseen liittyen.

Limnell ym. kirjoittavat, että kybertoimintaympäristö on muuttanut perinteisiä kansainvälisen politiikan valta-asetelmia. Keskiöön nousee suuruuden ja massan sijaan osaaminen antaen pienemmille valtiollisille ja ei-valtiollisille toimijoille mahdollisuuden toimia tehokkaasti.²¹⁹ Disinformaatiota jakamalla voi saada valtaa verkossa pienilläkin resursseilla. Tätä

---

²¹⁷ Katso esimerkiksi: <https://www.wired.com/story/opinion-the-grim-consequences-of-a-misleading-study-on-disinformation/>.

²¹⁸ ”Kertomuksen vaarat: Kokemuspuhe, eksemplumin paluu ja aikalaiskriittinen narratologia” –projektissa (2017–2020) joukko kertomukseen erikoistuneista tutkijoista koostuva työryhmä yhdistää voimansa kansainvälisten tutkimuslaitosten, muiden tieteenalojen ja mediatoimijoiden kanssa. Lue lisää: <https://kertomuksenvaarat.wordpress.com/>.

²¹⁹ Limnell ym., 2019, s. 367.

mekanismia hyödyntävät myös valtiot. Eräänlainen kuriositeetti tässä ilmiössä on Suomen valtion harjoittama omiin kansalaisiin kohdistuva kärjistäen disinformaationakin näyttäytyvä vallankäyttö ”Maailman parhaat vaalit” – kampanjassa. Taustaksi on mielenkiintoista pohtia, että perusteeton viestintä luottamuksesta maailman parhaisiin vaaleihin saattaa näyttäytyä kansalle valehteluna, joka saa kriittisen yleisön tutkailemaan tasa-arvoisena tietolähteenä myös vieraan valtion disinformaatiota.

Leino-Sandberg ym. kirjoittavat, että kansallisvaltiot, valtioiden väliset yhteistyömuodot, eivätkä ylikansalliset elimet ole pystyneet riittävän tehokkaasti vastaamaan huoleen vaalien riippumattomuudesta. Erityisesti ennakointi on osoittautunut vaikeaksi.²²⁰ Tämä on vahvasti ristiriidassa viranomaisten luottamuskampanjoiden kanssa. Läpinäkyvyys olisi tärkeää, jotta demokratia säilyy uskottavana. Polarisaatio ja eri leireihin jakautuminen kannustaa osaavia kansalaisia syventämään jakautuneisuutta ja tämä on otollinen maaperä vieraan valtion vaalihäirinnälle, jossa hyödynnetään yksilöiden kasvanutta viestinnän kautta toteutuvaa ideologista valtaa. Vastanottajiin, yksilöihin kohdentuvat viestintäsisällöt ovat osa algoritmin ohjaamaa prosessia, jota voidaan manipuloida monella tapaa – tässä on vaikeasti säänneltävää salakavalaa vaikuttamista ja vallankäyttöä. Ilmiössä korostuu yhteisöllinen psykologia, jossa ajattelua ohjataan tietoisesti tiettyyn suuntaan laajalla keinovalikoimalla, esimerkiksi tunteisiin vetoavilla narratiiveilla. Disinformaatiolta varautuminen onkin vaikeaa, koska se pahimmillaan kääntyy itseään vastaan ja uhkaa sananvapautta. Sosiaalisen median *soft law* sääntely ei ole tähän riittänyt. Myös ihmisyyhteisöjen kielteinen suhtautuminen kriittiseen ajatteluun on ajalle ominainen ilmiö: äärioikeisto ja -vasemmisto uhkaavat sananvapauden käytännön toteutumista sosiaalisella kontrollillaan ja pyrkivät määrittelemään mistä saa tai ei saa puhua. Maahanmuuton tai ilmastonmuutoksen vääränlainen käsittely johtaa sosiaaliseen kontrolliin molemmilta laidoilta. Tätä ilmapiiriä tukee pieneltä osaltaan viranomaiskampanjat, joissa kehoitetaan kritiikittömään luottamukseen.

7.1.1 Verkostoanalyysin keskeiset havainnot

Taustateoriaan peilaten, verkostoanalyysi tukee havaintoa siitä, että ideologisen vallankäytön kontekstissa laajemman ihmisjoukon osallistaminen tukisi suunnitelmille asetettuja tavoitteita. Keskusteluagendan ja yhteisöllisesti määrittyvien mielikuvien rakentumisen tapahtuessa enenevässä määrin sosiaalisessa mediassa, voisi tavoitteisiin pääsyä tukea sosiaalisen median vaikuttajien (*influencers*) laajempi ottaminen mukaan jatkuvaan ja kriittiseen viestintäprosessiin. Näin verkostoa voitaisiin laajentaa kattamaan yhä laajempi osa kansalaisyhteiskuntaa ja siten mahdollisesti pienentää disinformaation vaikutusta.

---

²²⁰ Leino-Sandberg ym., 2020, s. 381–382.

Varautumissuunnitelmista tai Twitter-aineistosta ei suoraan ilmene kuinka paljon keskustelun aktivoimiseksi on tehty töitä. Keskeiseksi havainnoksi kuitenkin nousee se, että tähän tulisi panostaa enemmän. Näin on etenkin soveltuvan valtateorian valossa. Vaikuttavuutta olisi todennäköisesti helppo lisätä strategisen viestinnän keinoin. Keskeinen toimija Suomen varautumissuunnitelman mukaisissa toimissa Twitterissä on Liikenne- ja viestintäviraston yhteydessä toimiva Kyberturvallisuuskeskus. Valitusta tarkastelujaksosta voi tehdä havainnon, että vaalihäirinnästä ei keskusteltu Suomessa juuri ollenkaan. Toisaalta ilmiöön liittyvistä kyberturvallisuudesta ja disinformaatiosta keskusteltiin. Varautumisen vaikuttavuuteen voisi vielä kiinnittää enemmän huomiota.

7.2 Suomen ja EU:n varautuminen ja verkoston aukkokohdat

Suomen varautumissuunnitelmissa korostuu luottamuksen rakentaminen demokraattista järjestelmää kohtaan. Tämä on kuitenkin tietyllä tavalla kriittisyyden vastakohta. Sekä Suomen (Maailman parhaat vaalit –mainosvideossa²²¹), että Euroopan unionin tasolla (esimerkiksi koronavirusta ja disinformaation torjumista käsittelevässä mainosvideossa²²²), kehoitetaan luottamaan viranomaisiin. Varautumiseen kuuluu toisaalta myös mediakriittisyyden opettaminen kansalaisille. Viranomaiset ovat kuitenkin myös disinformaation vaikutuksen alaisia, sekä voivat käyttää tietoisesti tai tiedostamatta ideologista valtaa, tai jopa suoraan valehdella. Kuinka voidaan todistaa, että Suomessa on maailman parhaat vaalit? Verrokkiesimerkkinä käy Suomessa käyty keskustelu hengityssuojainten käytöstä koronaviruksen leviämisen ehkäisyssä. Suomen COVID-19-pandemian maskisuositukset ja asiantuntijatieto muuttuivat poliittisessa ohjauksessa useaan kertaan kevään 2020 aikana, asiantuntijatietoon nojanneita virkamiehiä vaihdettiin ja vasta maskien saatavuuden parantuessa poliittinen hallinto salli totuuteen perustuvan viranomaistiedon aiheesta.²²³ Mikään demokraattinen järjestelmä ei ole tällaisille notkahduksille immuuni.²²⁴ Onkin vaikea nähdä, mitä vaaleihin liittyvällä luottamuksella rakennetaan, etenkin kun vaalihäirintä voi tapahtua pitkän ajan kuluessa toteutuvana piiloon jäävänä mielipiteenmuokkaamisena. Auktoriteettiasemaa ja luottamusta nauttiva vaaliviranomainenkaan ei välttämättä pääse oikaisemaan tämänkaltaista vaikuttamista. Lopulta kriittisyys on tärkeää myös viranomaisia kohtaan ja kriittinen kansalaisyhteiskunta kannustaa vallassa olevia tahoja vastuullisuuteen. Se mitä sanotaan tai jätetään sanomatta, on myös vaikuttamista ja vallankäyttöä. Kansalaiset voivat vaatia viranomaisilta esimerkiksi kannanottoa tai suosituksia tärkeitä asioita kohtaan. Viranomaisten

---

²²¹ Valtioneuvosto. Maailman parhaat vaalit, 2019.

²²² Euroopan komissio, Statement by Ursula von der Leyen, President of the European Commission, on disinformation during the coronavirus crisis, 2020.

²²³ Katso asian julkisesta keskustelusta esimerkiksi: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/nain-hallitus-ja-viranomaiset-kaansivat-kelkkansa-maskien-suhteen-miksi-suositus-annettiin-vasta-loppukesasta/7948598#gs.uwetm>.

²²⁴ Kuitenkin avoimuus myös virheiden myöntämisessä on tärkeää. ”Maskigaten” jälkeen iso osa suomalaisista on menettänyt luottamuksensa viranomaisten lausumiin. Toisaalta iso osa myös pitää kriittistä suhtautumista negatiivisena asiana ja luottamusta hyveenä.

tulisikin ansaita kansalaisten luottamus. Luottamus on yhteisössä koettu mielikuva ja luotettavuus on sisällöllinen laatutekijä: maailman parhaita vaaleja pitäisi perustella sisällöllisesti luottamisen sijaan. Sisällöllinen kritiikki on myös ase vaalihäirintää kohtaan. Kriittistä kulttuuria tulisi vahvistaa luottamuksen sijaan.

Koska kansalaisia tarvitaan disinformaation torjumiseksi, myös Suomen varautumissuunnitelmissa pitäisi olla mainittuna Venäjältä tuleva uhka. Se on EU-tasolla keskiössä, joten se on olennaista myös Suomen turvallisuusnäkökulmasta. Varautumisessa voi olla tekijöitä, jotka ovat järkevää jättää isomman yleisön ulkopuolelle, koska kaikkia strategioita ei pidä jakaa julkisuuteen, mutta koska kansalaiset osallistuvat uhan torjumiseen ja uhka kohdistuu heihin, tulisi tämä olla selkeästi mainittuna. Viholliskuvien luomista tulee välttää, mutta kriittisyys vaatii samalla vaikeidenkin asioiden käsittelyä.

7.2.1 Vallankäyttö ja sen muuttuvat muodot – onko vanhoista teorioista hyötyä muuttuvassa maailmassa?

Valtaa on käsitelty maailmapolitiikan tutkimuksessa todella monenlaisissa aiheissa. Lukiessa tieteellisiä artikkeleita usein tuntuu, että valtaa voidaan nähdä kaikkialla. Steven Lukesin kriittisen, jopa radikaaliksi kutsutun valtakäsityksen tutkiminen vaikeasti havaittavissa olevasta disinformaatiosta on paikallaan siksi, että Lukes käsittelee ideologista, näkymätöntä valtaa (eli vaikutusvaltaa). Se on Lukesin mukaan kaikista vaikeinta havaita ja siksi tehokkainta. Disinformaation käyttö, jonka tavoitteena on sumentaa ajatusta ja saada ihmiset ajattelemaan asiasta eri tavalla tai vahvistamalla heidän mielipiteitään, on näkymätöntä vallan käyttöä. Lukesin mukaan tehokkainta vallankäyttöä on se, kun konflikti on ehkäisty etukäteen, eli esimerkiksi vaikutusyritysten torjunta ennakolta. Analysoimalla vallan rakenteita voidaan myös päästä kiinni vaikuttamisen keinoihin.

Kaikkia neljää vallankäytön teoriaa (eli vallankäyttöä päätöksenteossa/pakkovaltaa, valtaa ei-päätöksenteossa/institutionaalista valtaa, näkymätöntä/ideologista valtaa ja tuottavaa valtaa) voidaan hyödyntää ajankohtaisissa tutkimuksissa. Valtaa käyttävä taho, joka haluaa vaikuttaa toisen valtion vaaleihin, voi manipuloimalla esimerkiksi disinformaation avulla vaikuttaa vaaleissa äänestäviin kansalaisiin. Se voi olla osana valtion virallista (ja mahdollisesti näkyvää) politiikkaa ja päätöksentekoprosessia, mutta se voi myös olla näkymätöntä ja esiintyä päätöksenteon ulkopuolella. Disinformaation vaikutus tässä tapauksessa voi olla huomaamattomampaa, kuin esimerkiksi propagandan, mutta siitä syystä petollista. Se, johon vaikutusvaltaa ja manipulaatiota kohdistetaan, voidaan saada ajattelemaan asiasta eri tavalla, tai jo vahvistamalla tämän mielipidettä. Näitä vaikuttamiskeinoja valtateorioiden kautta analysoimalla voidaan saada uutta tietoa varautumisen riittävydestä erilaisiin vallankäytön muotoihin vaalivaikuttamisen kontekstissa. Tuottava valta voi muodostua virallisista ja epävirallisista diskursseista, joista voi tulla itseään toteuttavia ”ennustuksia”. Esimerkiksi

liiallinen uhkakuvien luominen voi pahimmillaan vahvistaa uhkaa entisestään, eli tuottavan vallan sanoin tuottaa itseään toteuttavia käsityksiä. Toisaalta uhkat, jotka kohdistuvat kansalaisiin tulisi olla kansalaisten tiedossa, koska läpinäkyvyys viranomaistoiminnassa on ensisijaisen tärkeää luottamuksen säilyttämisessä ja kansalaisten osallistamisessa varautumiseen vaalihäirintää vastaan. Lisäksi viranomaisten ja valtionjohdon käyttämän dis- ja misinformaation tunnistamisen kannalta avoimuus ja sanavapaus ovat ytimessä.

Digitalisaatio on yksi 2020-luvun isompia megatrendejä ja COVID-19-pandemia on lisännyt sitä entisestään. Vaikka digitalisaatio on ollut esillä jo pidemmän aikaa, on yhteiskunnan eri osa-alueiden ollut siirryttävä nopeasti verkossa tapahtuvaan kommunikaatioon, asioiden muuhun hoitamiseen ja työntekoon. Tämä lisää luonnollisesti verkon välityksellä tapahtuvan kohteen kannalta ei-toivotun vaikuttamisen, kuten disinformaation riskiä. Pandemian aikaan on todistettu lukuisia disinformaatiotapauksia ja todennäköisesti tunnistetut tapaukset ovat jäävuoren huippu. Yhteiskunnan siirtyessä äkisti verkkoon, myös uudet haavoittuvuuden lisääntyvät. Tämän vuoksi ripeitä toimia tarvitaan.

Analyysini osoittaa, että yksilöä ei oteta varautumissuunnitelmissa riittävästi keskiöön. Myös Leino-Sandberg ym. toteavat, että varautumisessa tulisi huomioida paremmin tiedemaailma ja kansalaiset. Mitä paremmin kansalaiset tuntevat riskitekijät, sitä vaikeampi on manipuloida heitä vastaan. Vaalihäirinnän muodoista ja varautumisesta puolestaan pystytään lisäämään tietoa tieteellisten tutkimusten keinoin.²²⁵ Kansalaisten osallistaminen on haaste, johon viranomaisten tulisi tarttua. Poliitiikka-analyysin käyttäminen osana varautumissuunnitelmia on yksi keino lisätä tieteellistä tietoa viranomaistyön konkreettiseen toimintaan.

Leino-Sandberg ym. kirjoittavat, että osana ulkopuolisten valtioiden vaalihäirintään varautumista Suomi voisi ennaltaehkäisevästi muodostaa selkeän poliittisen johdon toteamuksen siitä, että mahdolliseen vaalihäirintään tultaisiin vastaamaan voimakkain keinoin, vaalihäirinnän ehkäisyn ja tunnistamisen lisäksi.²²⁶ Tämä suoran vallan ja pakkovallan käytön uhka voisi vastata vaalihäirinnän mahdolliseen vallankäyttöön ennakoivasti. Tämän tutkielman Euroopan unionin varautumissuunnitelmien sisällönanalyysin pohjalta voidaan todeta, että Euroopan unioni on ainakin osaltaan toteuttanut tätä, esimerkiksi tuomitsemalla Venäjän federaation vaikuttamisyritykset ja paljastamalla disinformaatiotapaukset.

7.2.2 Kehittyneiden yhteiskuntien haavoittuvaisuus - disinformaatio osana laajempaa muutosta

---

²²⁵ Leino-Sandberg ym., 2020, s. 390.

²²⁶ Leino-Sandberg ym., 2020, s. 385.

Tyypillisesti valtioiden välinen keskinäisriippuvuus on nähty turvallisuutta edistävänä tekijänä, mutta moderneissa konflikteissa ylikansallisella informaatioteknologiainfrastruktuurilla on kääntöpuolensa. Informaatio- ja vaalivaikuttamisessa kyberaseiden käyttö, kuten disinformaatio hyödyntää tätä rajat ylittävää infrastruktuuria. Myös esimerkiksi energiapolitiikkaa voidaan käyttää ulkopoliittisen vaikuttamisen geoeconomisena välineenä, energiapolitiikan nojatessa olemassa olevaan valtioiden rajat ylittävään energian siirtoinfrastruktuuriin. Tämä infrastruktuuri mahdollistaa esimerkiksi kyvyn kontrolloida kaasun tuontia Eurooppaan. Strategisia tavoitteita saavuttaakseen valtio (Euroopassa erityisesti Venäjä) voi pyrkiä taktisesti yhdistelemään taloudellisten, poliittisten ja informaatioon liittyvien sekä sotilaallisten työkalujen käyttöä muita toimijoita vastaan.²²⁷

Useista valtioista, kuten Ruotsista löytyy esimerkki ulkomaisesta, usein Venäjältä tulleesta vaalivaikuttamisesta ja myös Suomeen on kohdistunut Venäjältä tulleita disinformaatiotapauksia, jotka ovat esillä EUvsDisinfo-sivustolla.²²⁸ Oman räikeän uhkansa muodostaa muun muassa mahdollisuus murtautua tiedotusvälineiden julkaisukanaviin ja päästä tätä kautta julkaisemaan vääriä sisältöjä kriittisellä hetkellä. Myös esimerkiksi sähkönjakeluun tai liikenteeseen vaikuttaminen voi olla tehokasta vaalihäirintää oikein kohdennettuna. Useimmiten vaalihäirintä on kuitenkin epäedullista disinformaation levittämistä ja demokratialle vahingollista vaikuttamista, jota vastaan voidaan varautua tekemällä häirintä näkyväksi – vaikkapa visuaalisen verkostanalyysin keinoin.

Disinformaation merkityksen kasvu on osa laajempaa muutosta, jossa teknologinen kehitys ja yhteiskunnan verkottuneisuus kietoutuvat toisiinsa globaalissa maailmassa. Kybersota on hybridisodan kaltainen 'muotitermi' ja saanut osakseen myös kritiikkiä. Kybersota tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että yhteiskunnan ja sen infrastruktuurin kehittyessä syntyy uudenlaisia sodankäynnin metodeja ja haavoittuvuuksia. Kyberturvallisuuden professori Jarmo Limnell on kommentoinut, että kybersodassa sodan ja rauhan, sekä sotilaan ja ei-sotilaan välinen raja hämärtyy. Limnellin mukaan kehittyneemmät yhteiskunnat, kuten Suomi, voi olla esimerkiksi Ukrainaan verrattuna haavoittuvammassa asemassa kybersodankäynnissä. Ukrainan tapauksessa kriittisen infrastruktuurin teknologiariippuvuuden alhaisempi kehitystaso voi jopa suojata kyberiskuilta.²²⁹ Kybersodan näkökulmasta disinformaatio oikein kohdistettuna on vaikuttava sodankäynninväline. Ennakointi on erityisen tärkeää, koska mikäli reagoidaan vasta kun vakavaa vaikuttamista havaitaan, voi olla liian myöhäistä torjua vaikutuksia.

---

²²⁷ Aaltola ym., 2018, s. 8.

²²⁸ Euroopan ulkosuhdehallinto, EUvsDisinfo, 2018

²²⁹ Virkki, 2016.

7.3 Johtopäätökset

Vallankäyttö disinformaatioissa ja vaalihäirinnässä on etenkin ideologista valtaa. Molemmissa käytetään myös tuottavan vallan mekanismeja, eli hyödynnetään sosiaalisia rakenteita ja luodaan merkityksiä vuorovaikutuksessa. Behavioristisesta näkökulmasta voidaan tarkastella sekä valtaa (Lukes) että äänestyskäyttäytymistä ja etenkin mielipiteenmuodostumista ja siihen vaikuttamista. Osana Suomen varautumista ja tiedonjakamista Vaalit.fi -sivustolle on lisätty vaalihäirintää koskevaa tietoa ja vaalit on lisätty osaksi kriittistä infrastruktuuria. Analyysin perusteella suuntaa voi pitää oikeana mutta hieman yksipuolista vaikuttamiskuvaa edustavana.

Suomen varautumiseen kuuluvan oppaan mukaan ennakoiva toiminta sosiaalisessa mediassa on tärkeää. Uhkiin varautumiseen kuuluu se, että rakennetaan verkostoja ja luodaan tunnuksia, jotta voidaan tavoittaa yleisöä mahdollisten uhkien realisoituessa. Analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että näitä verkostoja tulisi luoda aktiivisemmin ja ennakoivammin. Kriittinen kansalaiskeskustelu, johon viranomaiset ja muut verkoston toimijat osallistuvat on todella vaikea luoda nopeasti akuutin kriisin keskellä.

Pluralistinen valtakäsitys toimii taustateorian havainnolle pitkäkestoisista vaikuttamispyrkimyksistä: Lukes kritisoi kaksikulotteisen vallan teoriaa siitä, että se keskittyy liiaksi pistemäiseen vaikuttamiseen ratkaisuhetkessä ja sen behavioristiseen analyysiin. Näitä voivat olla esimerkiksi vaalit tai konflikti. Lukesin kritiikki on perusteltua, mutta ehkei käyttäytymistieteellistä otetta kannata laittaa liikaakaan marginaaliin ja etenkin pitkäaikainen piilovaikuttaminen on ilmiö, joka voidaan nähdä nimenomaan käyttäytymiseen vaikuttamisena. Varautuminen vaalihäirintää vastaan voikin olla tehokkainta, jos se kohdistetaan avoimesti tähän näkymättömään ja pitkäkestoiseen vaikuttamiseen.

Vallankäyttö sosiaalisen median poliittisessa keskustelussa on hajanaista ja tapahtuu sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Valta voidaan nähdä vaalihäirinnän kontekstissa sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden rakenteisiin vaikuttamisessa tapahtuvana vallankäytön muotona (*power over*). Vaalihäirinnässä käytetty valta on etenkin tuottavaa valtaa, mutta siinä on myös rakenteellisen vallan piirteitä. Erityisesti kun yksilön valta on kasvanut teknologisen kehityksen myötä (ja myös jakautunut epätasaisesti), Patomäen vallan nelikenttää soveltaen vaalihäirintään liittyvän vallan voi nähdä monikulotteisena ja päällekkäisenä prosessina, jossa voidaan havaita etenkin yksilön sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvään päätöksentekoon vaikuttavissa tendensseissä olevia säännönmukaisuuksia. Näitä vaikuttavia säännönmukaisuuksia voisi painottaa enemmän myös varautumisessa – niitä voisi tehdä näkyväksi kansalaisille. Suorempien vaalihäirintätapausten ohella abstraktimmat vallankäytön muodot esimerkiksi vieraan valtion verkostojen vaikuttamisena keskustelun kohteiden määrittämiseen voisivat olla asioita, joita luottamusta nauttiva suomalainen

viranomaisen tekisi näkyväksi ja toisi aktiivisesti kansalaiskeskusteluun. Visuaalisesta verkostanalyysistä voisi olla hyötyä mekanismien havainnoinnissa ja etenkin niiden kuvaamisessa vaikuttamisen kohteena oleville kansalaisille. Tämänkaltaisen avoimuus olisi omiaan rakentamaan perustellusti luottamusta suomalaisen viranomaistyöhön ja vähentämään epäsuoran vaalihäirinnän vaikuttavuutta.

Tässä tutkielmassa on käsitteellistetty teorialähtöisesti vaalihäirintään liittyviä vallankäytön muotoja, sekä sovellettu keskeisiä esiin nousseita vallan muotoja käytäntöön, eli vaalihäirintään ja sen torjumiseen. Kokoavana johtopäätöksenä voidaan todeta, että valtateorioiden valossa kansalaisten osallistuminen varautumiseen jää pitkälti heidän subjektiivisten ominaisuuksiensa varaan. Onkin todennäköistä, että ideologinen vallankäyttö esimerkiksi disinformaation muodossa vaikuttaa erityisesti ihmisiin, jotka eivät ole valveutuneita asian suhteen. Varautuminen vieraan valtion vaalihäirintää vastaan on onnistuessaan tehokkainta vallankäyttöä, mutta nykyinen kansalaisten mieltäminen lähes passiivisiksi tiedon vastaanottajiksi ei edistä tämänkaltaista ennakoivaa vallankäyttöä. Varautumissuunnitelmiin kuuluvia medialukutaidon ja disinformaation tunnistamisen keinoja voisi tuoda enemmän esille jo paljastuneiden vaikuttamisyritysten kautta. Kansalaisiin kohdistuvia uhkia tulisi käsitellä avoimemmin. Poliittika-analyysini perusteella suositan, että kansalaisia osallistettaisiin tiiviimmin osaksi disinformaation ja vieraan valtion vaalihäirinnän vastaista työtä. Strategisen viestinnän keinot auttaisivat viranomaisviestinnän saavuttavuutta sosiaalisen median ympäristöissä.

8. Lähdeluettelo

8.1. Aineistolähteet

- Eurodesk. 2020. *This time I'm voting*. Saatavilla: <https://eurodesk.eu/policy-points/this-time-im-voting/>. Luettu 6.3.2021.
- Euroopan komissio. 2018. *Disinformaation torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma*. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=JOIN:2018:0036:FIN:FI:PDF>. Luettu 15.9.2020.
- Euroopan komissio. 2018. *Disinformaatiota koskevat EU:n käytäntesäännöt*. Saatavilla: [file:///C:/Users/suomi/Downloads/CNECT-2019-20022-00-00-FI-TRA-00pdf%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/suomi/Downloads/CNECT-2019-20022-00-00-FI-TRA-00pdf%20(1).pdf). Luettu: 16.9.2020.
- Euroopan komissio. 2019. *Report on the implementation of the Action Plan Against Disinformation*. Saatavilla: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_report_on_disinformation.pdf. Luettu 17.9.2020.
- Euroopan komissio. 2016. *Joint Communication to the European Parliament and the Council – Joint Framework on countering hybrid threats*. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=en>. Luettu 15.9.2019.
- Euroopan komissio. 2018. *Kysymyksiä ja vastauksia – EU tehostaa disinformaatiota koskevia toimia*. Saatavilla: https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-6648_fi.htm. Luettu 15.9.2019.
- Euroopan komissio. 2019. *Tackling Online Disinformation*. Saatavilla: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/tackling-online-disinformation>. Luettu 15.9.2019.
- Euroopan komissio. 2020. *Statement by Ursula von der Leyen, President of the European Commission, on disinformation during the coronavirus crisis*. Video, 2:24. Haettu osoitteesta: <https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-187719?lg=EN>.
- Euroopan ulkosuhdehallinto. 2018. *EUvsDisinfo*. Saatavilla: <https://euvsdisinfo.eu/about/>. Luettu 15.9.2019.
- Euroopan ulkosuhdehallinto. 2018. *Questions and Answers about the East StratCom Task Force*. Saatavilla: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/2116/-questions-and-answers-about-the-east-stratcom-task-force_en. Luettu 15.9.2019.
- Oikeusministeriö. 2020. *Vaalitietojärjestelmän elinkaariselvitys*. Oikeusministeriön julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2020:6. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162263/OM_2020_6_TH.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu. 2.12.2020.
- Turvallisuuskomitea. 2019. *Suomen kyberturvallisuusstrategia 2019*. Saatavilla: [Kyberturvallisuusstrategia_A4_SUOMI_WEB_300919.pdf](https://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kyberturvallisuusstrategia_A4_SUOMI_WEB_300919.pdf) (turvallisuuskomitea.fi). Luettu 14.9.2020.
- Turvallisuuskomitea. 2018. *Kyberturvallisuuden sanasto*. Saatavilla: https://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kyberturvallisuuden_sanasto.pdf. Luettu 15.9.2019.
- Turvallisuuskomitea. 2017. *Ennakointi ja varautuminen*. Saatavilla: <https://turvallisuuskomitea.fi/yhteiskunnanturvallisuusstrategia/ennakointi-ja-varautuminen/>. Luettu 4.11.2020.

Valtioneuvosto. 2019. *Vaalivaikuttamisen koulutushankkeen loppuraportti*. Saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161669>. Luettu 15.9.2019.

Valtioneuvosto. 2019. *Maailman parhaat vaalit*. YouTube video, julkaistu 2.4.2019. Haettu osoitteesta: https://www.youtube.com/playlist?list=PLbR0oH-F5gDX_7bm2CTQ-5Ty-Nf4kYCr8.

Valtioneuvoston kanslia, oikeusministeriö ja Turvallisuuskomitea. 2019. ”*Suomessa on maailman parhaat vaalit – Mieti miksi?*” –viestintäkampanja. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/suomessa-on-maailman-parhaat-vaalit-mieti-miksi->. Luettu 2.9.2020.

Valtioneuvoston kanslia. 2019. *Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen Opas viestijöille*. Helsinki. Saatavilla: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161512/VNK_11_2019_Informaatiovaikuttamisen%20vastaaminen_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 2.9.2020.

8.2. Kirjallisuus

Aaltola M., Mikkola H., Wigell M., Vihma A. ja Juntunen T. 2018. *Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi: Ulkoisen häirinnän mahdollisuudet ja torjuntakyky liberaaleissa demokratioissa*. Ulkopoliittinen Instituutti.

Aarrevaara T., Harisalo R., Stenvall J. ja Virtanen P. 2007. *Julkinen toiminta – julkinen politiikka*. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere.

Aro, J. 1999. *Sosiologia ja kielenkäyttö*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 654.

Barnett, M. ja Duvall, R. 2005. *Power in International Politics*, International Organization. Cambridge University Press, 59(1), s. 39–75. Saatavilla: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F5F3C74D30A12A5C4CC9B4EFEA152967/S0020818305050010a.pdf/power_in_international_politics.pdf. Luettu 12.2.2020.

Bradshaw, S. ja Howard, P. 2019. *The Global Disinformation Disorder: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Working Paper 2019.2. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda.

Crilley, R. 2018. *International relations in the age of ‘post-truth’ politics*, International Affairs, Volume 94, Issue 2, March 2018, s. 417–425. Saatavilla: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1093/ia/iiy038>. Luettu: 2.1.2020.

Colliver, C., Pomerantsev, P., Applebaum, A. ja Birdwell, J. 2018. *Smearing Sweden International Influence Campaigns in the 2018 Swedish Election*. London School of Economics, Institute of Global Affairs.

Del Vicario, B. at al. 2016. *The spreading of misinformation online*. Proceedings of the National Academy of Sciences - PNAS. 113 (3), 554–559.

Evans, J. D. 1992. *The Art of Persuasion: Political Propaganda from Brutus to Aeneas*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Freelon, D. ja Wells, C. 2020. *Disinformation as Political Communication*. Political communication. 37 (2), 145–156.

- Freeman, L.C. 2009. *Social Network Visualization, Methods of*. In: Meyers R. (eds) *Encyclopedia of Complexity and Systems Science*. Springer, New York, NY
- Freeman, L. C. 2000. *Visualizing Social Networks*. *Journal of Social Structure* 1 (1): [np]. Saatavilla: <http://www.cmu.edu/joss/content/articles/volume1/Freeman.html>. Luettu 27.2.2021
- Haila, Y. 2014. *Epävarmuus politiikassa, politiikan epävarmuus*. ss. 147–175. Teoksessa Häikiö, L. ja Leino, H. (toim.) *Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin*. Tampere University Press, Tampere.
- Hansen, D., Shneiderman, B. ja Smith, M. 2019. *Analyzing Social Media Networks with NodeXL: Insights from a Connected World*. Morgan Kaufmann. Print.
- Hendricks, V. F. ja Vestergaard, M. 2019. *Reality Lost Markets of Attention, Misinformation and Manipulation*. 1. painos. Cham: Springer International Publishing.
- Hermann, M. 2008. *Content Analysis* (kirjassa *Qualitative Methods in International Relations: A Pluralist Guide*, toim. Klotz & Prakash) Palgrave Macmillan UK.
- Huhtamäki, J., ja Parviainen, O. 2013. *Verkostoanalyysi sosiaalisen median tutkimuksessa*. Otteita verkosta-Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino, Tampere.
- Häikiö, L. ja Leino, H et al. 2014. *Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin*. Tampere: Tampere University Press.
- Kaldor, M. 2013. *In Defence of New Wars*. *Stability*, 2(1): 4, s. 1-16.
- Kantola, R., Kivelä, M., Peuhkuri, M., Salloum, T. ja Takko, T. 2019. ”Botit ja informaatiovaikuttaminen Twitterissä Suomen eduskunta- ja EU-vaaleissa 2019-ELEBOT-hanke”. Aalto Yliopisto. Saatavilla: <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/39200/isbn9789526086491.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. Luettu 11.11.2019.
- Karlova, N.A. ja Fisher, K.E. 2013. *A social diffusion model of misinformation and disinformation for understanding human information behavior*; *Information Research*, 18(1) paperi 573. Saatavilla: <http://InformationR.net/ir/18-1/paper573.html>. Luettu 3.11.2020.
- Kukkola J., Ristolainen M. ja Nikkarila J. 2017. *GAME CHANGER Structural transformation of cyberspace*. Puolustusvoimien tutkimuslaitos.
- Lukes, S. 2005. *Power: A radical view* (2. ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Malici, A. ja Smith. 2013. *Political science research in practice*, Routledge, New York; London.
- Mejias, U. A. ja Vokuev, N. E. 2017. *Disinformation and the media: the case of Russia and Ukraine*, *Media, Culture & Society*, 39(7), pp. 1027–1042.
- Minhas, S., Hoff, P. ja Ward, M. 2017. *Influence Networks in International Relations*. ArXiv: Applications.

- Mintz, A. ja Russett, B. 2005. *New Directions for International Relations: Confronting the Method-of-Analysis Problem*. Lanham: Lexington Books.
- Mohan, V. ja Wall, A. 2019. *Foreign Electoral Interference: Past, Present, and Future*. Georgetown Journal of International Affairs 20, s. 110–116. Project MUSE.
- Johanson, JE, Mattila, M. ja Uusikylä, P. 1995. *Johdatus verkostoanalyysiin*. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Klotz ja Prakash. 2008. *Qualitative Methods in International Relations: A Pluralist Guide*. Palgrave Macmillan UK.
- Leino-Sandberg, P. Limnell, J. ja Wass, H. 2020. *Vaalihäirinnän torjuminen demokraattisesti kestäväällä tavalla*. Teoksessa Poliitiikan ilmastonmuutos Eduskuntavaalitutkimus 2019, toim. Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. ja Wass, H. Sivut: 364–380. Helsinki: Oikeusministeriö, 2020, s. 381–393 (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita; 2020:5). Saatavilla:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162429/OM_2020_05_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
Luettu: 2.12.2020.
- Limnell, J., Nemčok, M. ja Wass, H. 2019. *Vakoilija vaalitehtaalla: äänestäjien kokemukset vaalihäirinnästä*. Teoksessa Poliitiikan ilmastonmuutos Eduskuntavaalitutkimus 2019, toim. Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. ja Wass, H. s. 364–380. Saatavilla:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162429/OM_2020_05_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
Luettu: 1.12.2020.
- Patomäki, H. 2020. "Vallan käsitteestä", Futura, (39):2, s.7–9.
- Patomäki, H. 2020, 'Globaali valta ja kriisit: Kymmenen teesiä vallan ja oppimisen dialektiikasta', Futura, vol. 39, no. 2, s. 10–29.
- Polyakova, A., Boyer, S. 2018. *The Future of Political Warfare: Russia the West, and the Coming Age of Global Digital Competition*, Brookings Institute <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/03/the-future-of-political-warfare.pdf>
- Renz, B. 2016. *Russia and 'hybrid warfare'*. Contemporary Politics. 22. 1–18.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Waltzman, R. 2017. *The Weaponization of Information - The Need for Cognitive Security*, RAND. <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT473.html>
- Weber, R. 1990. *Basic content analysis. Quantitative applications in the social sciences*, 2. painos, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks, California.
- Muut lähteet
- Dufva, 2020. *Megatrendit 2020, Sitran selvityksiä*. Saatavilla: <https://media.sitra.fi/2019/12/01114605/megatrendit-2020selvitys1.pdf>. Luettu: 5.1.2020
- Järvinen, P. 2018. *Kyberuhkia ja somesotaa – digiaikana sinäkin olet etulinjansa*. Docendo..

8.3. Muut lähteet

Minilex. 2020. Saatavilla: <https://www.minilex.fi/a/sananvapaus-ja-yksityisyyden-suoja>. Luettu 4.10.2020.

Rämö, Aurora. 2015. *Infosodasta kirjoittanut Saara Jantunen: Aggressiivinen kritiikki yllätti*, Suomen kuvalehti.

Saatavilla: <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/han/infosodasta-kirjoittanut-saara-jantunen-aggressiivinen-kritiikki-yllatti/>. Luettu 27.3.2020

The Social Media Research Foundation. 2016. Saatavilla: <https://www.smrfoundation.org/>. Luettu 27.2.2021.

Twitter. 2021. Saatavilla: <https://developer.twitter.com/en/docs/twitter-api/v1/tweets/search/overview>. Luettu 27.2.2021.

Virkki, P. 2016. *Ukrainassa ei sittenkään kunnan kybersotaa*, Suomen sotilas. Saatavilla: <http://www.suomensotilas.fi/ukrainassa-ei-sittenkaan-kunnan-kybersotaa/>. Luettu 2.1.2020.

Vuorelma, J. 2015. *JANTUNEN: KUN KESKUSTELUSTA TULI SOTAA*, Poliitikasta Tutkimuksesta ajankohtaisesti ja ajattomasti. Saatavilla: <https://politiikasta.fi/jantunen-kun-keskustelusta-tuli-sotaa/>. Luettu 5.1.2020.

8.4 Kuvaluettelo

Kuva 1: Esimerkki @EUvsDisinfo:n Suomea koskevasta viestinnästä ja valeutisten paljastamisesta.	9
Kuva 2: Vallan luokittelu (Barnett ja Duvall, s. 48, Taxonomy of Power)	31
Kuva 3: Kyberturvallisuuskeskuksen maininneet ja sen twiittien uudelleenjakaneet käyttäjät 22.2.2021 – 1.3.2021.....	63
Kuva 4: Rauli Paanasen maininneet ja hänen twiittien uudelleenjakaneet käyttäjät 22.2.2021 – 1.3.2021.	64
Kuva 5: Käyttäjät, jotka ovat mainittu twiitissä, jotka ovat twiittaneet tai uudelleentwiittaneet twiitin, joka sisältää aihe-tunnistimen #kyberturvallisuus 22.2.-1.3.2021.	66
Kuva 6: Kyberturvallisuuskeskuksen twiittien, jotka sisältävät aihe-tunnistimen #kyberturvallisuus jakaneet ja sen maininneet käyttäjät 22.2.-1.3.2021.....	67